NORDISKE SLAVER – AFRIKANSKE HERRER, BIND 1

Torbjørn Ødegaard

”Jeg manglede intet uden Friheden…”

OM BERGENSMATROSEN HANS JOCHUM SCHRAMS SLAVERI I TUNIS (1747–1750)

TUNIS, AUGUST 1747: En skipsbesetning fra Bergen føres inn i byen. De er fanget på havet og skal alle settes i slaveri. Den 19-årige matrosen Hans Jochum Schram blir hoffslave for prins Seleman og får førstehåndskunnskap om det tunisiske samfunnet. Etter drøye tre år frikjøpes Schram av den dansk-norske slavekassen og får senere utgitt en fargerik og fordomsfri beretning om sine år i Nord-Afrika. Det er denne boken som her presenteres, med en innledning av dokumentarforfatteren Torbjørn Ødegaard.

Dette er også den første av flere kommende utgivelser om de nordiske slavene i de nordafrikanske Barbareskstatene på 1600- og 1700-tallet. De fleste av disse slavene var sjømenn som gjennom fangenskapet fikk nærkontakt med islam. Noen konverterte og forble i Nord-Afrika resten av levetiden. Andre – som bergenseren Hans Jochum Schram – kom hjem igjen og skrev om møtet med den islamske verden.

Kystforlaget

”Jeg manglede intet uden Friheden…”

OM BERGENSMATROSEN
HANS JOCHUM SCHRAMS
SLAVERI I TUNIS (1747–1750)

Forord og innledning: Torbjørn Ødegaard.

Serie i regi av Kystforlaget:
NORDISKE SLAVER – AFRIKANSKE HERRER, BIND 1

Originaltittel:
Journal af en Nordmands Reyse fra Norge til det middellandske Hav, da han med fleere bleve af de africanske Armateurs giorte til Slaver i Barbariet, med hans Reyse derfra til hans Hiem igien, tilligemed en Beretning om Indbyggernes Sæder og Skikke, med sandfærdig Fortælling om adskilligt.

Forfatter: Hans Jochum Schram.
Første gang utgitt i Bergen, 1791.

Henvendelser angående denne utgivelsen kan rettes til:
Kystforlaget
Skiveien 7
1672 Kråkerøy
E-post: post@kystforlaget.com
www.kystforlaget.com
ISBN 978-82-994533-3-2

Design og trykk:
Møklegaards Trykkeri

Fredrikstad, 2012

Torbjørn Ødegaard

”Jeg manglede intet uden Friheden…”

OM BERGENSMATROSEN
HANS JOCHUM SCHRAMS
SLAVERI I TUNIS (1747–1750)

Kystforlaget

TUNIS

Vi møder ei længere skuder
med raaseil og vimpler røde.
Havet er graat og regntungt
og ensomt og goldt og øde.

Og landet, vi ser langt inde,
er Tunis det sorte, døde.
Foruden menneskebolig,
foruden blomster og grøde.

Kun ørkenvinden, den hede,
henover kysten hviner,
piber saa langt og sælsomt
imellem de graa ruiner.

Kun ørkenvinden og havet,
som tungt imod stranden blunder,
kjender den store verden,
som længst er død og gaat under.

(Wilhelm Krag, ”Sange fra Syden”, 1893)

Innhold

Forord 9

Innledning 15

Hans Jochum Schram:
Journal af en Nordmands Reyse fra Norge til det middellandske Hav, da han med fleere bleve af de africanske Armateurs giorte til Slaver i Barbariet, med hans Reyse derfra til hans Hiem igien, tilligemed en Beretning om Indbyggernes Sæder og Skikke, med sandfærdig Fortælling om adskilligt 55

Capitlernes Indhold 58

Forord

På 1990-tallet ble jeg – primært via de tidligste danske og norske nasjonalbibliografiene – oppmerksom på noen tematisk og sjangermessig sammenfallende 1700-talls utgivelser: bøker skrevet av løskjøpte slaver fra de nordafrikanske Barbareskstatene (Algier, Tunis, Tripolis og Marokko), om det nordafrikanske slaveriet.[1] Dette vakte en interesse for et tema jeg følte var lite belyst i skandinavisk historieskriving, og jeg fulgte så opp med studier av nordisk arkivmateriale (fortrinnsvis i riksarkivene i Sverige, Norge og Danmark), blant annet registrering og transkribering av brev fra fanger og supplikker fra fangenes familier, dvs. bønnebrev til de to nordiske lands riksmyndigheter, hvor man ba om penger til slavers frikjøp. Temaet fikk etter hvert form som et bredere dokumentasjons- og formidlingsprosjekt, "Nordiske slaver – afrikanske herrer", som blant annet Norsk Faglitterær Forfatterforening, Norsk Kulturråd og Nordisk Kulturfond valgte å gi økonomisk støtte til. Flere bøker om de hvite slavene vil bli publisert i løpet av nærmeste framtid, som et endelig resultat av disse langvarige undersøkelsene. Gjenutgivelsen som her foreligger – en helt uvanlig beskrivelse av et nordafrikansk slavesamfunn på midten av 1700-tallet – er nærmest som en appetittvekker å regne, til den mer omfattende historien om de nordiske slavene i Nord-Afrika.

*

I Bergen, i 1791, fikk den tidligere sjømannen Hans Jochum Schram publisert sine memoarer fra den tiden han var slave i Tunis. Denne trykte beretningen var basert på opplevelser Hans Jochum Schram hadde hatt mer enn førti år før selve boken – i octavo format[2], på 144 sider fordelt på 29 kapitler – gikk i trykken hos den kongelig privilegerede boktrykker Rasmus Dahl. Schrams eget navn forekommer ikke i den frigitte slavens beretning, og det er således en anonym utgivelse vi her står overfor. Senere bibliografiske undersøkelser[3] viser imidlertid at

forfatteren er Hans Jochum Schram, og bokens fulle tittel er: *Journal af en Nordmands Reyse fra Norge til det middellandske Hav, da han med fleere bleve af de africanske Armateurs giorte til Slaver i Barbariet, med hans Reyse derfra til hans Hiem igien, tilligemed en Beretning om Indbyggernes Sæder og Skikke, med sandfærdig Fortælling om adskilligt.* Det er denne boken som her gjenutgis og presenteres sammen med et forklarende noteverk og en innledning med blant annet en nærstudie av den dansk-norske slavekassens arbeid for Schram og det øvrige mannskapets frikjøp.

*

Fra Schram skrev om tiden som slave i Tunis og fram til i dag, er det gått hele 221 år. I de siste av disse 221 årene er Schram på flere enn én måte gitt ny aktualitet. Ved at relasjonene mellom Vesten og den islamske verden stadig intensiveres, ser man også at ønsket om å kjenne til den historiske kontakten mellom nordmenn og muslimer også er økende. I så måte – som et tidsvitne fra islamske Tunis – dekker Schram definitivt et kunnskapsbehov. Videre er kaperfart og sjørøveri – begrepene brukes etter øynene som ser – igjen på frammarsj, om ikke i Nord-Afrika,[4] så i alle fall langs andre afrikanske kystområder. Kan hende vil våre dagers frigitte sjømannsgisler fra somalisk fangenskap kunne føle et slags skjebnefellesskap med Schram ved å lese hans historie, men samtidig vil de muligens misunne ham de glade dagene i slottet i Bardo. Når det gjelder den gamle norske sjøfarten på Middelhavet, kan man registrere en svakt stigende interesse, i alle fall en og annen artikkel om emnet, for eksempel undertegnedes undersøkelser om fredrikstadskuta "Den Unge Christian"s forlis utenfor Tripolis på begynnelsen av 1800-tallet.[5] Alt dette samlet berettiger en ny utgivelse av Hans Jochum Schrams fargerike beretning.

*

Avskriften av Schrams bok er foretatt på grunnlag av et trykt eksemplar i Det Kongelige Bibliotek i København, utført av en av Danmarks fremste skrifteksperter, Birgit Christensen fra København, som også har transkribert slavekassens dokumenter. Christensen har påpekt en del trykkfeil som er rettet opp i denne gjenutgivelsen. Videre skal det nevnes at

De nordafrikanske Barbareskstatene i det 18. århundre. En farefull kyst for nordiske sjøfolk.

man her ikke har vært helt tro mot den opprinnelige tekst: Gjentagende sidesammenbindende ord er fjernet. Heller ikke orddelingen i den gamle utgaven er her beholdt. Tegnsettingen er imidlertid kun ubetydelig endret. I Schrams originaltekst er enkelte noter markert både med kryss og bokstaver. Disse er det holdt fast ved, og som et tillegg kommer de forklarende, nummererte notene[6] som kun hører hjemme i denne gjenutgivelsen. Pagineringen i 1791-utgaven er markert med sidetall i kursiv. Schrams egen tekst framstilles uendret i sin opprinnelige stil, men i innledningen presenteres flere tekstutdrag i en mer moderne språkdrakt, noe som tilgjengeliggjør Schrams historie på en bedre måte for vår tids lesere.

Til slutt skal det nevnes at Hans Jochum Schram var én av om lag 3000 – 3500[7] nordiske slaver som over kortere eller lengre tid trellet i Nord-Afrika fra slutten på 1500-tallet til litt ut på 1800-tallet. De fleste var sjømenn som Schram, fanget på Middelhavet. Nordafrikanerne, i samarbeid med europeiske renegater,[8] var også ved flere anledninger i Nord-Atlanteren og Nordsjøen og nærmest dro de hvite slavene ut av sine egne hjem. Foruten på Island har denne delen av de nordiske folkenes historie, inntil våre dager, stort sett vært underkommunisert.[9] Alt i alt kan det ha vært om lag én million kristne slaver (de fleste spanjoler og italienere) i de tyrkiske provinsene Algier, Tripolis og Tunis, samt i det selvstendige sultanatet Marokko. Man regner samtidig med at det var omtrent like mange tyrkere og nordafrikanere i europeisk fangenskap og slaveri, mange av dem også tatt på havet og deretter solgt på slavemarkeder i Italia og på Malta.[10] Tallene på begge sider er imidlertid noe usikre. Kystforlaget vil i årene framover komme med jevnlige utgivelser om de nordiske slavene og deres nordafrikanske herrer.

Torbjørn Ødegaard
Fredrikstad, den 16. oktober 2012

NOTER

[1] I tillegg til Hans Jochum Schrams beretning er følgende titler (utgitt i Danmark-Norge og Sverige) registrert:
Berg, Marcus: Beskrifning öfwer barbariska slafweriet uti kejsaredömet Fez och Marocco, i korthet författad af Marcus Berg, som tillika med många andra christna det samma utstådt twenne år och siu dagar, och derifrån blifwit utlöst tillika med åtta stycken andra swenska den 30. augusti 1756. Under wår allernådigste konungs konung Adolf Friedrichs milda regering. Stockholm, 1757.

Diderich, Lars: Sandfærdig Fortællelse om De Christnes ynkværdige Slaverie udi Barbariet, i sær hos den Maroccanske Kayser, med noget angaaende Folkets Religion, Regierings-Form, Skikke og Leve-Maade, &c. Forfattet for enhver Christen, som Et opbyggeligt Speyl, ved en Samtale imellem Theophilu og Timotheum, hvorudi den første fremstiller den Historiske Sandhed, hvilken Timotheus bruger til Gudfrygtighedens Opbyggelse. Til Trykken befordret af den, som selv ved Sex Aars Tiid har erfaret Slaveriets Bitterhed. Kiøbenhavn, 1756.

Eigilssen, Oluf: En kort Beretning om De Tyrkiske Søe-Røveres onde Medfart og Omgang, da de kom til Island i Aaret 1627, og der borttoge over 300 Mennesker, ihielsloge mange, og paa tyrannisk Maade ilde medhandlede dem. Sammenskreven av Præsten Oluf Eigilssen fra Vest-Manøe, som tillige blev ført derfra til Algier, og 1628 kom tilbage igien. Men nu af Islandsk oversat paa Dansk. Tryckt i dette Aar. København, (1741?).

Moss, Niels Nielsen: En fuldstændig Historisk Efterretning om De Medfarendes Skiæbne paa Skibet Jomfrue Christina fra Trondhiem, som i Aaret 1769 blev optaget af Algiererne og giorte til Fanger, til deres Hiemkomst derfra sidst i Aaret 1772. Hvorhos er tilføyet et kort Anhang om Staden Algiers Beliggenhed, dens Indvaanere og videre Beskaffenhed. Eenfoldigst sammenskreven av N. M. Trondhiem, 1773.

Olufs, Hark: Harck Olufs, Fød paa Øen Amrom udi Riber-Stift i Jydland, Besynderlige AVANTURES, som have sig tildraget sig med ham Især til Constantine og paa andre Steder i Africa, For deres Merkværdigheds skyld i Trykken udgivne. København, 1747.

Ravn, Wilhelm Friderich.: Kort Underretning om det Marrocanske Slaverie i Aarene 1751, 1752 og 1753, København, Dagviis forfattet paa Værs af den ved Expeditionen antagne Casserer Wilhelm Friderich Ravn daværende slave. Kiöbenhavn, 1754.

[2] Inntil 153 x 228 mm.

[3] Se bl.a.: Ehrencron-Müller, H.: *Forfatterleksikon omfattende Danmark, Norge og Island indtil 1814* (bind. VII, s. 260). København, 1929. Bendixen, B. E.: *Træk af Bergens Søfarts- og Handelsliv i forrige Aarhundrede*. (s. 11-15). Bergen, 1893. *Bibliotheca Bergensis*, (bd. I, s. 762-763); Bergen, 1926 (under Hans Jochum Schram er det i tillegg oppført følgende titler: *En nye Aandelig Sang*. Bergen, 1774 – som kom i flere opplag – og *Den Opløste Styrmands Kunst*. Bergen, 1774). Pettersen, Hjalmar: *Bibliotheca Norvegica,* bd. 1 (s. 335). København, 1972.

[4] Med ett unntak. Se: Rosfjord, Alvin og Per Arne Totland: *Norske sjøfolk i Gaddafis fangenskap*. Oslo, 1984.

[5] Ødegaard, Torbjørn: *Den unge Christian's forlis utenfor Tripolis*. (I: Fredrikstad Museums Årbok, XIV). Fredrikstad, 2011.

[6] Ved en del ordforklaringer til Hans Jochum Schrams egen tekst er følgende oppslagsverk benyttet: Fladeby, Rolf og Harald Imsen: *Norsk Historisk Leksikon*. Oslo, 1974. *Ordbog over det danske sprog*. Udgivet af Det Danske Sprog- og Litteraturselskab.1-28. København, 1919-1956. I tillegg har Arild Marøy Hansen ved Bergens Sjøfartsmuseum vært behjelpelig med å forklare en del maritme ord og uttrykk.

[7] Man står her overfor en omtrentlig angivelse. Et nærmere forsøk på å tallfeste de nordiske slavene i Nord-Afrika skal gjøres i en framtidig utgivelse.

[8] Dvs. europeiske kristenslaver som hadde konvertert til islam og som derfor hadde en stor grad av frihet.

[9] Temaet er gitt økt fokus de siste årene. Se bl.a.: *Nordiske Slaver – Afrikanske Herrer* (utstilling i Kulturhistorisk Museum, Oslo 2006) og *Hvide Slaver* (dokumentarserie i tre deler av Lisbeth Jessen, Danmarks Radio 2010). Se også Halvor Skurtveits korte presentasjon: *Slavar i Barbariet. Norske sjøfolk i nordafrikansk fangenskap på 1700-tallet*. (I: *Nordmenn i Afrika – afrikanere i Norge*. Red.: Kirsten Alsaker Kjerland og Anne Bang (s. 27-42). Bergen, 2002. Anders Bjarne Fossen har også behandlet temaet, men uten å nevne Schram: *Under det Tyrkiske Aag og Tyranni. Bergens sjøfart og Barbareskstatene ca. 1630-1845*. (I: Sjøfartshistorisk Årbok 1979, utgitt av Stiftelsen Bergens Sjøfartsmuseum). Bergen, 1980.

[10] Bono, Salvatore: *Schiavi musulmani nell'Italia moderna*. Napoli, 1999. Davis, Robert C.: *Christian Slaves, Muslim Masters*. New York, 2003.

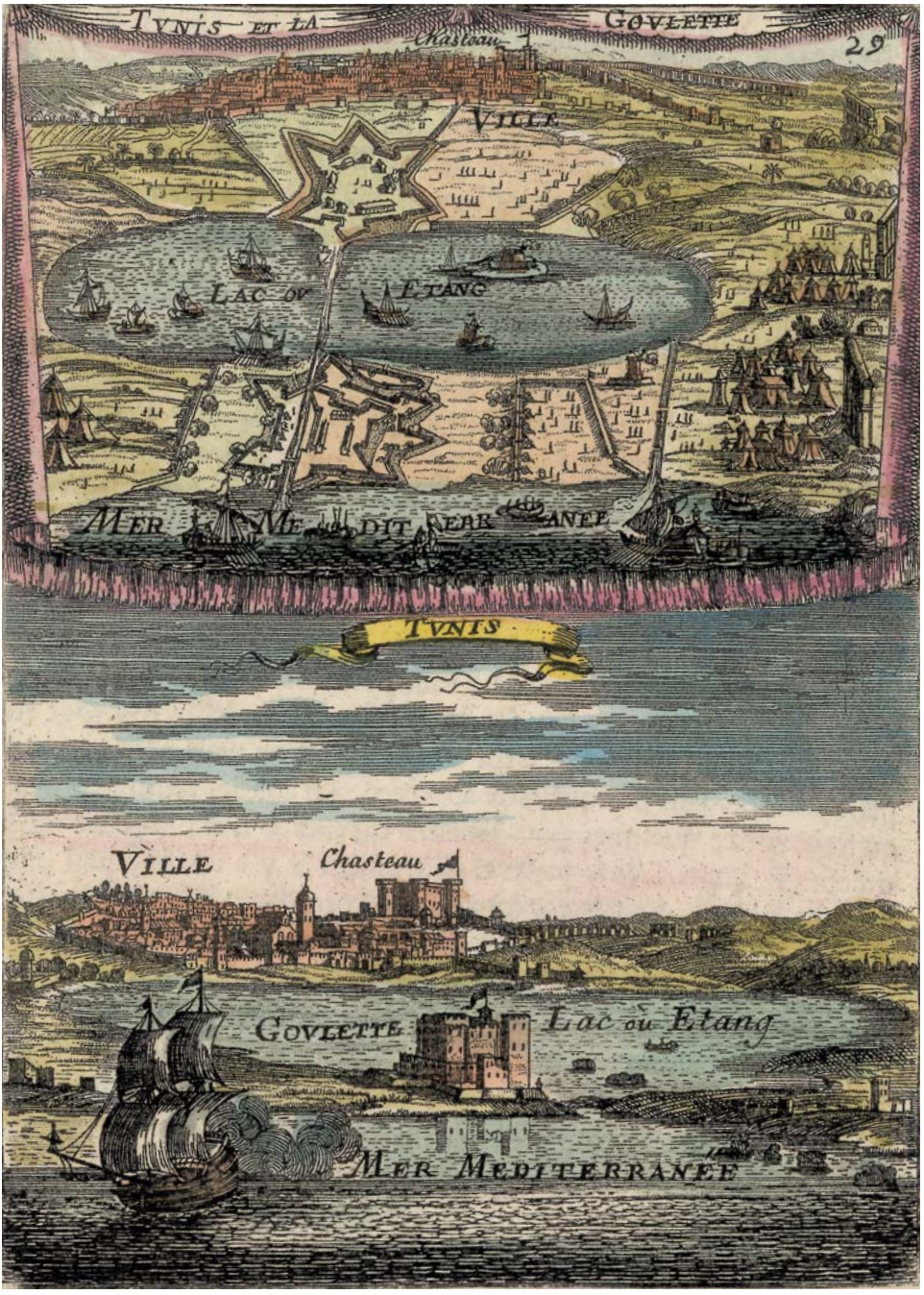

Tunis – byen og slottet. Slutten av 1600-tallet.

Innledning

Prinsens favoritt

Flere ganger handlet Hans Jochum Schram uforsiktig og uforskammet, inntil det respektløse. Likevel fikk aldri disse handlingene alvorlige konsekvenser for den norske slaven.

Først var det to episoder i prinsens garderobe, der slaven arbeidet som kleskammervokter eller *guardo golfo* etter stedets tungemål. Den ene gangen skjøt han på blink med sin herres pil og bue og traff ved et uhell en rosenvannsflaske som gikk i stykker. Ved et annet tilfelle skjøt han pilen i buken på en katt som skrikende fôr fram og tilbake over takene og som til slutt hoppet ned i borggården, like ved der prinsen satt. Men prinsen brydde seg ikke om oppstyret.

Så var det ett tilfelle da nordmannen skjelte ut en av portvaktene og sa han var troløs – *sensa fede* – noe av det verste man kunne si til en muslim. Det var dessuten straffbart. Portneren løp i fullt sinne til nordmannens eier – den tunisiske prinsen – og beklaget seg over at en kristenslave hadde tillatt seg å bruke en slik nedverdigende tale. Men da prinsen fikk høre at det var den norske kleskammervokteren som hadde snakket på denne måten, truet prinsen i stedet anklageren med hundre stokkeslag idet han sa: *Denne nykomne kand endnu ikke tale, mindre forstaae saadant betydeligt Italiensk Ord*. Slik slapp nordmannen ustraffet fra det.

Heller ikke da den norske slaven helte kokende vann over prinsens hender, fikk det følger for ham. Dette skjedde da nordmannen hadde vært hofftjener i et halvt års tid. Prinsen hadde nettopp skåret halsen av to offerlam, og nordmannen holdt det varme vannet klart, slik at prinsen raskt kunne vaske seg etter ofringen. Men vannet var ved en feiltagelse brennhett. Prinsen følte smerten, men lot seg ikke merke med det. Den som fikk unngjelde, var den fremste av slavene. Formannen for slavene ble truet med straff for at han hadde overlatt denne jobben til en nyfanget og uerfaren slave. Hans Jochum Schram fra Bergen var slave fra han var 19 til han var 23 år – for å være helt nøyaktig i 3 år, 2 måneder og 25 dager.

Overfallet

Aar 1747, den 23 Martii, gik jeg fra mit kiære Fædreneland og Fødeby som Matros med et Fløytskib, cirka 250 Læster dræktig, Frue Alida kaldet…

Det er sjømannen Hans Jochum Schram som straks skal fortsette å føre ordet. Sjøreisen er allerede påbegynt. Skuta med et mannskap på nitten er avseilt fra Bergen havn. De fleste om bord er fullbefarne, som en slik langfart krever. Skutene i middelhavsfarten er som oftest små og tunglastede. Seilasen hard og lang og legges ofte nord om Irland. En slik tur kan gjerne strekke seg over både ett og to år da skutene i denne farten har utsikt til å få frakter på Middelhavet eller returfrakt derfra med salt eller andre varer til større nordeuropeiske havnebyer som Amsterdam eller Hamburg.

Kursen ble stukket ut nord for Færøyene. Derfra seilte "Fru Alida" videre mot Middelhavet, losset en del tørrfisk i Barcelona; deretter til den italienske havnebyen Livorno for å avhende resten av lasten der. Det var med andre ord en helt ordinær handelsreise – men samtidig et risikoprosjekt – som man la ut på. "Fru Alida" av Bergen, som var eid av rederne Dischington & Gerdes, var ett av de mange dansk-norske skipene som seilte i spaniafart. Ferden var langt fra ufarlig, og det uten at man tok sjørøverne fra Barbareskstatene (Algier, Marokko, Tunis og Tripolis) i betraktning. Skipet forliste nesten ved Færøyene. Noen av seilene revnet i uværet, og proviant gikk tapt. En sjømann døde om bord og ble svøpt i en duk før liket ble kastet til sjøs. For en fullbefaren matros som Schram hørte dette til sjølivets daglige strabaser. Men det er først langt inne i Middelhavet at de farene dukket opp, som virkelig endevendte livet hans.

– Den 8. august forlot vi Livorno havn for å fortsette reisen til Cagliari på Sardinia, forteller matros Schram videre.[1]

"Men den 11. i samme måned, utenfor Sardinias nordspiss, oppdaget vi to skip på styrbord side. De signaliserte med et skudd at vi skulle brase bie (dvs. å senke farten), men vi heiste hollandsk flagg og opprettholdt kursen vår. De ga oss da et skarpt skudd, og kulen strøk oss så nær at vi hørte suset fra den. Samtidig viste de det tunisiske flagget, noe som forårsaket oss bekymring, siden tuniserne var våre fiender. Våre seks kanoner ble klargjort, luntene ble satt i brann, det danske flagget heist, våre underseil ble oppgitt, og alle ble formant til aktsomhet og flid. Da fienden nærmet oss i le, ble de tre kanonene på styrbord side avfyrt. Vi fikk fra dem igjen noen kanonkuler som strøk oss meget

Et fløytskip.

nær. Imidlertid ble det blikk stille, og skipet kunne ikke vendes. De to kaperskipene, som var en halvgalei med 14 par årer og en robåt med 7 par årer, forsøkte å komme inn i kjølvannet vårt, men før de kom så langt, sendte vi dem atter tre skudd, men uten å treffe dem. Vi ryddet så den nederste kahytten for styrbordsporten og tok dit en kanon fra dekket. Den ble ladd og avfyrt. Dog traff kulen dem ikke. De rodde nå oppunder speilet og ropte at flagget skulle gå ned, men likevel holdt de ikke opp med å skyte muskettkuler over hytten, slik at ingen våget seg opp på hytten for å avfire flagget. De gjennomboret seilene med muskettkuler. Til slutt løp kokken opp på hytten og skar over flagglinen. Han fikk med det samme en snert av en muskettkule i låret."

Tuniserne entrer nå "Fru Alida". Schram beskriver dem som en ulveflokk som helt ustyrlig kaster seg over de norske sjøfolkene. Tuniserne river klærne av nordboerne. Schram har tre mann på seg på en gang. De sliter av ham hver eneste fille, forlater ham uskadd, men like naken som den gang han kom til verden. Banden jobber seg videre ned under dekk, brekker opp skipskistene med sablene sine og plyndrer med seg hva de kommer over. Kaperkapteinen – *reisen* (arabisk) – må ha forstått at han bare har delvis kontroll over kapermannskapet sitt, for han står selv vakt foran "Fru Alida"s kapteinskahytt og verdiene der, som er forebeholdt ham selv. Den norske kapteinen har ikke kommet så verst ut av det. Han har bare blitt fratatt hatt, parykk og sko og har klart å gjemme unna en del gullmynter i lommene sine. Foruten kokken med streifskuddet i låret er så langt ingen skadet, men det er et fullstendig kaos som råder. Det tunisiske kapermannskapet har fått bundet plyndringsgodset sitt fast på ryggen og hopper til sjøs for å svømme tilbake til kaperskipet. De som ikke kan svømme, hopper likevel og flyter på klærne de har stjålet. Schram og resten av det norske mannskapet ser det komiske i situasjonen og kommenterer at det svømmende kapermannskapet ligner på *udstoppede Creature og Narre*.

Den norske besetningen blir ført om bord i halvgaleien som seiler mot Afrika. Tuniserne får dagene til å gå ved å danse og spille sekkepipe og spotter nordmennene ved til stadighet å rope ut *Jesu, Maria*, mens fangene sitter der nakne under sola til huden sprekker i byller.

Schram må ha visst hva han hadde i vente. Han må på forhånd ha vært informert om sjørøverfaren på Middelhavet, og han må ha kjent til at Danmark-Norge ikke hadde signert noen fredsavtale med Tunis, slik som den dansk-norske helstaten nylig hadde gjort med Algier. Tunis var med andre ord fremdeles å betrakte som en røverstat. Schram må derfor ha vært klar over at for ham ventet kun slaveri og muligens lenker. Likevel gjorde han seg to erfaringer i løpet av de fem døgnene han befant seg om bord i det tunisiske kaperskipet, noe som kanskje ga ham en anelse om at røverstaten Tunis kunne være bedre enn sitt rykte. Først var det den tunisiske kaperkapteinen som viste et menneskelig ansikt idet han kjøpte tilbake fra sitt eget mannskap en del av nordmennenes klær og ga disse klærne til fangene for at de ikke helt skulle få ødelagt huden under den brennende sola. Deretter var det noen av folkene selv som Schram anså som *retsindige og veltænkende Tyrker eller Musselmænd, som høyligen baade beklagede og trøstede os*.

Akkurat da hadde Schram ingen aning om at han i Tunis skulle få det materielt sett bedre enn han noen gang hadde hatt det tidligere.

Det Schram heller ikke visste mens han satt fanget om bord i det tunisiske kaperskipet disse ulykksalige augustdagene i 1747, var at det egentlig lå en helt annen tanke bak det tunisiske angrepet enn bare å overmanne "Fru Alida" og ta nordmennene som slaver. Den virkelige hensikten var at navigatøren på den tunisiske halvgaleien skulle få sin frihet. Bakgrunnen var nemlig denne: Navigatøren var en i utgangspunktet kristen slave fra Malta, som utad hadde blitt muslim, men som innad hadde forblitt kristen. Denne malteseren var kjent for å være en dyktig sjømann og ble derfor sendt ut på tokt med det tunisiske kaperskipet. Da den tunisiske kapersjefen – altså en av de reelle kaperne – oppdaget "Fru Alida" ved Sardinia, tok han det for å være et maltesisk fartøy siden det dansk-norske og det maltesiske flagget nærmest var identiske. Et velbemannet malteserfartøy var noe nordafrikanerne fryktet, men navigatøren fra Malta presset på for å angripe, i håp om at det han trodde var maltesere kunne overmanne tuniserne og at navigatøren selv dermed kunne bli en fri mann igjen. Men da han oppdaget av det var et dansk-norsk fartøy, var angrepet allerede i gang. Resten av historien er allerede fortalt. Mot sin vilje høstet den maltesiske styrmannen heder og ære i Tunis og fikk senere kommandoen over et større kaperfartøy. Dette skipet førte han for øvrig bevisst til Sardinia, rett i armene på sine egne. Selv fikk han endelig friheten, mens 80 tunisere ble slaver for de kristne. Aldri mer fikk en "muhammedansk" malteser anledning til å fare til sjøs som navigatør eller kaperkaptein for tuniserne.

Alt dette fikk Hans Jochum Schram først vite lang tid etter at han selv hadde blitt slave.

I Ali *beys* rike

Hans Jochum Schram ble fraktet til en bystat som etter beste evne forsøkte å bakse seg fram her i verden. Som de andre Barbareskstatene i Nord-Afrika hadde Tunis for lengst brutt med Konstantinopel, men var ikke mer uavhengig at herskeren der – *beyen*, som er et tyrkisk ord for guvernør – var livredd hver gang det ankom en ambassadør fra storsultanen, som på stedet kunne avsette en *bey* og dømme ham til døden, eller gi ham ny tillit og la ham leve. I praksis var likevel den

tyrkiske påvirkningen på tunisiske forhold minimal, og i realiteten fungerte Tunis som et arvekongedømme. På begynnelsen av 1700-tallet hadde Tunis vært inne i en blomstringsperiode under dynastigrunnleggeren Husaïn, som regjerte fra 1705 til 1735, og som fremmet handel og eksport av varer som dadler, hvete, skinn, voks, og svamp. Karavaner kom fra Fezzan og Marokko, og det ble lagt opp til en fredelig kontakt med europeiske stater. Det ble inngått fredsavtaler med Frankrike, England, Spania, Holland og Østerrike, og det var faktisk gode tider. Men det som bygges opp, skal nå engang rives ned. Herskerens nevø – senere Ali den første – gjorde opprør og innsatte seg selv som *bey*, og ble den som regjerte med hard hånd helt fram til 1756 (da han selv ble drept av algiererne). En lang borgerkrigsperiode ble innledet i Ali den førstes tid, og potensielle tronarvinger på flukt måtte alltid være på vakt mot snikmord. Schram var selv vitne til at en ung prins ble tatt av dage. Det skjedde i Bardo slott i 1748. Offeret var bare 14 år og hadde levd under streng bevoktning i slottet i hele sin levetid. Bøddelarbeidet ble gjort av kristenslavene, mens prinsene Muhammed og Seleman overvar henrettelsen. Moren befant seg i haremet. Schram var like i nærheten og kunne høre at haremsdamene skrek da den unge gutten ble strangulert.

Samtidig var det i Ali den førstes tid at Tunis inngikk fredsavtaler med begge de nordiske rikene, først med Sverige i 1736, noen år senere med Danmark-Norge.[2] Sverige brukte sin egen tidligere inngåtte traktat med Algier som mønster for den tunisiske, og det var også den svenske konsulen i Algier som forhandlet fram avtalen med Tunis. Men noen ren blåkopi var det ikke. Mens algiererne fikk traktatfestet at rømte kristenslaver som klarte å svømme om bord i et svensk marinefartøy, skulle utleveres til sine rettmessige eiere, ble teksten endret i den tunisiske avtalen, i slavenes favør. Rømte slaver som klarte å komme seg om bord i et svensk krigsskip utenfor Tunis, skulle betraktes som frie. Ulikheten i de to traktattekstene vitner om et mildere sinnelag overfor slavene i Tunis enn i Algier.

Prinsens tjener

Den siette Dag, som var den 16de Augusti, ankom vi til Anker paa Tunis Red. Vi bleve derpaa ved en liden Barke i Land førte til Søe-Castellet, Guletta kaldet.

For første gang i sitt unge liv setter matrosen fra Bergen sine bein på det afrikanske kontinentet. Han kommer fra en nasjon som samtidig skiper ut vestafrikanske slaver og selger dem på noen små øyer på den andre siden av Atlanterhavet. Men nå er det afrikanerne selv som nok en gang har gjort et skipsmannskap med den dansk-norske kongens undersåtter til slaver. Schram avslører ikke hva han innerst inne tenker i dette øyeblikket. Han synger en salme han finner passende. En fransk skipskaptein, som selv hadde vært slave i Tunis, hjelper ham med litt mat. Det kan hende at Schram veksler noen ord med det øvrige mannskapet om slavekassen[3] i København, som de vet frikjøper sjøfolk fra det nordafrikanske slaveriet. Det kan videre hende at Schram er langt mer avbalansert enn man skulle tro og at han på dette tidlige stadiet er overbevist om at slavetiden han nå har foran seg, kun er av tidsbegrenset varighet, bare som en hindring underveis, som han lett skal forsere før han igjen fortsetter i koffardifart for rederen hjemme i Bergen.

Så tas han hånd om av sine fangevoktere. De norske sjøfolkene blir ikke holdt i havnen Goletta i mer enn en times tid før de blir ført inn til Tunis by. Kaperkapteinen går først i opptoget og bryster seg av fangsten. Bak ham kommer slavene som er satt på esler og muldyr. Langs veikanten står allmuen og ler av nordmennene. Følget ankommer Tunis etter et par timer og blir ført gatelangs gjennom byen, mens ungdommen der pisker dem på føttene. Derfra føres de videre et lite stykke ut av byen til Bardo, der den tunisiske herskeren har sitt palass. Det er her stemningsskiftet finner sted. I Bardo er det imidlertid ingen rasende folkemengde som spotter kristenslavene, men kun Ali *bey* og hans tre sønner, prinsene Seleman, Muhammed og Junis, som alle stråler opp når de får vite at de fleste av nordmennene er skrive- og regnekyndige. Av "Fru Alida"s gjenværende besetning på 15-16 mann (én hadde blitt akterutseilt i Livorno) blir ni, for øvrig de yngste, tatt ut til slottsarbeid for herskerfamilien. Den svenske konsulen i Tunis kausjonerer for kaptein Jens Lax som får oppholde seg i konsulens hus. Schrams nye herre blir prins Seleman, den yngste av de tre prinsene i Bardo.

De øvrige fem av Mandskabet blev hensendt til de Christne Slavers Banier; Det er en stor Bygning, hvor alle Slaverne ere om Natten indsluttede, for at gaae paa Arbeyd den tilkommende Dag med de andre Slaver…

Schram er fra nå av ikke lenger slave, han er tjener. Det er ikke tungt slavearbeid han blir satt til, men lett hofftjeneste, og han er omgitt av eleganse og vennlige mennesker.

Freds-TRACTAT
Imellem
Hans Kongel. Majestæt
Kong FRIDERICH
den Femte,
Konge til Dannemark og Norge, 2c.
Og
Den Durchlauchtige
ALY BASCHA
BEGLER BY,
Af Kongeriget Tunis,
Sluttet den 8de Decembr. 1751.

KJØBENHAVN,
Trykt hos Directeuren over Hans Kongel. Majests. og
Univ. Bogtrykkerie Johan Jørgen Høpffner.

Den viktige fredstraktaten mellom Danmark-Norge i og Tunis, 1751, som sikret rikets sjømenn mot å bli kapret av tunisere.

Dersom unge Schram gjør opp status, har han så langt ingen grunn til å være misfornøyd. Han går ikke lenger rundt naken på dekket på ei sjørøverskute og spiser bedervet mat, men spaserer makelig omkring i et nordafrikansk fyrstepalass ikledd skjorte og bukse av lerret, en hvit brystduk med fingerbrede silkesnorer og knapphull laget av silkelisser knyttet i små løkker, en stålgrå trøye med halve ermer og utenpå en rød fin trøye uten ermer, også denne besatt med gulltrådknapper som aldri tilkneppes, men alltid henger oppe slik at trøyene under kan sees, et frynsete skjerf rundt livet, ei lita rød lue på hodet og endelig et par røde broderte tøfler på føttene. Det er dette som er hans oppvarterantrekk. Hans første måltid i palasset er også fyrstelig. Han spiser restene av middagen til Ali *bey* – risgrøt, couscous, kjøtt, fisk og en overflod av frukter. For Schram må Tunis utvilsomt være paradisets ytterste sirkel.

Vi forestillede os et Slaverie, hvor toe Personer lænkes sammen, og altid maa følge hinanden, som vi fik at see, saasnart vi havde sat Foden paa Landet ved Guletta; med disse vare Misdædere af Landets egne Folk som for store Misgierninger vare dertil dømte. Vi tænkte ligesaa at blive spendt for Ploven, just fordi saadant var os fortalt i Barndommen…

Det kan være at Schrams skremselsbilde av det barbariske slaveriet hadde blitt manet fram av frikjøpte slaver fra hjembyen Bergen, som på slutten av 1730-tallet sang slik om slaveriet i Nord-Afrika:

Der maatte vi gange, som Hester for Ploug,
Og lide baade Angest og Møie,
Skjøndt nøgne vi vare, med Svøber de os slog,
Af Heden vansmægtede vi ginge.
Fra Morgenen blid,
Til Aftenens Tid
At trælle i slavisk Arbeide…

Hverdagen innhentet etter hvert også Hans Jochum Schram. Han ble en av elleve tjenere som oppvartet den unge prins Seleman. Det var fluer som skulle jages bort fra prinsens hode, og Schram fikk jobben med å vifte dem vekk med en pisk av røde og hvite hestehår innsatt i et elfenbensskaft. Herren måtte alltid ha vann tilgjengelig under måltidet, og Schram stod der med porselensskålen. Seleman spiste sin couscous, og Schram slo vann fra en kanne med tut over hendene hans. Seleman gikk til sitt harem, Schram fulgte ham til døren.

Herren og slaven hørte hjemme i hvert sitt univers hva det meste angikk. Språklig, religiøst og kulturelt stod de lysår fra hverandre. Schrams hjem var seilskutedekket i storm og stille. Selemans slit bestod i å navigere seg gjennom overdådigheten i slottet i Bardo. Men likevel var det tilstrekkelige treffpunkter mellom de to til at et vennskap kunne ta form. Litt etter litt ble Schram sin herres favoritt. Schram beskrev Seleman senere som mild, omtenksom, ettergivende og gudfryktig. *Han anvendte sin Fornuft til alt Nyttigt, og til hva han kunde fornøye baade sig selv og andre med*. Seleman reparerte lommeur og forærte dem til sine tjenere. Han dreide i elfenben og korall. Han lagde lakk og engasjerte en egen apoteker fra Genova, som han stadig rådslo med. Dette var noe Schram kunne leve med. På mange måter var hans herre et speilbilde av ham selv.

Schram forteller videre:

"Imidlertid hadde min herre erfart at jeg allerede talte temmelig godt det der gjeldende språk, lingva franca. Godt italiensk taltes det ikke ved hoffet på grunn av blandingen av alle slags italienere. Jeg ble derfor utnevnt til kleskammervokter. Denne forretning bestod i å passe på og konservere herrens saker av alle slag, så som klær av ull, lin, fløyel, damask, taft og brokade samt hans sadler, bisler, støvler og sporer, pistoler og sabler og hele og halve stykker klær og lerreter, foruten mange sjeldne gull- og sølvsaker som for det meste bestod i snustobakksdåser, røkelseskar, rosenvannsflasker, armbånd, gullringer og atskillige gullsmykker. En del av disse sakene var rikelig besatt med ekte steiner som juveler og diamanter, foruten at det lå mange juveler i esker, likeledes hele dusin av silketørklær. Til oppbevaring av alt dette hadde jeg tre kammer med store skap og kister. Jeg måtte holde bok over alt og avlegge regnskap. Ofte ble slikt innkjøpt av fremmede reisende kjøpmenn og levert meg til oppbevaring, og ofte forærte herren noe bort, hvorved jeg av de begunstigede fikk i dusør én, en halv eller en kvart dukat etter gavenes verdi og personenes stilling. De tre kamrene lå ved siden av hverandre, slik at man kunne gå fra det ene til det andre. Det største var omtrent 4 alen bredt og 14 alen langt. I det ene hjørne var det et vindu med jerngitter, for glassvinduer fantes ikke i min første tid. Gjennom vinduet kunne man se over en del tak som alle er flate og nesten like høye, slik at man kan spasere over dem.

Etter hvert fikk herren min den oppfatning at vi norske hadde vår egen måte å koke kaffe på, som var bedre enn deres måte, og jeg ble derfor

kaffekoker. Men fordi denne skitne posten ikke harmonerte med min stilling som *guardo golfo,* siden man mange ganger om dagen måtte til skorsteinen for å tillage kaffen, foruten at man måtte brenne og støte den fint, befalte herren min meg å utvelge en av mine landsmenn som kunne være skikket til dette arbeidet. Men da den som jeg hadde utvalgt, var redd for at en slik post kunne forsinke hans befrielse når løsningens time slo, unnslo han seg og ville heller gå på tungt arbeid sammen med de andre slavene. I stedet valgte jeg ut en engelskmann som var tatt til fange fra et flensborgerskip,[4] som tjente månedlig fem danske mark på dette arbeidet. Jeg vedble å være kleskammervokter i resten av min slavetid."

Høyere opp i det tunisiske hierarkiet kom ikke den unge bergenseren. Av de elleve kristenslavene var han med sin stilling som *guardo golfo* rangert som nummer to i prinsens slavestab. Over ham kom slavebasen med myndighet til å straffe sine medslaver. Under kom *guardo lette* som hadde oppsyn med prinsens sengekammer. Videre nedover på rangstigen kom *guardo aqua*, ferskvannsvokteren, deretter *guardo candelle* som var vokslysforvareren. De øvrige seks av Selemans tjenere var for det meste satt til intet annet enn å være til stede rundt bordet mens Seleman inntok sine måltider. I tillegg kom seks unge tidligere kristne som hadde tatt den muhammedanske religionen og som drev rundt i slottet uten å gjøre noen ting. Langt nede på rangstigen kom også en av gårdskarene i Bardo, som hadde vært Schrams overstyrmann om bord i "Fru Alida", og som hadde blitt satt til å vaske hoffslaven Schrams hender etter måltidene. Men Schram klarte ikke å overlate sin personlige hygiene til den hyggelige og noe eldre overstyrmannen og ordnet heller håndvasken selv, i en av slottets fontener.

Dette var Schrams nye tilværelse. I sjøfolkenes kollektive bevissthet eksisterte det barbariske slaveriet som noe man fryktet på det verste. Sjømennene forestilte seg lange arbeidsdager på bymurene, onde voktere med svingende pisker og mørke og kalde slavebanjere. Ofte var det slik. Men som råskapens motpol lå fyrstepalasset i Bardo. Det er ikke mulig å oppdrive historiske kilder som beskriver en tilsvarende herskapelig humanisme overfor sjøfolk i slavestand, som den som rådet i Bardo i Tunis, hos Ali *bey* og hans tre sønner.

Slavekassen tar saken

Likevel ville slavene hjem fra Tunis.

Al min Sorg bestod i Længsel til mine Forældre, Venner og mit Hiem; Ja det Haab, vi hadde om Friheden, gav os Glæde midt i Sorgen. Under nogle Flasker god Viin, som vi hemmelig og paa hemmelige Steder fortærte, trøstende os selv ved de Ord: Giv Fangerne Viin, at de ikke vansmækter i Fængselet...

Hva gjorde så den dansk-norske slavekassen i København med saken?

Sommeren 1747 – like før Schram ble tatt som slave – var det ikke en eneste dansk-norsk slave å frikjøpe fra Barbareskstatene, i alle fall ingen som var tatt på dansk-norsk kjøl. En sjømann fra tvillingriket, som hadde blitt tatt så tidlig som i 1734, var samtidig i ferd med å bli løskjøpt fra Marokko, men han hadde seilt under hollandsk flagg, noe som var en av årsakene til at frikjøpet hadde drøyd ut i årevis. For øvrig hadde slavekassens administrasjon i København sørget for å få hjem de fleste overlevende og fremdeles kristne dansk-norske sjømennene som hadde slavet i Nord-Afrika siden 1700-tallets begynnelse. Alt så vel og bra ut, inntil "Fru Alida" av Bergen ble oppbrakt til Tunis.

Hele 1747 gikk før slavekassen fikk vite om "Fru Alida"s endelikt. Ifølge Schram håpet besetningen selv på å bli frikjøpt i løpet av et halvt år, men tiden gikk. Først drøyde det altså noen måneder før slavekassen ble varslet siden Danmark-Norge på den tiden ikke hadde egen konsul i Tunis. Men da slavekassens direksjon i begynnelsen av januar 1748 endelig ble informert om kapringen av bergensskipet, ble det igangsatt ei byråkratisk mølle som skulle kverne jevnt og trutt helt til alle de dansk-norske slavene var satt fri. Først ble konge og regjering underrettet. Deretter ble rederne i Bergen bedt om å sende en komplett mannskapsliste til slavekassen. Dernest fikk handelshuset Madame Dreyer & Oortman i Amsterdam, som igjen hadde sine agenter i Nord-Afrika, i oppdrag av slavekassen å sørge for den praktiske delen av frikjøpet. Viktigst var det å få hjem skipperen, styrmennene og tømmermannen, fikk handelshuset vite. Etter offiserene skulle de yngste så frikjøpes, meldte slavekassen, og disse var *de 2de unge Drænge Jesper Giewers og Rasmus Lampe, i henseende vi befrygtede, de kunde lade sig forleede til at negte deres Frelsere, og antage den Mahomedanske Overtroe, det vi have Exempel paa i andre unge Mennisker, som er kommet i lige Omstendigheder.* Handelshuset i Amsterdam fikk videre befaling

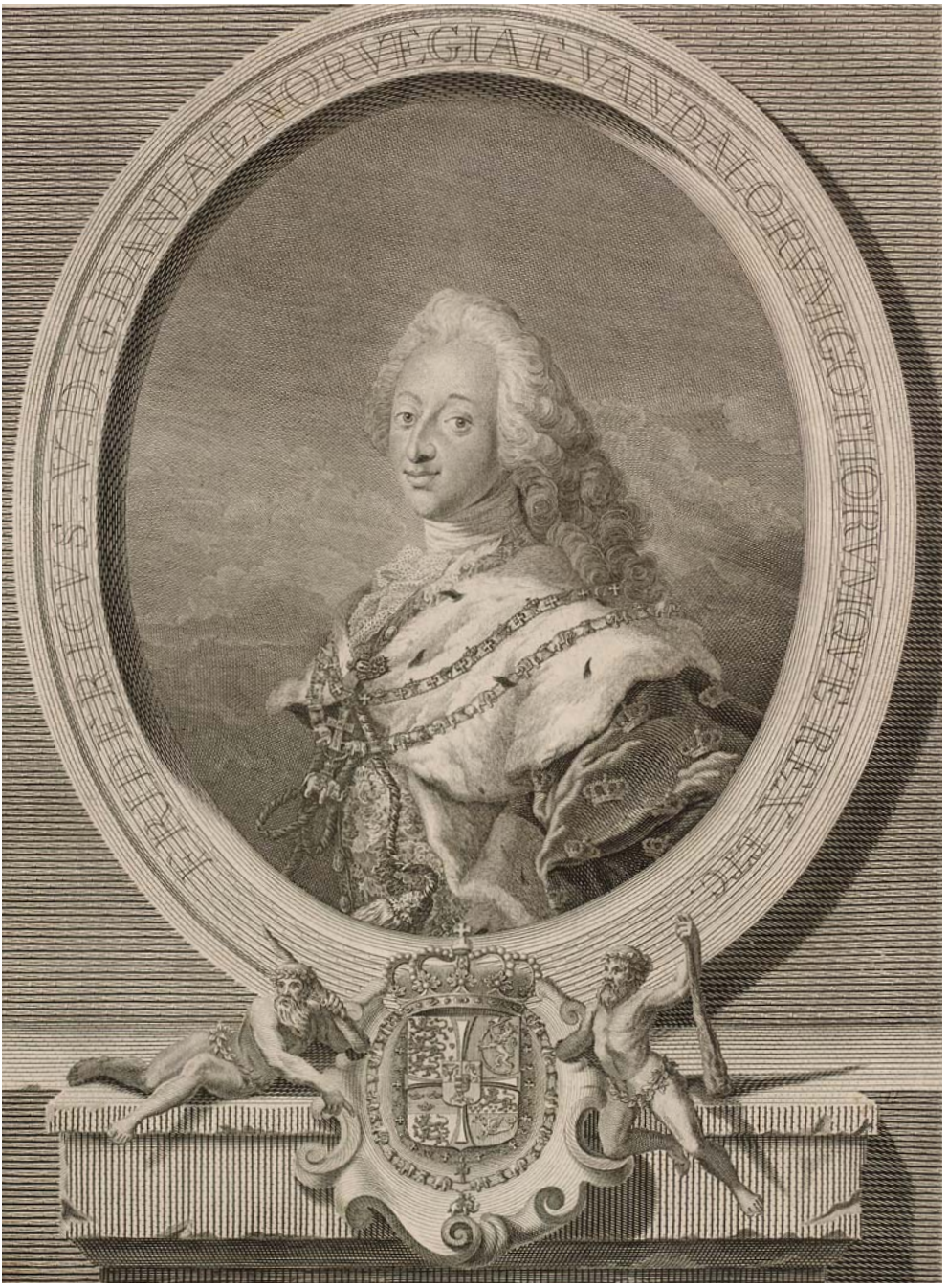

Frederik den femte, dansk-norske konge med undersåtter i tunisisk slaveri.

om å utvise den største sparsommelighet overfor tuniserne, og slavekassen henviste nøyaktig til gjeldende priser for frikjøp av sjøfolk i nordafrikansk slaveri.

Mange håpet som nevnt at frikjøpet av de norske Tunis-slavene ville skje allerede i 1748, men utsendingen til Madame Dreyer og Oortman maktet ikke å overtale Ali *bey* i Bardo om la nordmennene takseres etter rådende Algier-kurser på kristenfanger. Tvert om, tuniserne ville ha det dobbelte *som er 5000 venetianske Zechiner for Skipperen, og ligesaa meget for een hver av Styrmændene, og 500 Zechiner for een hver af de gemeene*. Den norske hofftjenerstaben stod med andre ord høyt i kurs hos Ali *bey*. Schram stod i en særstilling, og prins Seleman ville i utgangspunktet bare la ham bli frikjøpt for to smukke holsteinske hester samt et par okser av samme kvalitet. En av dem som forhandlet om frikjøpet direkte med Ali *bey*, var en velstående jøde bosatt i Tunis, men han viste seg ubrukelig, og det endte med at den fangne kaptein Jens Lax selv skrev til slavekassen og ba om at jøden måtte fjernes fra oppdraget og at den hollandske konsulen heller burde fremme nordmennenes sak. Også Schram beklaget seg over valget av forhandler. *Han var, til vor Ulykke, en Jøde, som her til Lands er kun ringe agtet, og ikke tør, om hand end bedre veed, tale dem imod, (Beyen og Prindserne,) men kuns tale dem efter Munden.*

Gjennom hele 1748 korresponderte slavekassen jevnt med handelshuset i Amsterdam. Men sjøfolkene fra "Fru Alida" forble i det tunisiske slaveriet selv om de tre direktørene i slavekassen *gierne ville see de fangne hidbefordret til Fæderlandet*. Samtidig engasjerte slavenes familier seg hjemme i Bergen. Først skrev de til slavekassen og ba om et raskt frikjøp, men etter en tids venting henvendte familiene seg direkte til kong Frederik den femte i håp om å få fortgang i saksbehandlingen. Bønnen fra Bergen til kongen i København var hjerteskjærende: "Tilstanden er beklagelig. De unge slavene er tilskrevet og bedt om å tviholde på sin tro. Kvinnene hjemme er midlertidig gjort til enker. Det er ikke brød på bordet. Ungdommens blomster rykkes opp. Landets barn lider under det barbariske åk. Aller nådigste konge, man frykter at her er sjeler som lider skipbrudd på troen. Det vil bli et stort ansvar for oss å bære på dommens dag dersom vi ikke bruker all vår flid til deres redning." Dette brevet, som ble skrevet den 22. mai 1749, er signert elleve av hustruene og foreldrene til "Fru Alida"s mannskap. Det er en interessant historisk problemstilling man her står overfor.

Kontrasten mellom slektningenes bekymringer og slavenes virkelige liv er slående. Hans Jochum Schram lever herrens glade dager i palasset i Bardo sammen med Ali *bey* og hans prinser. Hjemme i Bergen drukner man i bekymringer over sjømennenes angivelige ublide skjebner i Tunis. Men Schrams kristne tro er uskadd. Magen er full. Slaven velkledd. Kleskammervokter Schram våkner uthvilt og trygg hver morgen. Frokosten er tilberedt hos haremsdamene. En gammel slave bærer den til palasset, og unge Schram forsyner seg av alle slags frukter, ferskt brød, ost, olivenolje og eddik. Kanskje han også tygger på ordene han skal bruke i en liten selvbiografisk bok senere i livet: *Jeg manglede intet, uden Friheden*.

Kort tid etter – den 28. juni 1749 – redegjør slavekassens direksjon overfor kongen hvorfor det har gått nesten to år uten at "Fru Alida"s mannskap var frikjøpt. Tuniserne tror det er adelsmenn de har tatt til fange og forlanger derfor overpris for bergenserne, forklarer slavekassens direksjon. Men slavekassen har begrensede midler og holder seg til uthalingstaktikken overfor tuniserne som de håper til slutt skal innse at det ikke er store penger å tjene på frigivelsen av nordmennene. Det har også i mellomtiden blitt kjent i København at prisen som tuniserne i virkeligheten forlanger, er langt lavere enn hva som har blitt presentert overfor slavekassens direksjon. Handelshuset i Amsterdam eller forhandlerne i Tunis har åpenbart her sett muligheten for en ekstrafortjeneste.

Utover høsten 1749 er slavekassens tålmodighet på bristepunktet. Misnøyen, som kommer til syne i korrespondansen med handelshuset Madame Dreyer og Oortman, er til å ta og føle på. Slavekassen påstår at handelshusets mellommann i Livorno er udugelig og ber dem innsette en ny forhandler. Kaptein Lax skriver stadig fra Tunis og klager over fangenskapet som aldri ser ut til å ha en ende. Det lakker og lir mot årets slutt, og slavekassens direktører kvier seg for å innberette for kongen det samme som kongen fikk høre i fjor, nemlig *at vi ingen har faaet frie*. (I tillegg har slavekassen fått frikjøpet av et annet norsk skipsmannskap å hanskes med, nemlig sjøfolkene fra bergensskipet "Anne Christine" som hadde blitt kapret av marokkanerne på vårparten i ´49.) På årets nest siste dag i 1749 går det som de tre slavekassedirektørene Harboe, Klöcher og Falch har fryktet. I rapporten til kongen må slavekassens direksjon beklage at *vi har ikke kundet blive eenige med de Tuniser om Priisen for de Bergenske Folk*.

Ytre sett kan slavekassens arbeid med frikjøpet av ”Fru Alida”s mannskap fortone seg som en spennende kriminalroman med åpent utfall. Men i slavekassens dokumenter levnes det aldri usikkerhet om det endelige resultat. Det går klart fram av slavekassens etterlatte dokumenter at nordmennene skal, før eller senere, hjem fra Tunis, og derom hersker ingen tvil. Slavekassen er som et saktegående lokomotiv som damper framover mot det eneste målet: Ali *bey* skal få tilsendt sine penger, kong Fredrik den femte skal få tilbake sine undersåtter.

Imens sitter de 16 nordmennene i Tunis som gisselslaver på ubestemt tid.

Hva skjedde så med det øvrige av ”Fru Alida”s gamle mannskap, de som ikke ble oppvartere for fyrstefamilien i Bardo? Det var seks-syv gjenværende, og disse ble satt til ulike former for fysisk arbeid i Tunis by om dagen og innelukket i slavebanjeren om natten.

De norske arbeidsslavene i Tunis by hadde havnet i et lite og oversiktelig tradisjonelt nordafrikansk bysamfunn. Det første møtet med den tunisiske bybefolkningen må ha gjort dem vettskremte: høy, intens, uforståelig og kan hende aggressiv tale på et komplett uforståelig språk. Sjøfolkene kan ha blitt skubbet fra gatehjørne til gatehjørne med stadige kommandorop på arabisk, tyrkisk og middelhavsregionenes fellesspråk *lingva franca*. Først bar det inn gjennom byporten. Så gjennom smug og trange bygater. De nyankomne slavene forstod ikke hva som ble sagt, men de kompenserte ved å bruke sansene. De hørte, så og luktet det fremmede: kvinners prat, ungers skrik, barns rop, mannfolks snakk, vokteres rop. Eimen av orient var gjennomtrengende. Dampen fra offentlige bad – *hammam* – presset seg ut på gatene og blandet seg med luktene av ingefær, safran, chili og kanel fra de nærmeste krydderhandlerne. Det var kort vei til det meste; kort vei til markedene inne i byen, kort vei til de europeiske konsulatene like utenfor bymuren, til de allestedsnærværende moskeene og til byens katolske kirke. Men det var også kort vei til slavemarkedet – *souq al-bhirka,* som på norsk betyr markedet der det kneles, fordi slavene der knelte da de ble undersøkt før salg – og dette minnet de tilfangetatte sjøfolkene på at de var kommet til et samfunn som i det store og hele var basert på ufrihet. Senere – når de etter hvert ble kjent med labyrinten de var plassert i – skulle de ytterligere forstå at det var slavekasten, som de selv var blitt en del av, som holdt velstanden oppe hos den alminnelige borgeren i Tunis by. I den private sfære – i tunisernes hjem – trellet de svarte afrikanerne. I det

fysiske offentlige rom slavet de kristne sjøfolkene. I byråkratiet satt de prominente slavene som for eksempel kunne være fra traktene nord for Svartehavet, fra Balkan eller annenstedsfra innenfor det ottomanske imperiets grenser. Disse sistnevnte var ofte fanget som barn, solgt og oppdratt i Konstantinopel eller der omkring og deretter eksportert til det ottomanske Nord-Afrika.

Man så kristenslavene i gatene, som rengjørere. Man så dem på bymurene, som bygningsarbeidere. Man så dem på kaperskipene, som gaster under tvang. De trellet til dagen fikk sin ende. Også den var annerledes enn dagen hjemme. Ved sekstiden mørknet det brått, sommer som vinter, og de siste timene av døgnet tilbrakte en del av nordmennene – de som ikke var hofftjenere – innelåst i en av banjoene[5] sammen med de andre kristenslavene. Omkring 1750 var det til sammen 1400 av dem i Tunis, hofftjenerne i Bardo iberegnet (i 1633 ble det rapportert om så mange som 7000 kristenslaver i Tunis, så antall slaver hadde vært sterkt synkende det siste hundreåret). Det finnes ingen skriftlige etterlatenskaper etter disse norske arbeidsslavene som ikke var i hoffets tjeneste. Kan hende sendte de sine brev til slavekassen i København og ba ydmykt om et snarlig frikjøp, eller de kan ha overlatt alt dette til "Fru Alida"s kaptein. Kan hende skrev de brev hjem til nære slektninger i Bergen og berettet at de ennå var i live, men disse brevene er uansett ikke bevart. Slavenes krønikeskriver vet altså ingen ting om døgnrytmen til de norske kristenslavene i Tunis by på midten av 1700-tallet.

Det man derimot vet, er at disse få nordmennene var en del av et globalt fellesskap av ufrie mennesker som kun arbeidet for mat og sengeleie, akkurat nok til å holde kroppene i live for å kunne gå løs på en ny dag som slavearbeidere. Slik delte de skjebne med om lag tre fjerdedeler av verdens befolkning. Det var den livegne russeren. Det var sukkerkokeren på ei karibisk øy, bomullsdyrkeren i sørstatene, evnukken i et ottomansk harem, den tyrkiske slaven på en spansk galei eller afrikaneren som gikk til fots gjennom Sahara lenket til en arabisk slaveoppkjøper som satt der så makelig på ryggen av en kamel i nordgående retning, mot et av Barbareskstatenes mange slavemarkeder. I hvert verdenshjørne levde majoriteten av menneskene i ulike former for ufrihet.

Men i Tunis på slutten av 1740-tallet var det ikke slik som for eksempel på den engelske slaveøya Barbados eller dansk-norske St. Croix i det karibiske arkipelaget. Der var plantasjeslavene grunnmuren i et internasjonalt, kapitalistisk maskineri, utarbeidet i god kristen ånd

og med litt ekstra hjelp fra Vår Herre som sørget for at slaveskipene alltid hadde vinden i ryggen da de seilte med full last fra Vest-Afrika til Amerika. Den transatlantiske slavetrafikken var rå, industriell og ubarmhjertig, hele veien fra den vestafrikanske jungelen via de dansk-norske kystfortene til sukkerkokeriet på den andre siden av storhavet. Slik opplevde ikke "Fru Alida"s besetning slaveriet de var havnet i, i alle fall ikke Schram og hans medtjenere i Bardo. Tiden i Tunis kunne være som et langt pusterom i seilskutesjømannens ellers harde liv.

En svensk hjelper

Tunis by var også Schrams utfluktssted – selvsagt med prins Selemans tillatelse – når palassveggene i Bardo ble for trange. Prinsen lot alltid en portner reise med Schram når han ville til Tunis, men vakten ble bestukket så fort de kom innenfor bymurene, og Schram fikk da dagen på egen hånd. Et besøk hos den hjelpsomme svenske konsulen var fast rutine. Der kunne man få sendt av gårde brev og høre nytt hjemmefra. Men av Tunis lot Schram seg åpenbart ikke imponere, det var de smale og krumme gaters by – uten anselige bygninger. De små husene med gittervinduer var som arrestlokaler, syntes Schram. Der gikk den norske slaven fritt omkring og kikket på folkelivet. Som nyankommen slave hadde han blitt hånet av byfolket, men med hoffslavenes bumerke – et hvitt frynsete skjerf hengende over skulderen – ble han respektert. *Næsten de fleeste af Indbyggerne vidste, at vi vare Hof-Tienere, hvorfor de iagttoge en Høyagtelse for os paa Gaderne, ja der fandtes de, som gik tilside for os.*

Heller ikke arbeidsslavene, som nevnt ovenfor, hadde havnet i noen pinefull tilstand. Som offentlige slaver fikk de sin daglige rasjon av brød og grøt. Ved tigging eller tilleggsarbeid kunne de spare seg opp noen småmynter for å mette seg med fikener, vindruer eller meloner. Hver eneste fredag i løpet av hele den tiden de satt som slaver i Tunis, fikk de fri og oppsøkte den svenske konsulen som gladelig tok i mot dem. I Sveriges konsulat ble de norske arbeidsslavene servert mat og vin, og ukentlig ga konsulen hver av dem småmynter tilsvarende tolv danske skilling. Dersom disse slavene ble satt i arbeid ved hoffet innenfor Bardos festningsmurer, der de norske oppvarterne holdt til, fikk de i tillegg spise fra de rikes fat. Det var de blonde hofftjenerne som delte av sin overflod av kjøtt, fisk og frukt, og all denne fyrstelige maten ble brakt tilbake til banjeren og fordelt blant øvrige slaver der.

I Hans Jochum Schrams beretning om årene i Tunis finnes det ikke en eneste hentydning til at slaver skal ha blitt sultefôret mens de satt i Tunis i årene mellom 1747 og 1750.

Derimot hadde de anledning til å slå seg opp som vinselgere.

Tunisere flest holdt seg av religiøse grunner unna alkoholholdige drikker, men enkelte drakk i smug. Kristenslavene drakk også enda de hadde anledning til å spare opp småpengene sine til å frikjøpe seg selv. Enkelte av kristenslavene var mer foretakssomme enn andre. Schram beretter hvorledes:

"Slaven forlanger å være fritatt for arbeid, hvorpå han betaler *guardian bacien,* som er den som har det høyeste oppsynet med alle de ordinære slavene, to *carub* om dagen, noe som tilsvarer seks danske skilling. Nå når denne slaven er blitt fritatt for arbeid, kan han kjøpe et lass vindruer for en billig penge. Av disse druene presser han vin som han selger både til andre kristenslaver og til gemene tyrkere og morer som i smug og i stor hast tømmer en flaske. På slikt arbeid tjener man 100 *perolerto*. Dagen etter kjøper slaven det dobbelte, og derav presser han likeså mye vin som han alltid raskt får solgt. Til sist betaler han årlig for sin frihet og åpner et ordentlig vertshus eller vinhus, og etter en del år kan han makte å løse seg selv fra sin slavestand." (Et annet velbrukt rusmiddel var opium som fornemme tunisere alltid bar med seg i en liten dåse, og som ofte ble inntatt i sosiale sammenhenger. Ifølge Schram var virkningen den at man først ble munter, deretter drukken og til slutt søvnig.)

Mange av krovertene kom fra Tabarka ved kysten lenger vest i landet, som, enda det lå på tunisisk territorium, fra gammelt av var befolket av italienske korallfiskere og familiene deres. I 1741 ryddet tuniserne Tabarka for kristne, og 800 etniske italienere – menn, kvinner og barn – ble sendt inn til Tunis by som slaver. Mange av disse klarte etter hvert å livnære seg som frislaver ved å drive med handel eller håndverk. Italienerne, som også var arabisktalende, hadde ingen problemer med å skjenke både kristne og muslimer.

Naar en Tyrk ikke haver at betale med, saa kalder kun den Christne Vert sine nærhos boende Med-Colleger til sig, og afklæder Tyrken et eller andet til Betaling. Disse Tyrker tør derfor ikke klage, af de Aarsager, først fordi han ikke bør, efter Alcoranen, drikke Viin, andet fordi Guerdianbacien, som er øverste Opsynsmand over de Christne Slaver, og som skal forsvare de Christne Frie-Slavers Rettigheder, altid maae assistere dem for Overlast af Tyrkerne.

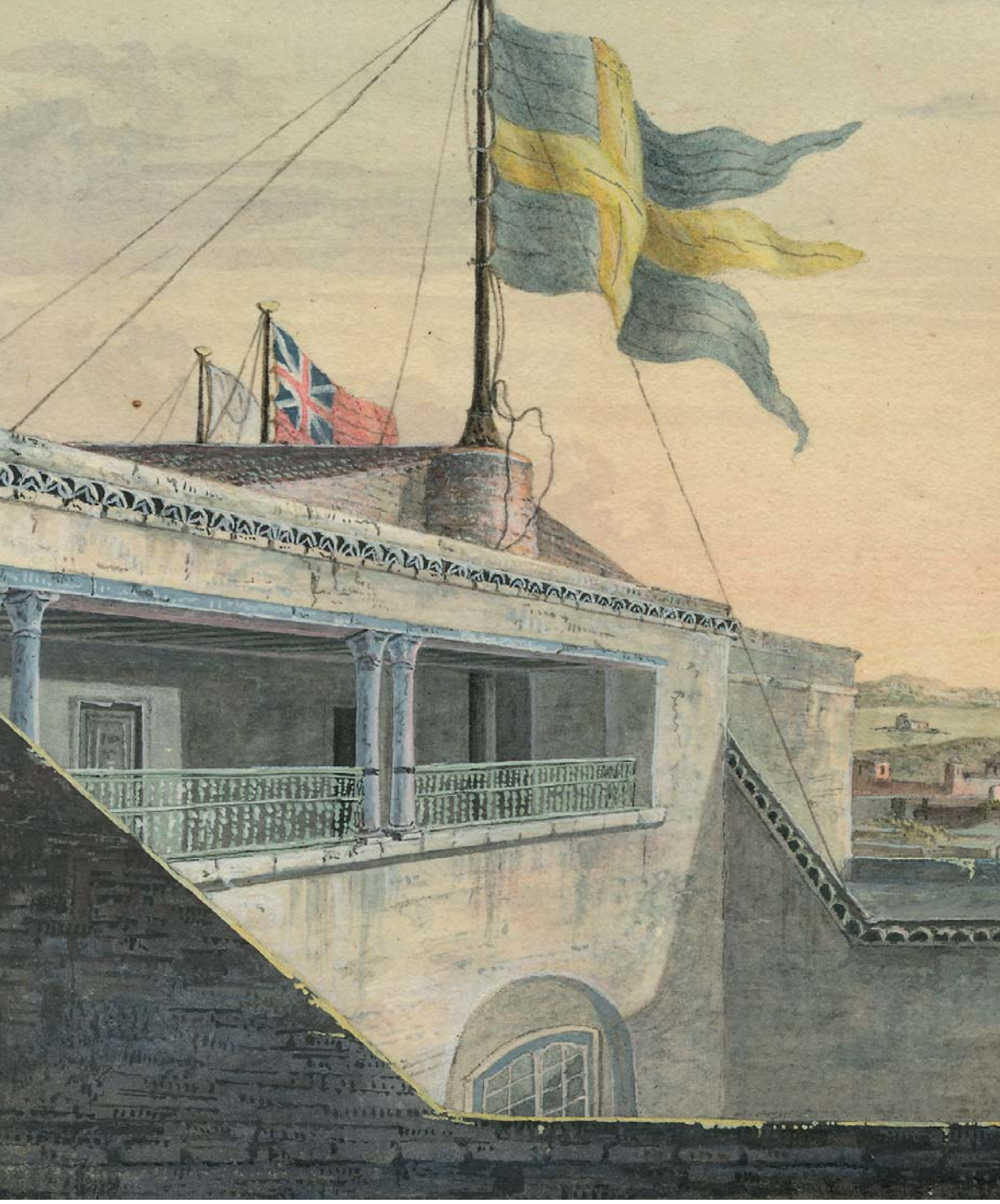

Det svenske Tunis-konsulatets tak. 1700-tallet. I perioder hvilested for norske slaver.

Det er Schram som er sitert ordrett. Nok en gang bryter bergenserens nedskrevne observasjoner opp stereotypiene som både samtiden og ettertiden hadde av det uutholdelige barbariske slaveriet. Kristenslaver serverte alkohol til muslimer. Kristenslaver fikk for et par skillinger full bevegelsesfrihet i Tunis by hver fredag. Kristne hoffslaver fikk av sine herrer rundhåndede pengegaver hver påske og jul. Kristenslaver gikk aldri med jernlenker rundt føttene. Dette er de forvirrende momenters herlige fortelling. Det barbariske slaveriet skulle jo forverre, ikke forbedre, det jordiske livet. Slavenes krønikeskriver skal ikke her allmenngjøre de positive erfaringene til "Fru Alida"s besetning. Det er nok av andre slavers etterlatte opptegnelser som viser det motsatte. De ordinære slavene i Tunis var tross alt underlagt en arbeidsleder med pisk. Men likevel får man lett det inntrykket at Tunis på midten av 1700-tallet materielt sett var Europa overlegent, i alle fall sett fra den vanlige sjømatrosens ståsted.

Enda et eksempel på den avanserte tunisiske *convivencia* – det kulturelle samlivet mellom kristne og muslimer – som man må helt tilbake til Córdova-kalifatets dager for å finne maken til, kommer her: Hver jul og påske fikk hoffslavene i Bardo ri inn til Tunis, og andre kristenslaver fulgte dem til fots. Kristenslavene var utstyrt med røkelseskar og rosenvannsflasker *som vi besprængede de mødende Tyrker med*. I Tunis by fikk de kristne feire sin høytid på sine muslimske herrers bekostning med rikelig tilgang til mat og alle slags frukter. Schram utbroderer ikke festligheten, men slår ubeskjedent fast at den kristne jule- og påskefeiringen i Tunis by virkelig var *Jubelfæst*. En gang ble påskefeiringen dempet og kun holdt innenfor Bardo-hoffets murer (fordi en del slaver hadde forsøkt å flykte), men heller ikke dette begrenset utskeielsene.

Jeg erindrer meg meget vel, at Prindserne af Nysgjerrighed kom til os, for at see paa vor Adfærd, skrev Schram mange år senere. Det var de norske hoffslavene som så drakk prinsenes skål og knuste på nordmanns vis deretter drikkekarene mot veggen. Kort sagt, forteller Schram videre, så gjorde vi på den dagen i deres nærvær alt hva vi lystet, med dans, sang og musikk. Mat hadde vi i overflødighet, likeså vin til å opplive oss med. En brems fantes likevel, oppsummerer Schram: Kortspill var forbudt.

Et annet overraskende moment er den svenske konsulen Olof Rönlings humane innsats for nordmennene. Tre år før kapringen av "Fru Alida" hadde riktignok Danmark-Norge og Sverige fornyet den

viktige fredsavtalen av 1720 og den defensive alliansetraktaten av 1734, men de to nabolandene i nord hadde like fullt gjennom et par hundre år jevnlig ligget i krig med hverandre og var nærmest som arvefiender å betrakte. Schram slår det klart fast at de som nordmenn ikke hadde ventet noen hjelp fra svensk hold, men det motsatte skjedde. De omgikk oss som vi skulle ha vært deres barn, skriver Schram. "Fru Alida"s kaptein ble som nevnt permanent innlosjert hos den svenske konsulen (han var på alder med konsulens egen sønn) og behandlet som om han skulle vært en del av familien. Konsulen sørget også for å kjøpe tilbake de bøkene som de norske sjøfolkene hadde blitt frastjålet på sjøen, og det var i det hele tatt en vennlig og intellektuell atmosfære som rådet i konsulens hjem. Konsulen selv hadde tidligere arbeidet som bokholder i det svenske konsulatet i London og var både språkmektig og bereist. Han hadde blitt sendt til Nord-Afrika i 1738, året etter at den svensk-tunisiske fredsavtalen var brakt i havn, og Ali *bey* sørget for at den svenske konsulen, som tok med seg hele familien sin til Tunis, fikk oppført et eget hus. Olof Rönling kvitterte med å sitte som konsul der i hele 23 år. Rönling ble for øvrig boende i Tunis etter at han gikk av som konsul og døde i 1763, 80 år gammel.

Men nordmennene var nå en gang slaver, og under den behagelige følelsen av glans og komfort i slottet i Bardo lå frykten for avstraffelse og mishandling, selv for de minste forseelser og misforståelser. Schram slapp som nevnt unna, men hans medslaver fikk smake pisken. Først var det to italienske hoffslaver som ble pisket fordi de hadde gått ut i hagen uten tillatelse, enda de ikke skulle gjøre annet enn å høste grønnsaker. Begge fikk 200 stokkeslag under føttene. Så var det Ali *beys* egen tjener som lukket feil vindu, og den humørsyke Ali *bey* stod selv ved siden av og passet på at slaven fikk sine nesten 200 slag. (Hoffslavene gikk alltid med buksebaken stoppet full av ull som kunne ta av for slagene i tilfelle straff.) Også en av de norske sjømennene fikk unngjelde. Forseelsen var også i dette tilfellet bagatellmessig. Det var prins Muhammed som ikke hadde blitt vekket i tide, og skylden ble lagt på en av de norske oppvarterne som fikk 300 stokkeslag på baken. Han ble straffet til tross for at han ellers var godt likt av prinsen. Schram kommenterer:

Denne min Landsmand var dog meget avholdt av af sin Herre, tildeels fordi han ofte fornøyede Herren, ved at dandse den norske Bondedands, den han mesterlig forstod. Adskillige Gange spillede jeg samme Dands, naar han dandsede.

Ingen slavestat uten dødsstraff. Tilfangetatte rømlinger var det ingen nåde for, ei heller i Tunis. 14 kristenslaver, de fleste italienere, forsøkte på midten av 1740-tallet å rømme samtidig ved å bygge en robåt i deler i et urmakerverksted og montere den sammen i strandkanten. Men de ble oppdaget, fikk panikk og rakk ikke å sette skipsplankene skikkelig sammen. Robåten sank like ved land, og noen om bord druknet. De overlevende ble senere henrettet. Fire av dem fikk hodene hugget av én måned etter at Schram hadde blitt hoffslave.

Den gode observatør

Schram er ingen hvemsomhelst, hans slavestand til tross. Kristenslaven følger interessert med på hva som foregår rundt ham. Han er den skarpe observatør og en nysgjerrig betrakter av smått og stort i det tunisiske samfunnet på midten av 1700-tallet. I Bardo sitter nordmannen også nær maktens sentrum, der Ali *bey*, som har regjert siden 1735, forsøker å holde riket sammen og rivaliserende slektsgrener unna tronen. Og når *beyen* er ute i den tunisiske periferien og innkasserer statsskatt av beduinene og landets bofaste daddeldyrkere – som må betale i form av penger eller husdyr, eller med sine egne barn, hvis de er ubemidlede – er selvsagt hoffslaven med i følget.

Slik går en sådan reise for seg, forteller Schram:

"På den bestemte dagen setter *beyen* seg til hest, hvormed det følger om lag 200 ryttere og 200 fotfolk, i tillegg til renegatene og noen fra hans fortrolige råd. Kamelene lesses opp med telt og matvarer, og så snart *beyen* har kommet opp på hesten sin, begynner janitsjarmusikken å spille. Nesten bakerst, mellom fotfolket og rytteravdelingen, rir noen av de kristne hoffslavene på muldyr, og disse muldyrene er belesset med herrens gullpenger og klær."

Helt bakerst sitter kvinnene i tildekkede vogner, og rundt dem svirrer de svarte vokterne – evnukkene eller "gildingene" som Schram kalte dem, de som engang hadde blitt hentet som fullgode menn et sted sør for Sahara, men som senere ble kastrert og satt som haremsvoktere i palasset i Bardo og hos andre fyrster i Tunis.

Det er for øvrig ingen krevende utmarsjer det er snakk om. Ali *bey* er jo med, og han skal ha sin forpleining. Etter en dags ritt slår skatteoppkreverne telt. Ali *bey* og hans rådgivere hviler ut, mens kristenslavene settes i sving med å rydde leirplassen. Telt slås opp med peler, seilduk og

liner. Matter bres ut, og ulltepper legges oppå mattene. Nummererte furuplanker settes i sammen og blir til Ali *beys* sovekammer. Bakverk og frukt bæres inn i de innerste gemakker, ytterst utgjør teltene en stor sirkel. *Jeg saae i min hele Tid her i Landet ikke noget smukkere Syn. Paa disse Reyser var jeg fire Gange med, hvorved jeg fik see Stederne Mahomed, Biserta, Porto Ferino, Caravan og Serid,* skrev Schram senere.

Men det var først og fremst det tette miljøet i Bardo nord i landet, en halv dagsmarsj fra Tunis by og kysten, som Schram ble en kjenner av. Bardo var på ingen måte Versailles, men like fullt et fyrstedømme i miniatyr bak tykke murer med skyteskår, kasteller med kanoner, dype vollgraver og vindebroer. På veien innover i slottet passerte man først vaktsoldatene, noen håndverksboder, kaffehus og renegatene og de kristne hoffslavenes fellesbadstue. Bak en ny vakt kom man inn på en åpen plass hvorfra det var innganger til borggård, hage, harem og stall. Opp seks trappetrinn i marmor fra den åpne plassen nærmet man seg maktens tinder. Aller først rettssalen der Ali *bey* innfant seg hver morgen klokken ni for å høre klagemålene fra undersåttene, avhøre vitner, felle dommer og iblant ta stilling til liv og død. (Småtjuver ble pisket, utro kvinner druknet, og for alvorligere forbrytelser ble man i beste fall strangulert eller halshugget med sverd. Andre henrettelsesmetoder var mer pinefulle og mindre ærbare.) På hver side av fyrsten stod så de fremste renegatene som også var Ali *beys* mest fortrolige. Litt lenger unna satt de fornemste geistlige rådgiverne, skriverne, seglbevareren, kassereren og en del andre betjenter, for ikke å glemme den alltid påpasselige livgarden bestående av 20 mann, som enten var fødte tyrkere eller erfarne renegater. Gruppesammensetningen i vaktstyrken var typisk for Barbareskstatene. Folk utenfra kunne man alltids opparbeide tillit til. Verre var det med landets egne innbyggere, som ofte hadde bånd til andre enn fyrsten selv og som man derfor behandlet med mistenksomhet. Men tilbake til Schrams palassbeskrivelse: Slaven har sans for detaljer som han til dels utbroderer i sin memoarbok. Han lar seg imponere av bruken av marmor på vegger, gulv og i søyler, i og utenfor fyrstelige værelser. I takene er det gipsfigurer, Ali *deys* trone er av rød fløyel, men i audienssalen er det kun forgylte speil. *Aller inderst i Sahlens Ende er en lægere og dybere hvelvet Udbygning, hvor Herren selv sidder paa lige saadan med Uld udstoppet Pude, men har dessuden 3de opstaaen slige Puder, som er gemeenlig af rødt og guult blommede Fløyel; Een av disse hviler han Ryggen imod, og de andre 2de, een til hver Side, at hvile Armene paa,* skriver den observante Schram.

Han får rett og slett med seg det meste. Han er selv en del av dagliglivet innenfor Bardos murer. Det er hans lille verden. Utflukter utenfor bymuren hører til sjeldenhetene. Musikanter spiller opp i borggården hver dag klokken tre, og Schram er blant tilskuerne. Brytere innsmurt med olje måler hverandres styrke, og Schram følger med. Folk gjør sitt fornødne, og den allestedsnærværende Schram noterer: *Tyrkernes Religion fører med sig, at naar de har været paa Naturens Vegne, maa de derefter toe deres Hemmelige Steder.* Seks-åtte ganger årlig må han sammen med renegatene og de andre kristenslavene i dampbadstue for å bli kvitt svettelukta *hvilket holdes der af Herrene for ufordragelig.* Schram nyter det. Svetten siler. En badegutt masserer lemmene. Leddene knirker. Badegutten lar hælen bearbeide hvert eneste ben i hoffslavens rygg, og for hvert ledd høres det et knall inntil massøren når halsbenet. Slavenes krønikeskriver legger et nytt punkt til de forvirrende momenters fortelling. Det er slaven som blir tatt vare på av sine herrer, som om de viser en faderlig omsorg for den unge nordmannen. Schram ligger rett ut på badstuebenken. Badegutten tar på seg en hanske av grovt stoff og skrubber gammel hud av Schrams kropp. Slaven føler velværet, reiser seg, finner sine *2de tørrede Servietter*, strekker seg på nytt ut og løfter hånden etter en *Sieurbet, det er Lemon-Saft i Vand med Sukker udi.* Schram forlater badstuen, lett i kroppen, mer levende og mye muntrere, som han senere beskriver det.

Slik hadde Schram det i profeten Muhammeds kulturkrets. Han levde med muslimene som han anså som gudfryktige og andektige på sin måte, men han var ikke én av dem. Han fikk overflatekjennskap til islam og skrev litt om fastemåneden *Rammedan* og bønnestundene, men bar tydeligvis ikke preg av religiøse grublerier. Å konvertere syntes heller aldri å ha vært aktuelt. Han gjorde sitt dypdykk ned i det tunisiske samfunnet og lærte det å kjenne på livets viktigste områder. Et rom innvies, et får slaktes, blodet renner og vaskes ikke av dørstokken. Schram skriver. Man gifter seg, utfører kjærlighetsakten, og en eldre kone bringer et blodig laken inn i *Fruentimmer-Stuen, hvor de, som der ere, klapper i Hænderne og raaber et Victoria over Brudens Tilstand.* Schram observerer. En mann ekter fire koner. Schram formidler det fordomsfritt videre og legger til at en mann i tillegg kan kjøpe seg ytterligere jomfruer som alle da betraktes som slavinner, men som mannen lever med som om de skulle være hans koner. Men Schram er nordmann, europeer og fremdeles kristen og har ingen planer om å oppholde seg i Barbariet lenger enn høyst nødvendig.

Første frikjøp

Tidlig i 1750 øyner slavekassen nytt håp om et snarlig frikjøp av "Fru Alida"s besetning, først og fremst fordi det omsider er den hollandske konsulen i Tunis som er satt på saken, og han *lover at umage sig for dem*. (Et annet dansk-norsk skip som slavekassen fikk i fanget samtidig var "Anne Margrethe" av Flensborg med 13 mann om bord, som ble tatt av tuniserne 18. mars 1750. Også her endte samtlige sjømenn opp som slaver i Tunis og Bardo.) Utover våren synes det klart at den hollandske konsulen har kommet til enighet med Ali *bey* om prisen på nordmennene. Men slavekassens direksjon nekter å gi Ali *bey* løsepengene før fangene *ere komne til Livorno og paa Christen Grund* og henviser til at slik har praksisen alltid vært med algiererne. Sakte men sikkert går det slavenes vei: 4. juli får skipper Lax slippe fri sammen syv andre som har vært ordinære arbeidsslaver i Tunis, som alle straks seiler over til Livorno. Men ingen av hofftjenerne får foreløpig friheten. Imidlertid har en annen sjømann sneket seg med i denne første runden av frikjøp. Det er den dansk-norske sjømatrosen Søren Mortensen som ikke hadde seilt med "Fru Alida", men som hadde blitt oppbrakt til Tunis mens han seilte under en annen nasjons flagg, *skiönt hans nafn vel viiser, at hand er een Dansk Undersaat*. Slavekassens direktører var i dette tilfellet konsekvente og nektet rett og slett å betale for frikjøpet av Mortensen. For Mortensen selv var vel alt dette av underordnet betydning. Han hadde klart å komme seg over til Livorno sammen med de norske sjøfolkene og overlot mest sannsynlig pengekrangelen til direktørene i slavekassen.

Slik endte den første runden av frikjøp av nordmenn fra Tunis.

Andre frikjøp

Det er nå åtte mann igjen i Nord-Afrika av "Fru Alida"s besetning. Utover høsten 1750 finner den andre runden av frikjøp sted da tre av de åtte norske hofftjenerne – Michel Gram, Niels Nielsen og Jan Desington Berle – får forlate Bardo. Ali *bey* påstår nemlig at han mangler arbeidsfolk og vil ikke la alle de åtte nordmennene fare hjem før han har fått tak i tilsvarende unge og raske slaver fra andre nasjoner. Hans Jochum Schram er ikke blant de tre frigitte og er på sammenbruddets rand: *Jeg tænkte ikke paa Friheden den Tid; thi jeg var kommen i al for*

stor Yndest hos min Herre. Han undte mig gierne Friheden, men derhos ikke kunde finde sig at give mig den. Jeg var samme Tid meget bedrøved og melancolisk. Omtrent samtidig, den 26. oktober 1750, hadde skipper Jens Lax og styrmann Anders Olsen allerede klart å komme seg helt til København, mest sannsynlig med skip fra Livorno, og troppet denne dagen opp hos magistraten i København – noe som var fast prosedyre for løskjøpte slaver – og avla der en kort rapport om slavetiden og befrielsen (en mer utførlig rapport var på forhånd gitt til slavekassens direksjon). Den 16. november dukker ytterligere seks Tunis-fanger opp hos magistraten, inkludert Søren Mortensen, den matrosen som hadde blitt frikjøpt mot slavekassens vilje.

Tredje frikjøp

I november 1750 sitter Schram i et slottsværelse i Bardo og får kveldstimene til å gå ved å røyke pipe. Ikke langt unna er to av prinsene samlet, Seleman og Muhammed. Schram blir tilkalt og går til de ventende medlemmene av herskerfamilien. *Da jeg kom ind, forestillede jeg mig meget nedslagen og bedrøvet, som jeg altid tog i Agt at være længe før den Dag, i den Tanke, at bevæge ham til at friegive mig.* Prins Seleman er taus. Prins Muhammed tar i stedet ordet og sier: Gå nå hen og takk din herre som i aften gir deg din frihet! Schram tror knapt det han hører, men Seleman bekrefter frigivelsen. Schram kaster seg ned for å kysse føttene hans. Prinsen trekker foten til seg og rekker i stedet hånden til den norske slaven. *Jeg fældede ved det samme nogle Taare, og det manglede kun lidet paa, at Herren selv havde giort det samme,* kommenterte Schram senere. Schram kysser Selemans hånd, han får beskjed om å skaffe seg reisedokument, fripass og litt proviant til ferden. Han omfavner en av medslavene, en styrmann fra flensborgerskipet "Anne Margrethe", som nylig er gitt jobben som Selemans tjener, og som fortsetter der Schram slipper. Styrmannen er overbegeistret på Schrams vegne og kysser og gratulerer ham i de to prinsenes nærvær, noe som er et klart brudd på kodeksen i Bardo, der man ikke skal komme med følelsesutbrudd i de herskendes nærvær. Men verken Seleman eller Muhammed tar seg nær av det og lar Schram forlate Bardo den påfølgende morgen.

Men før Schram reiser fra Bardo, er det nok et forvirrende moment som kommer til overflaten. Blant de dansk-norske undersåttene i Tunis er det et problembarn, nemlig skipsgutt Niels Hansen fra det nevnte

Frikjøp av kristenslaver fra nordafrikansk fangenskap. Etter et nederlandsk stikk (1684).

flensborgerskipet. Unggutten har ikke vært slave i mer enn syv-åtte måneder, men har allerede rukket å utmerke seg negativt. Schram går ikke i detalj her, men påstår kun kort at det ikke bor noe godt i den ryggesløse gutten, og at han har klart å gjøre seg upopulær hos selveste Ali *bey*. De øvrige dansk-norske slavene frykter at gutten vil bli pisket i hjel, eller som verre er: *Af Frygt for Døden bleven en Tyrk eller Mahometan*. Hva skjer så med ustyrlige Niels Hansen? Han blir av den hollandske konsulen plassert først i køen og blir frikjøpt sammen med resten av mannskapet fra "Fru Alida", mens skipskameratene hans fra flensborgerskipet ikke skal komme hjem før i september 1752, nesten to år senere. Man kan formulere konklusjonen på denne måten: Slaven ble

til de grader mislikt av sin herre at han ble sluppet fri før tiden. Det barbariske slaveriet var uforutsigbart og mangefasettert. De som visste å oppføre seg, ble holdt i årevis. Frekke unnasluntrere slapp ut før tiden på andres bekostning.

Fra den 5. til den 11. november 1750 skjer ting i rask rekkefølge i slottet i Bardo og innenfor bymurene i Tunis. Den 5. var som sagt den store dagen da frikjøpet ble kjent for Schram. Den 6. mottar Ali *bey* og prins Seleman løsepengene fra slavekassen i København, som blir overrakt av den hollandske konsulen. Natten til 6. november tilbringer Schram i Bardo. Den 7. kommer han seg tilbake til Tunis by. Natten til den 8. oppholder han seg hos en skotte som har et vinhus og herberge i byen. Den 8. reiser han igjen til Bardo, henter fripass og reisepapirer og har avskjedsfest med vennene i slottet. Nok et moment som ikke passer inn i elendighetsbeskrivelsen av det barbariske slaveriet. Schram ble ikke halt opp fra et fangehull og sendt hjem som vrak. I stedet festet han natten lang i sin herres palass: *Vi 5 Norske, glad og fornøyet, indviterede samme Aften nogle Venner til os i vort Logement, hvor vi med dem fornøyede os med Musikk, god Spise, Kaffe og Viin Natten over.* (Musikantene var noen av de italienske frislavene fra Tabarka, som betalte seg ut fra det daglige slaveriet og derfor kunne tjene til livets opphold på andre måter.) Den 9. eller 10. går han tilbake til Tunis igjen hvor han skaffer seg proviant for ferden hjemover, som består av hardt hvetebrød, olje, smør, oliven og eddik, og på den siste dagen i Tunis, den 11. november, setter han seg om bord i en liten båt som skal frakte ham ut til Goletta havn. Han føler seg sikker nå. Ingen kan ta fra ham friheten som nylig er gjenvunnet. Han har det svart på hvitt i fribrevet som er signert av prins Seleman. Der står det: Slaven er for penger fra den danske nasjon utløst fra trelldommen. Han er sin egen herre og kan gå på frifot "uten å ha mer å gjøre med det tunge arbeidet med å lage murvegger", legger prinsen til og avslører at Schram kan ha blitt benyttet til langt tyngre arbeid enn bare det å være hoffslave. Seleman har nå gitt ham frihet, klær og det nevnte reisepasset som en sikkerhetsgaranti så lenge han befinner seg på tunisisk jord.

Schram reiser ikke alene. Om bord i fraktebåten, som i dette øyeblikk fører dem den korte turen ut til Goletta, sitter fire andre nordmenn og den umulige skipsgutten fra flensborgerskipet. En mer inngående stemningsbeskrivelse synes overflødig. Engang var disse nordmennene hardbarkede

seilskutematroser som på våren la ut på en sjøreise til Middelhavet, og de skulle mest sannsynelig være tilbake i Bergen før høststormene satte inn. Men først på det fjerde året vil de altså komme tilbake.

Kan det tenkes at noen av disse reiste hjem under tvil? At noen av de fem sist frikjøpte hofftjenerne noen gang i løpet av det milde tunisiske slaveriet lekte med tanken om å gjøre den fremmede religionen til sin egen og dermed forbli i Tunis? Om dette sier kildene intet. Går man 41 år lengre fram tid, til Bergen i 1791, kan man lese den rykende ferske memoarboken til Hans Jochum Schram, som i denne utgivelsen presenteres i sin helhet. Schram skrev under streng selvsensur. Ingen skulle kompromitteres, ingen skulle utleveres. Det var en gentleman som førte pennen og som beskyttet både seg selv og det øvrige mannskapet fra "Fru Alida". Ikke en linje om religiøse funderinger. Ikke en linje om kaperekspedisjoner de selv kan ha vært med på. Heller ikke en linje om erotiske forbindelser.

Den lange veien hjem

Allerede under overfarten på Middelhavet fikk Schram en påminnelse om hvilket Europa som ventet. Hendelsen om bord var en blanding av sjømenns overtro, religiøs intoleranse og et behov for å finne en syndebukk i en vanskelig situasjon.

I perioden fra den 11. november til den 6. desember 1750, som var den tiden det tok for Schram å bli fraktet sjøveien fra Tunis til Livorno i Italia, skjedde følgende: Først var det avseilingen som fant sted med et fransk skip fra Goletta den 18. november. Dagen etter hentet skipet last i Bizerta, fremdeles i Tunis, og tok inn erter, bønner, kanarifuglfrø og ullsekker. 23. november stakk de til sjøs igjen, men kom ut i et kraftig uvær med storm og motvind. Det katolske skipsmannskapet begynte straks å anklage protestantene om bord – det vil si de frigitte slavene fra Norge – for kun ved sitt nærvær å ha forårsaket de sterke vindene. Tilstanden om bord er kritisk. Lynet slår ned og lammer midlertidig noen av sjøfolkene. Mannskapet blir stadig mer aggressivt. En redningsmann trer ut av mengden. Det er en napolitaner som tar ordet. Han er også en frigitt slave. Det må være han selv som har skylden for uværet, påstår han. Han har ikke bare vært *beyens* seglbevarer, men også elskeren til Ali *beys* frue. Hun ble ikke betjent av *beyen,* som heller foretrakk fruens medhustruer, og hun la derfor la sin elsk på napolitaneren som i sin tur ikke avslo,

forteller den frigitte slaven. Gjennom hele sin slavetid var han den forsmådde ektefellens elsker. Det må ha vært han som har påkalt gudenes vrede ved sitt syndige liv, mener han selv. Skipet med det katolske mannskapet og de frigitte slavene bakser nå i bølgene på Middelhavet. Sjøfolkene frykter det hviler en forbannelse over passasjerene. Italieneren tar fram en gullring besatt med en diamant og to rubiner, som han fikk fra *beyens* frue som avskjedsgave samt et garnnøste og litt pulver i papir, som han skulle innta på sjøen, som beskyttelse mot ulykke og forlis. *Skibsfolket fældede strax denne Dom, at alt med hinanden maatte strax over bord kastes,* skriver Schram. Napolitanerens kostbarheter hives til sjøs. Gemyttene roer seg, men stormen vedvarer en tid. Etter hvert stilner den. De katolske sjøfolkene demper seg. De løslatte slavene fortsetter sin ferd hjemover. Schram oppsummerer det hele ved å gjøre seg noen korte tanker om napolitanerens ytre og den tunisiske kvinnens smak: *Han var ligere en Bavian end et Menneske; alligevel kunde hans Huusfrue, som var en fornemme Dame, finde Behag udi ham.*

Det franske skipet kommer til slutt inn på Livornos red, og karantenetiden begynner. I om lag en måned må de frigitte slavene holde seg på en anvist plass – på *Lasarette* – før myndighetene i Livorno anser dem for pestfrie og lar dem slippe inn i byen. Karantenetiden skal ha forløpt fornøyelig, i følge Schram, for stadig kom byfolket fra Livorno ut til plassen der sjøfolkene midlertidig var internert, for å se på de frigitte slavene der de gikk omkring ikledd sitt tunisiske arbeidsantrekk fra hoffslaveriet i Bardo. Slik passerer store deler av desember og de første dagene i januar i 1751. Men også karantenetiden har en ende. Det går mot vår og i det hele tatt lysere tider på alle måter for unge Schram. I noen dager etter karantenen oppholder han seg i Livorno. Deretter besøker han Pisa, mest for atspredelsens skyld, som han sier, sammen med tre andre frigitte norske slaver – mest sannsynlig den lille gruppen fra det andre frikjøpet – men det er bare en kort reise, for Schram er tilbake i Livorno dagen etter. Livet er annerledes nå. Det er ingen herrer han må bøye seg for, ingen lunefull Ali *bey* som idømmer stokkeslag for bagateller, ingen spottende folkemengder langs veien. Men borte er også omsorgsfulle prins Seleman – nå er det den dansk-norske konsulen i Livorno som har tatt prinsens plass, og hos ham får Schram pass og reisepenger og beskjed om å reise nordover uten opphold. Reisen skal skje til fots over land, lyder instruksen som er gitt fra slavekassens direksjon som ikke vil risikere at de nylig frikjøpte slavene pånytt skal

bli kapret og havne i slaveri igjen, med nye utgifter til frikjøp som konsekvens. Videre skal gruppen fra det tredje frikjøpet hele tiden holde sammen, har slavekassen befalt, men man kan tillate seg å reise via Amsterdam og der få penger fra handelshuset Madame Dreyer og Oortman til å skaffe seg skipsleilighet til København *da de formedelst den lange Vey til Fods forhen kand være blevne udmattet.*

Over Alpene

13. januar legger så Schram og hans reisefeller av gårde på nytt. Det begynte med en seilas som etter planene skulle føre dem til Middelhavet og samme sjøveien tilbake. Nå tar de fatt på hjemreisen – over Alpene.

Det er seks reisende til sammen. Fem av dem var forhyrt på "Fru Alida" i 1747, og den sjette var den unge urokråka fra flensborgerskipet "Anna Margrethe". Alle har vært slaver i Tunis. Nå jobber de seg til fots nordover i Italia: Først til Firenze, deretter Lugano, Bologna, Modena, Reggio, Parma, Piacenza, Milano, Como Lugano, så kraftprestasjonen over Alpene og endelig den 4. februar over Luzern-sjøen til Luzern. Det var også antydninger til dramatikk på reisen gjennom Italia: I Firenze kjøpte de våpen. Mellom Borgo St. Dominico og Parma påtraff de tre røvere. I Lodi ble de nektet herberge på grunn av pistolene, og i Milano solgte de håndvåpnene i frykt for på nytt å havne i slaveri. På en fjelltopp i Alpene ble de tilrådd av en gjestgiver om å ferdes forsiktig videre på grunn av faren for snøras, og de løskjøpte slavene rettet seg etter kjentmannens anvisninger og kom seg slik trygt videre.

Fra Luzern siktet de seg inn mot Rhinen og fulgte Rhindalen nordover. De passerte Basel og Strasbourg, Germersheim og Speyer. Et sted ved Strasbourg ble de spurt om de ville motta almisser, og de svarte ja, men mest for å se hva slags almisser de ville motta. Svaret var nok til at nordmennene fikk litt brød og noen småpenger, men det var også alt. De ble geleidet ut av byporten og bedt om å fortsette reisen nordover og ikke gå rundt i byen å tigge.

Den 24. februar ankommer frigitte slavene Køln hvor de smaker på byens gode sjeneverbrennevin, noe som medfører at de hviler ut en ekstra dag. På nytt reiseklare går de om bord i nattskøyten og lar seg drive med Rhinen. Nye byer og landegrenser passeres: Düsseldorf, Emmerich, Nijmegen og Tiel. Til fots fra Tiel til Utrecht, ny nattskøyte til Amsterdam *hvor vi ankom den 2den Martii om Morgenen*, skrev

Schram. Som den presise loggfører han var, kunne han legge til at de kom til Amsterdam klokken halv sju på morgenen og tok inn på *det Holsteenske Herberge* etter å ha lagt bak seg 218 og tre kvart tyske mil til lands og til vanns på 48 dager, og hver enkelt av den reisende brukte på turen 15 riksdaler, fem mark og 10 skilling.

De frigitte slavene tok seg gjennom Europa i en tid uten ekspressbusser og lyntog, det var ingen autostradaer eller komfortable moteller langs veiene. Ferden hjem var lang og hard. Men Schram beklager seg ikke. Tvert om så nevner han i alle fall en gang – om bord på en av Rhinens nattskøyter – at diskusjoner om ulike emner med folk fra ulike nasjoner fikk tiden til å gå. Det var, for å si det kort, en sann mann av opplysningstiden som reiste hjemover – en skarp betrakter og en intelligent formidler av allroundertypen.

Reisen sluttet selvsagt ikke i Amsterdam. I begynnelsen av mars 1751 stakk på nytt de frikjøpte slavene til sjøs, nå med et hollandsk skip som skulle ta dem til København. Den siste hindringen underveis var en storm som gjorde at skuta en tid måtte ligge værfast i Sælør ved Farsund i Norge. Hele 27 dager tok det å få Schram og de fem andre nordmennene fra Amsterdam til Helsingør. Videre tok det én dag å gå inn til København. Den 3. april møtte de opp på rådstuen. Den 5. april fikk de av slavekassens direktører utbetalt to riksdaler hver til opphold i København og hjemreise til Norge, og Schram la alle utgiftene sammen og fant ut at han alene hadde kostet den dansk-norske slavekassen 647 riksdaler, 1 mark og 8 skilling. Slavenes krønikeskriver kan legge til at denne pengesummen omregnet i skilling blir 62112, som etter datidens matroslønninger tilsvarte nesten elleve årsverk.

Den frigitte slaven må tydeligvis ha funnet seg til rette i København, for han oppholdt seg i byen i hele to måneder før han tok fatt på den siste sjøreisen hjem. Vel hjemme i Bergen en gang i mai 1751 ble han gjenforent med sin mor og søsken. Inntil det siste var det dramatikk, ifølge en slektshistorie, da moren ikke ville slippe den hjemkomne sønnen inn i huset fordi hun hadde hørt at han hadde fått tungen skåret av som straff for en forseelse i Tunis. Men mannen som stod utenfor kunne snakke så godt som noen.

Uansett, Schram kom endelig hjem, men dro mest sannsynlig til sjøs igjen etter kort tid. Man har ikke omfattende detaljkunnskaper om hva som videre skjer i Schrams liv i årene som kommer.[6] Han blir mest sannsynelig styrmann, tar borgerskap i Bergen og får i 1761 publisert

en lærebok i navigasjon *Indeholdende det, Hva en Styrmand nødvendig bør vide, for sit anbetroede Skib, med den Almægtiges Hielp at kunde føre fra en Havn til en anden.* Den 160 siders store navigasjonsboken er i dag registrert i det norske nasjonalbibliotekets elektroniske katalog og kan bestilles til gjennomlesning på lesesalen av enhver med interesse for navigasjonslærens historie. Men her står det ikke et ord om årene i Tunis. Det kommer først senere.

Derimot vet man mer om hva som videre skjedde i Tunis opp gjennom årene. Året etter Schrams hjemkomst i 1751 ble resten av mannskapet fra flensborgerskipet "Anne Margrethe" frikjøpt og sendt hjem. Samme år klarte Danmark-Norge å få sluttet fred med Tunis, noe som ga Ali *bey* en inntekt på 7000 venetianske dukater, 20 kanoner, en mengde andre våpen og en masse skipsutstyr som samlet var nok til at den lille røverstaten i mange år framover kunne fortsette kapervirksomheten og kristenslaveriet. Avtalen var også god for Danmark-Norge som for første gang kunne sende sjøfolkene sine trygt forbi kysten av Tunis. Men det viktigste for skandinavenes vedkommende var, slik motivet også var med fredstraktaten med Algier, at den innbringende middelhavshandelen kunne foregå uforstyrret. Det var *business as usual*, nå med den røverstaten Tunis, som brått ikke lenger var røverstat, men derimot skipsfartens beskytter og på alle måter en god venn av det dansk-norske dobbeltmonarkiet. Nå og da rasler riktignok Tunis med sablene, men både Sverige og Danmark-Norge betaler seg alltid ut av de knipene som oppstår. Slik holder freden seg i årevis, og fredstiden overlever også Ali *bey* og hans tre sønner. Prins Seleman, Schrams gode beskytter, ble tatt av dage av sin bror Muhammed i 1754. I 1756 ble Ali *bey* tatt av algiererne, som han lå i krig med, og ført i lenker til Algier der han ble henrettet. Samme året ble også prins Muhammed drept av folkene fra nabolandet i vest. Algiererne fikk også slått kloa i den tredje prinsen, Junis, som strøk med i et fengsel i Constantine i 1763. Ordet om dem lever videre i den bergenske sjømannens bok bok: Ali var gammel og kranglete. Seleman var god og fornuftig. Muhammed var lystig til sinns, men lyktes aldri helt med å legge til seg europeiske vaner, som han alltid forsøkte å etterape. Junis, den eldste av de tre prinsene, ble beskrevet som ubetenksom, upolert, av grovt gemytt og *meget barbarisk*.

I opplysningstidens ånd

Det gikk flere tiår før Schram fikk trykket sin memoarbok om årene som hofftjener i Tunis.

Schram ruget ikke i taushet på sine erfaringer som slave i Bardo. Gjennom årene øste han av sin ufrivillig ervervede kulturkunnskap, blant annet i form av historier på håndskrevne ark som gikk på rundgang hos lesekyndige venner. Men Schram ble tydelig lei av å få tilbake sine skrifter i løse og uleselige blad som han stadig måtte lage nye avskrifter av. I tillegg ville han stille nysgjerrigheten til alle som ville vite hvordan *en saa kaldet barbarisk Nation omgaaes deres Slaver, og hvorledes de i adskillige Tilfælde lever og bestyrer deres Sager.* Schrams ordvalg viser at det ikke var noe kampskrift han sendte i trykken.

Bokens manuskript ble altså forfattet langt tidligere enn trykkeåret, og minnene må derfor ha sittet friskere i hukommelsen enn om Schram skulle ha skrevet ned alt for første gang hele 40 år etter hjemkomsten fra Tunis. Dette taler også til fordel for sannhetsgehalten i memoarboken. Heller ikke ved å sjekke Schrams utsagn mot slavekassens arkiver i Landsarkivet for Sjælland – der dette er mulig – kan man ta Schram i feil. Det var en etterrettelig mann som skrev, preget av opplysningstidens ånd. Schram hadde selv vært en leser av det danske tidsskriftet *Den Patriotiske Tilskuer* som i årene 1761–1763 ble publisert i 308 nummer av professor Jens Schelderup Sneedorff som, ifølge Den Store Danske Encyklopædi, spredte opplysningstidens nye tanker, ofte gjennom kåserende resonnement og debatt om samfunnsforhold og kultur. Schram skriver at det var følgende linjer fra Jens Schelderup Sneedorffs forfatterskap han var inspirert av da han bestemte seg for å la sine memoarer trykke, nemlig *de Erfaringer, som et Menneske kan giøre ved at give agt paa sig selv, og paa Aarsagerne og Virkningerne af de Forandringer, som ere foregaaede i hans udvortes og indvortes Tilstand. Disse Historier kunne, naar de vare optegnede med Fornuft og Oprigtighed, give os et stort Lys baade i Siæle-Læren og i Forsynets Huusholdning med Menneskene; Oppdragelsen skulde i sær ved disse Erfaringene bringes til en stor Fuldkommenhed, og det er af den Aarsag fornemmelig, at jeg ønskede, at saadanne Forsøg bleve almindeligere.*

Schrams bok om slavetiden i Tunis er med andre ord et opplysningsprosjekt. Den tidligere slaven er drevet fram av ideen om at den klare tanke kan forfine hjertet, fremme moralen og forbedre samfunnet. Slik

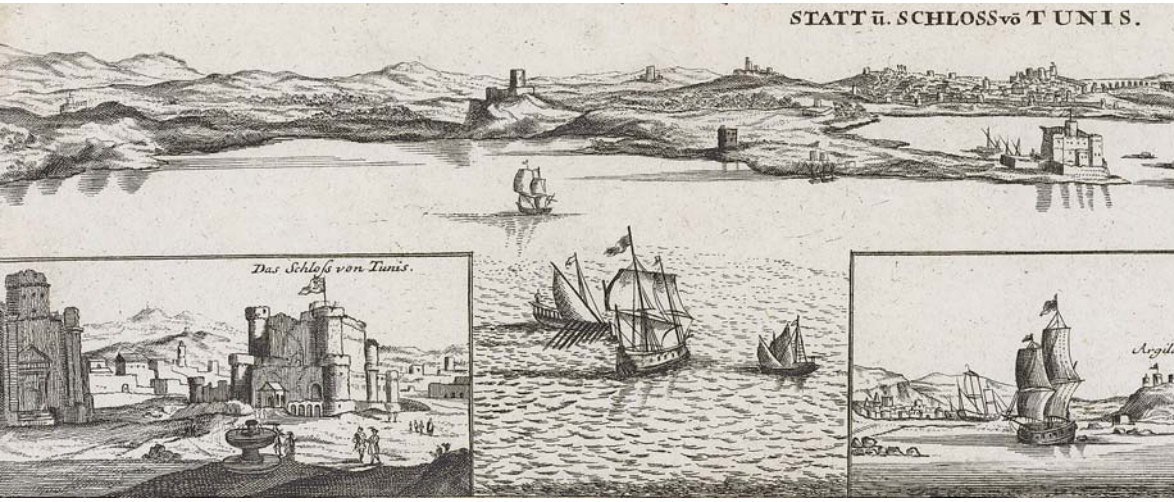

Kysten av Tunis og slottet i Bardo (innfelt)

var Schram en brobygger i sin tid. Han hadde selv oppholdt seg hos de fremmede, vært *i tyrkeri*, som det så folkelig het, og han hadde kommet tilbake med erfaringer og en innsikt som han ville dele med et større publikum. Ikke er han fordømmende. Ikke er han stigmatiserende. Ikke delte han folkene i to grupper, *de gode* og *de onde*. Og derfor glir han heller ikke inn i den tankeretningen som man i ettertid har kalt orientalisme: Oppfatningsanalysen som bygger på verdimotsetningene mellom Orienten og Europa. Orientalismen er som speilet der europeeren ser seg selv representere fornuften og det gode, mens orientaleren står for det motsatte. Denne diskursen fikk nettopp feste i Europa omtrent samtidig som Schram fikk utgitt sin bok. Diskursens kjerne var den europeiske overlegenheten som manifesterte seg på nærmest alle samfunnsområder og som igjen satt sitt stempel på europeerens syn på de orientalske folkene. Schram er helt fri for denne mentaliteten – et tankegods som, ifølge "orientalismens far", den palestinsk-amerikanske litteraturforskeren Edvard Said, senere banet vei for den europeiske kolonialiseringen av Tyrkias provinser i Nord-Afrika og Midt-Østen.

Vi vet ikke hvordan Schram ble mottatt i sin samtid. Resepsjonshistorien er ennå ikke studert. Men for all ettertid vil den løskjøpte slavens verk i alle fall bli stående som et frisinnet lite skrift man kan

trekke fram hver gang noen vil ha det til at møtet mellom kristne og muslimer på Middelhavet i det 18. århundre var en del av en nærmest eviglang destruktiv sivilisasjonskamp. Bokas tre siste linjer er alt annet enn konfliktorienterte. Der får prins Seleman, Schrams gamle eier, sitt ettermæle risset inn i historien: *Herrens Godhed, Sagtmodighed, og den Yndest, han havde for mig, giør, at jeg ved hans Erindring kand ey andet, end velsigne ham endnu.*

T. Ø.

NOTER

1 Disse tekstutdragene presenteres i en mer moderne språkform.

2 Traktaten av 8. desember 1751 mellom Danmark-Norge og Tunis ble framforhandlet av den dansk-norske konsulen Ludolf Hammeken, opprinnelig fra Bergen. Hammeken var konsul i Algier fra 1746 og deretter i Tunis fra 1751.

3 Dansk-norsk institusjon for frikjøp av helstatens sjømenn i nordafrikansk slaveri. Opprettet i København i 1715 under kong Frederik den fjerde. Slavekassen var virksom inntil 1757, da fredstraktater med alle Barbarskstatene var undertegnet.

4 En besetning på 13, med kaptein Martin Flor, var om bord i et skip fra Flensborg, som ble tatt av et tunisisk kaperfartøy i 1750 (Se: *Landsarkivet for Sjælland, Lolland-Falster og Bornholm: Sjællands stifts bispearkiv: Tillæg, Slavekassen: Kopibog for udgåede breve, 1746-1758, nr. H. 6. 34.)*

5 Dvs. slavenes fengsler.

6 I "Stamtavle over den danske gren af slægten Schram" er det kun begrenset informasjon om Hans Jochum Schram: f. 21. januar 1728, d. 16. desember 1797. Gift i 1757 med Margrethe Fasmer som han fikk fem barn med. Tok ifølge stamtavlen borgerskap som gullsmed i Bergen i 1754. Er i tillegg oppført som seil- og kompassmaker. Årstallet for hans borgerbrev (borger som kjøpmann i 1760) er korrigert i: *Bergens Borgerbok 1752-1865*. Utg. av Bergen Historiske Forening (A. M. Wiesener). Bergen, 1917-23.

TRYKTE KILDER

Andersen, Dan: *Matroslønninger i den danske handelsflåde 1750-1807.* (I: Hilsen fra Søens Folk. Festskrift til Anders Monrad Møller.) København, 2002.

Bugge, Alexander; Fredrik Scheel, Roar Tank og Jac. S. Worm-Müller: *Den Norske Sjøfarts Historie,* 6 bd., Kristiania, 1923-1959.

Dan, Pieter: *Historie van Barbaryen, en des zelfs zee-roovers, behelzende een beschrijving van den koningrijken en steden Algiers, Tunis, Salé, en Tripoli.* Amsterdam, 1684

Karlsson, Åsa: *Den kända och okända Orienten.* (I: Från Karakorum til Siljan. Resor under sju sekler.) Lund, 2000.

Krëuger, J. H.: *Sveriges Förhållanden till Barbaresk Staterna i Afrika.* Stockholm, 1856.

Meddelelser og boklister (usignert). Utgitt av Bergens Offentlige Bibliotek. Sommernummer, 1924 (sjømannssangen om det nordafrikanske slaveriet: *En meget smuk vise om nogle søfarendes haarde behandling, som bleve fangne af tyrkiske sørøvere*).

Møller, Anders Monrad: *Oprettelsen af Slavekommissionen.* (I: Handels- og Søfartsmuseets Årbog, bd. 57). Kronborg, 1998.

Rousseau, Alphonse: *Annales tunisiennes ou aperçu historique sur la Régence de Tunis.* Paris, 1864 (faksimileutgivelse; Tunis, 1985).

Saadaoui, Ahmed: *Tunis – Ville Ottomane. Trois siècles d'urbanisme et d'architecture.* Tunis, 2001.

Schram, Hans Jochum: *Journal af en Nordmands Reyse fra Norge til det middellandske Hav, da han med fleere bleve af de africanske Armateurs giorte til Slaver i Barbariet, med hans Reyse derfra til hans Hiem igien, tilligemed en Beretning om Indbyggernes Sæder og Skikke, med sandfærdig Fortælling om adskilligt.* Bergen, 1791. (Utdrag presentert i Skilling-Magasin, 1888, Tillægsblad 30 og 31: *I tunesisk Fangenskab.* Gjengitt i sin helhet som føljetong i Morgenavisen, Bergen, i august 1921.)

Schram, Peder: *Stamtavle over den danske gren av slægten Schram samt foreløbigt bidrag til en stamtavle over den norske slægt Schram.* København, 1924.

Sneedorff, Jens Schelderup: *Den Patriotiske Tilskuer,* 96. Blad. København, 1761.

Valensi, Lucette: *Travaux en cours. Esclaves chrétiens et esclaves noirs à Tunis au XVIIIe siècle.* (I: Annales, E. S. C.) Paris, (novembre-décembre) 1967.

Wandel, C. F.: *Danmark og Barbareskerne 1746-1845.* København, 1919.

UTRYKTE KILDER

Landsarkivet for Sjælland, Lolland-Falster og Bornholm:
Sjællands stifts bispearkiv: Tillæg, Slavekassen: Kopibog 1746-1758, forhandlingsprotokol 1715-1758, hovedbog 1715-1757.

Københavns Stadsarkiv:
Magistratsarkivet: Rådstueprotokoll 1747-1752 (rådstueattester gitt til hjemkomne Tunis-slaver).

Riksarkivet, København:
Kommercekollgiet: Tyske sekretariat. Pk. 360, 1747-1762. Konsulatrapporter fra Italien, Livorno 1747-1754 (brev fra konsul Pierre Bartels i Livorno om kapringen av "Fru Alida").

Riksarkivet, Stockholm:
Diplomatica: Turcica; vol. 15, Tunisica vol. 1 (konsul Rönlings rapport).

Universitetsbiblioteket i Trondheim:
Manuskriptsamlingen: Manuskript nr. 33 (Schrams fripass skrevet på arabisk, samtidig oversettelse er vedlagt originalmanuskriptet).

XII
2143
BERGENS MUSEUMS BIBLIOTHEK

Journal

af en

Nordmands Reyse

fra Norge til det middellandske Hav,

da han

med fleere bleve af de africanske Armateurs giorte til Slaver i Barbariet, med hans Reyse derfra til hans Hiem igien,

tilligemed

en Beretning

om

Indbyggernes Sæder og Skikke, med sandfærdig Fortælling om adskilligt.

Forfattet udi 29 Capitler.

Det alt er

Her J Sandfærdighed.

BERGEN, 1791.
Trykt i Hs. Kongl. Majests. privilegerede Bogtrykkerie,
hos Rasmus L. Dahl

Journal

af en

Nordmands Reyse

fra Norge til det middellandske Hav,

da han

med fleere bleve af de africanske Armateurs[1]

giorte til Slaver i Barbariet,[2] med hans

Reyse derfra til hans Hiem igien,

tilligemed

en Beretning

om

Indbyggernes Sæder og Skikke, med sand-

færdig Fortælling om adskilligt.

Forfattet udi 29 Capitler.

Det alt er

Her I Sandfærdighed.

Bergen, 1791.

Trykt i Hs. Kongl. Majests. privilegerede Boktrykkerie,

hos Rasmus H. Dahl.

Uden erholdt Tilladelse, tager jeg mig den Friehed at underkaste dette ringe og eenfoldige, dog sandfærdige Skrift Høyædle Hr. Cancellieraad JACOB FRICHS[3] Protection, i den visse Formodning, at min tagne Dristighed ikke ilde tilregnes mig, som har haft og som endnu haver daglig Prøver af Dem og Deres Hr. Faders Omsorg og Goddædighed mod mig og Mine, som forbinder mig til, aldrig at glemme, men stedse at forblive mine Herrers forbundne og pligtskyldige Tiener, saa længe jeg lever.

Her I Staden.[4]

Gunstige Læser!

Den Patriotiske Tilskuers første Aargang, 96de Blad, den 103 Side, har givet mig Anledning at skrive mit Livets Løb fra mit 19de til 23de Aars Alder. Vil nogen fortænke eller dadle mig for, jeg lader saadant ringe Skrift komme i Trykken, maa jeg have den Ære at forklare mine Venner Aarsagen dertil, som er: Først for at undgaae atskrive fleere slige Skrifter, eftersom ingen honet Person kand nægtes saadan ringe Fortælling til Giennemlæsning, hvoraf 2de ved Laan ere blevne ulæselige og i løse Blade; Andet: for at fornøye de Nysgierrige, og de, som finder Behag i at vide, hvorledes en saa kaldet barbarisk Nation omgaaes deres Slaver, og hvorledes de i adskillige Tilfælde lever og bestyrer deres Sager; og endelig efter endeel Venners Anmodning, og for den ringe Bekostning af Skriftets Verdie for dem, som gider gierne at læse sandfærdige Beretninger. Med min eenfoldige Skrivemaade, ville mine Venner behage at tage til takke; thi jeg er hverken studeret eller øvet Skribent, men kun ulærd og læg Mand.

Her I Staden.[5]

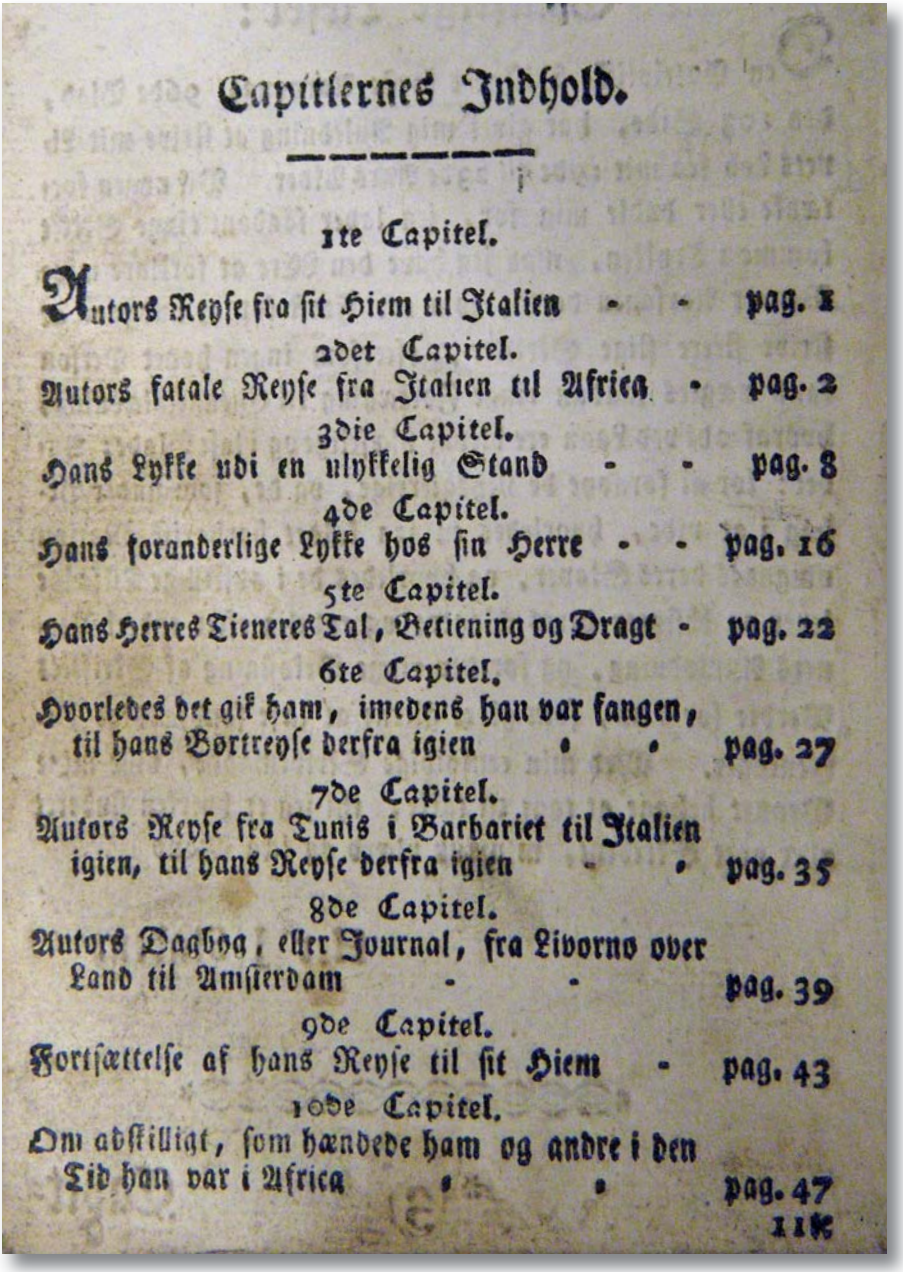

Capitlernes Indhold.

1te Capitel.

Autors Reyse fra sit Hiem til Italien - - pag. 1

2det Capitel.

Autors fatale Reyse fra Italien til Africa - pag. 2

3die Capitel.

Hans Lykke udi en ulykkelig Stand - - pag. 8

4de Capitel.

Hans foranderlige Lykke hos sin Herre - - pag. 16

5te Capitel.

Hans Herres Tieneres Tal, Betiening og Dragt - pag. 22

6te Capitel.

Hvorledes det gik ham, imedens han var fangen, til hans Bortreyse derfra igien - - pag. 27

7de Capitel.

Autors Reyse fra Tunis i Barbariet til Italien igien, til hans Reyse derfra igien - - pag. 35

8de Capitel.

Autors Dagbog, eller Journal, fra Livorno over Land til Amsterdam - - pag. 39

9de Capitel.

Fortsættelse af hans Reyse til sit Hiem - pag. 43

10de Capitel.

Om adskilligt, som hændede ham og andre i den Tid han var i Africa - - pag. 47

11K

Faksimile av den første delen av innholdsfortegnelsen i 1791-utgaven.

Capitlernes Indhold.

1te Capitel.
Autors Reyse fra sit
Hiem til Italien *s. 60*

2det Capitel.
Autors fatale Reyse
fra Italien til Africa *s. 60*

3die Capitel.
Hans Lykke udi en
ulykkelig Stand *s. 64*

4de Capitel.
Hans foranderlige Lykke
hos sin Herre *s. 67*

5te Capitel.
Hans Herres Tieneres Tal,
Betiening og Dragt *s. 70*

6te Capitel.
Hvorledes det gik ham, imedens
han var fangen, til hans
Bortreyse derfra igien *s. 73*

7de Capitel.
Autors Reyse fra Tunis
i Barbariet til Italien igien,
til hans Reyse derfra igien *s. 78*

8de Capitel.
Autors Dagbog, eller Journal,
fra Livorno over
Land til Amsterdam *s. 79*

9de Capitel.
Fortsættelse af hans
Reyse til sit Hiem *s. 82*

10de Capitel.
Om adskilligt, som hændede
ham og andre i den Tid
han var i Africa *s. 84*

11te Capitel.
Om en Prindses
Strangulering *s. 86*

12te Capitel.
Autors Herres Project eller
Indfald, med adskillige sløsne[6]
Hændelser, som tilfaldt Autor
i sin Slavestands Tid *s. 88*

13de Capitel.
Autors Gunst eller Yndest af sin
Herre, med anden Fortælling *s. 90*

14de Capitel.
Maltesernes Skiæbne, som til
Tunis bliver opbragte, med
en særdeles spilt Rulle
af en Malteser *s. 93*

15de Capitel.
Om Hof-Slavernes gruesomme
Straf for ringe Forseelser,
med en af Prindsernes
artige Indfald *s. 96*

16de Capitel.
De Tuniske Prindsers Reyse udi Landet, hvorfor og hvorledes *s. 97*

17de Capitel.
Den liden Stad Bardoes Beskrivelse, med Hoffets Indretning udi den &c. *s. 100*

18de Capitel.
Om Vand-Kunsterne udi Hoffet *s. 105*

19de Capitel.
Om Prindsernes saavel som andres Spiisemaade *s. 107*

20de Capitel.
Om Tunesernes Rettergang, Domme og Dommenes Udførelse *s. 110*

21de Capitel.
Hvorledes Beyen og Prindserne giver Fremmede Audience *s. 112*

22de Capitel.
De Tuniske Prindsers Sommer- og Vinter-Dragt, saavel hiemme til Fods som ude til Hest *s. 113*

23de Capitel.
Staden Tunis Beskrivelse, med Bygningsmaaden der udi Landet *s. 116*

24de Capitel.
Om Indbyggernes Skikke i adskillige Tilfælde *s. 118*

25de Capitel.
Om Landet i sig selv, med dets vilde og tamme Dyr *s. 122*

26de Capitel.
Om Landets Frugter, Fugle og Fiske *s. 124*

27de Capitel.
Om smaae skadelige Dyr og Insecter *s. 126*

28de Capitel.
Om de ordinaire Slavers Omstændigheder i Tunis *s. 128*

29de Capitel.
Autors Herres Afskildring (Den yngste Prindses Portrait) *s. 130*

Ite Capitel.

/1/ Aar 1747, den 23de Martii, gik jeg fra mit kiære Fædreneland og Fødebye som Matros med et Fløytskib,[7] circa 250 Læster[8] drægtig, Frue Alida kaldet: Efter at Coursen var sat norden om Færøerne og Engeland, indfaldt en Storm af Norden, som foraarsagede os nogle Seyls Forliis, med megen Victualies[9] Bedærvelse. Skibet vilde ikke lyde Roret, formedelst Mangel af Seyl, hvorfor Skibet drev tvers for Vinden udi tre Dage, som var Skiærtorsdag, Langfredag og Løverdagen derefter; imidlertid frygtede vi at strande paa Færøerne. Den, som alene er kun oplært til Søemand, kand ofte forvente slige Omstændigheder, og faaer derfor trøste sig selv, og satte frisk Mod, eftersom han intet andet Raad veed; han har intet andet lært; han er nu for gammel, at lade sig lære en Profession; men een, som har lært et Haandværk, han lover i slig Nød, at benytte sig af sit Haandværk; Han tænker da: hvor godt skal det smage mig, om jeg helst undgaaer denne Fare */2/* og Uroe, at rbeyde paa Landjorden flittig om Dagen med maadelig Udkomme, og hvile mig roelig i min Seng om Natten. Saa gik det mig, da jeg dog ikke holdt det, førend jeg kom i større Fare. Da Stormen var lagt sig, døde en Matros; han blev, efter Søemands Maade, inballeret i Seyldug, hvorudi kom en Deel Steen, og over Bord kast. Den øvrige Vey blev lagt tilbage med god Lykke, indtil vi ankrede i Bayen af Gibraltar først udi Maji Maaned. Da vi havde lodset lidt af Lasten,[10] gik vi til Bassalone[11]; men 3de Dag dereftergik vi derfra igien, og ankrede den 14de Junii paa Livorno Reed.

2det Capitel.

Aar 1747, den 8de Augusti, gik vi fra Livorno med baglasted[12] Skib, for at fortsætte Reysen til Callere[13] paa Eylandet Sardinien; men den 11te samme Maaned, paa Dagvagten, (det er fra Klokken 4 om Morgenen til Klokken 8) da vi var, efter Gisning,[14] lige for Sardiniens nordre Ende, observerede vi i Lee (det var paa Styrbord Side) tvende Seylere; De løste et Skud til Signal, at */3/* vi skulde brase bie,[15] og forvente deres Komme; Vi tonte da Hollandsk Flag,[16] og blev ved vor Cours, uden at brase bie; De gav os atter et Skud med Kugle, som strøg os meget nær, thi vi hørte Kuglens Suus. Vi observerede samme Tid, at de tonte Tunisiers Flag, som foraarsagede os Bekymring, formedelst de vare vore Fiender.[17] Vore sex Canoner bleve satte i Stand og Lunten i

Brand, det Danske Flag bie, vore Underseyl opgivne, og alle formanet til Agtsomhed og Flid. Da Fienden nærmede os i Lee, bleve de trende om Styrbord liggende Canoner affyrede med Skarp. Vi bekom fra dem igien nogle Canon-Kugler, som strøg os meget nær. Imidlertid blev der blik stille, Skibet kunde ikke vendes. De tvende Capere, som var en Halvgalley med 14 Par Aarer og en Roe-Baad med 7 Par Aarer, roede atter ud, og siden vendte sig og søgte vort Kiølvand; men førend de kom saa vidt, lod vi atter afgaae trende Skud, men ingen Kugle, desverre! giorde dem Skade. Imidlertid giorde vi underste Kahytten ledig for Styrbords-Porten, og tog en Canon af Dækket og laae i samme. Den blev lad og affyret paa dem; dog traf Kuglen dem ikke. De roede os strax op til under /4/ Speylen, og raabte de Ord: Mayne Bandera! Det skulde sige: Lad Flagget gaae ned! dog holdte de ikke op at skyde med Musket-Kugler over Hytten, saa ingen derfor vovede sig til at gaae op paa Hytten for at affire Flagget. De igiennemborede Seylene med Musket-Kugler. Tilsidst løb vor Kok op paa Hytten og afskar Flag-Linen. Han bekom med det samme en Snert af en Musket-Kugle i sit Laar eller Lænd;[18] thi de vilde ikke entre over, førend Flagget var nedkommet. Saa snart Flagget var faldet, saae man dem entre paa trende Steder, endeel kom ind igiennem Roergangen (mellem Kahyt og Hytten), andre igiennem Kogs-Porten[19] paa Bagbords Side; de fleeste entrede op ad deres Fokkemastes-Rud[20], og derfra sprang ned paa Hytten. Alle havde deres 2de Pistoler i Liv-Skierfet og en Sabel i Haanden. Saasnart de vare entrede, tog enhver sig for, først at afklæde os indtil blotte Kroppen; ja vi beholdt hverken Buxe eller Skiorte. Vi bleve alle, undtagen Capitainen, afklæd saa nøgne, som et Menneske er fød til Verden, og det med saadan Iver, at jeg for min Part havde trende Personer om mig paa een Gang, som vilde have hver sit, og ikke vente paa hinanden. /5/ Jeg bekom, ved denne deres Strid om mig, Tid til at practicere tvende Sølv Knapper, som jeg havde i Skiorte-Ermene, i Munden; Jeg meente, at samme i sin Tid kunde forskaffe mig Brød til en Dag eller meer; men vor Capitain blev befriet for at afklædes, de tog kun hans Hat og Paryk af, samt hans Skoe med Spender, men i øvrigt beholdt han hvad han havde paa og hos sig i sine Lommer, som ikke var lidet; thi paa Kahyts-Bordet havde vor Capitain sat en Pung med Guld-Mynt, hvoraf enhver af os havde Frihed at tage, men ingen, som jeg ved, benyttede sig deraf, uden vor Capitain, som havde fyldt sine Buxe-Lommer, som han urørt beholdt, og blev ham til Deel. For Hytten, eller øverste Kahytte, som var

Capitainens Logie, blev af Reisen (Caper-Capitainen) sat Vagt, for at ikke den Gemene skulde udplyndre samme. I Rummet og mellem Dækkene var enhver tilladt at opsnappe hvad de kunde finde. Efter at de ved deres Sabel havde aabnet Kiste-Laagene, rev de som glubende Ulve den eene af Haanden paa den anden hvad de fandt deri; Enhver bandt deres opsnappede sammen, og bandt det fast paa Ryggen, sprang over Bord i Søen, og /6/ bragte det, ved at svømme, om Bord paa Caperen, som var lagt lidet fra Skibet; men de, som ikke vare duelige at svømme, trakte det eene udenpaa det andet, saa at de saae ud, som udstoppede Creature og Narre, hvorover vi i al vores Bedrøvelse maatte dog lee. Da altsaa ikke meer var at finde for dem, blev det mindste Fartøy eller Roe-Baaden lagt til Skibet, hvorudi vi alle 16 Personer[21] bleve indsatte og om Bord bragte paa den halve Galley. Da var Klokken circa 9 Formiddag. Imidlertid fra det svære Veyr vi havde norden om Færøerne til denne Dag, da vi bleve giorte til Fanger, maatte vi, som Matroser, spise Grød med fiin malet Harpix beblandet, saaog Kiød, som lugtede meget ilde, hvorom (efter Søemænds Stiil) blev loddet.[22] At Grøden var beblandet med Harpix, kom af, at Victualien af Gryn i Fade, som laae stuet i underste Kahytten, kom los og sloges i tu af den svære Slingring Fløyten (Skibet) giorde mellem Søerne, da vi drev tverts for Vinden. Skab-Dørrene, hvorudi var indsat Harpix, Mahling med Ollje &c., sloges aabne, og saaledes blev Harpixen med Gryn beblandet, saa at Grynene var overtrukne med Harpix, og skulde vi først fortære /7/ disse bittre med Harpix overtrækte Gryn, førend de gode i Behold havende kunde begyndes paa, da saaledes de gode Gryn faldt i Barbarernes Lod. Vor Capitain fik Sted bag i Galleyen, vi andre lidt fremmenfor. Udi fem Dage vare vi om Bord paa dette Fartøy; thi før kunde de ikke indseyle Tunis Reed. Imidlertid havde vi et meget ondt Leye; thi paa de blotte Roe-Bænke var Stedet, vi skulle hvile om Natten. Vi bekom toe Gange Mad om Dagen, som bestod af grønne Oliven med Ollje og Ædikke over, samt meget gamle Hvede-Kavringer, hvoraf Ormene maatte vel udslaaes, førend de med Smag kunde spises. Vandet, vi bekom til Drikke, var meget lidet og slet. Udi samme fem Dage maatte vi taale at høre og see meget, som var imod vores Sind og Smag, saasom, den fæle Sække-Pibes Lyd i Morernes[23] afskyelige Dands, som er sammensat af modbydelige Manerer og Gebærder; De menede og, ved ofte at igientage de Ord: JEsu, Maria, at spotte og ralere os; Dog var der om Bord endeel retsindige og veltænkende Tyrker eller

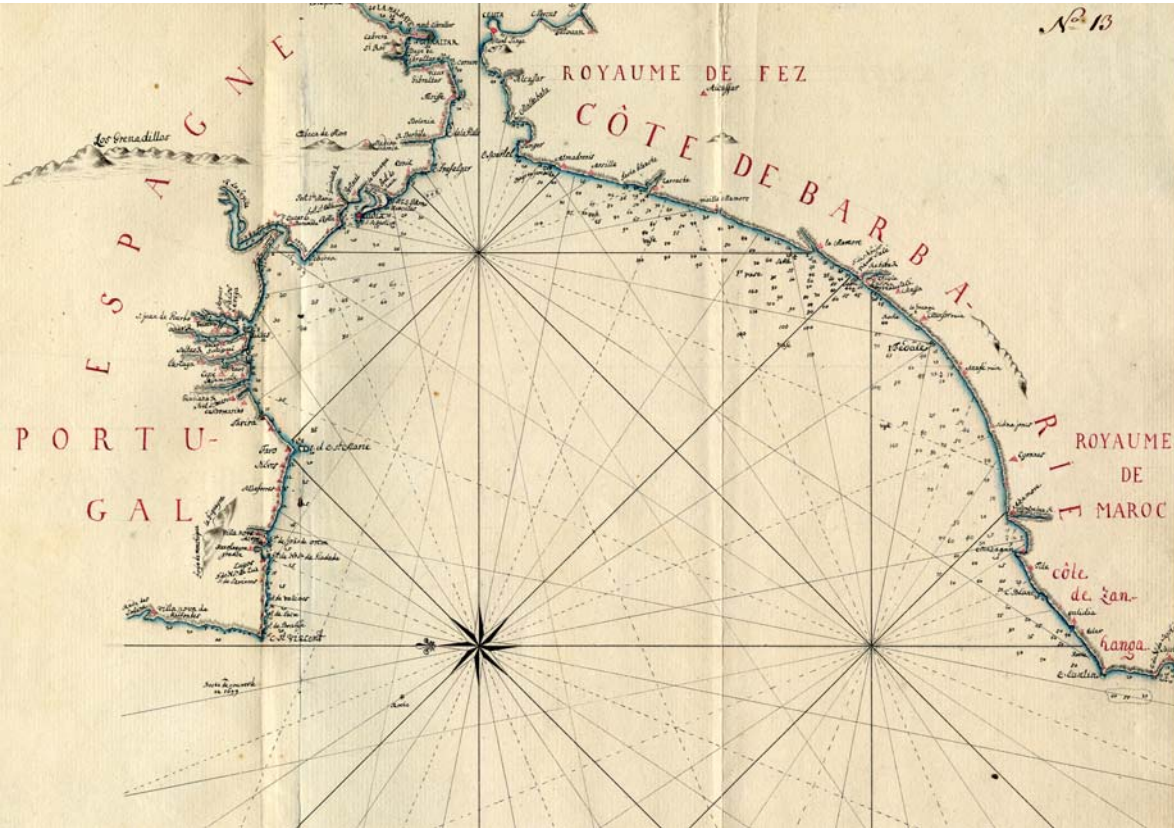

Gibraltarstredet med Barbarkysten i sør.

Musselmænd,[24] som høyligen baade beklagede og trøstede os. Den første Dag sad vi med blotte Kroppen udi Solens stærke /8/ Heede, som foraarsagede os store Bylder eller Vand-Blærer paa Kroppen; men mod Aftenen da det blev lidet koldt, kiøbte Reisen (Capitainen paa Galleyen) endeel gamle Kæder af sine Folk, og gav os paa. Jeg bekom for min Person en Trøye af sort haart Vadmel, som var saa stiv af Ureenlighed, at den kunde næsten staae af sig selv, samt lige saadan en Buxe. Trøyen foraarsagede mig stor Smerte, i det den gnavede Hull paa Bylderne, som jeg havde paa Kroppen af Solens Heede. Den siette Dag, som var den 16de Augusti, ankom vi til Anker paa Tunis Reed. Ved Stranden var et overmaade Frydeskrig for den store Priis, som de saae fulgte med. Vi bleve derpaa ved en liden Barke i Land førte til Søe-Castellet, Guletta[25] kaldet.

3die Capitel.

Imidlertid der blev giort Anstalt til vor Reyse fra Guletta til Staden Tunis, bleve vi af en honet Fransk Skibs-Capitain, som laae paa Reeden, tilgode giorte og forfriskede med Viindruer, Figen og delicat friskt Hvede-Brød, som og beklagede os /9/ i vor Ulykke. David paaminder mig i Psalmen 103, 2det Vers at siunge:

Melodie: Hvo ikkun lader HErren raade.

1.
O GUd skee Lov! som mig paaminder,
Hvad jeg nøed, strax jeg kom paa Land:
En fremmed Mand, jeg vel erindrer,
Bespiiste alle femten Mand
Af Landets Frugter, Brød med meer,
Hvori man Guds Velgierning seer.

2.
Barmhjertig GUd og hellig Fader,
Dig skee Pris, Tak, Ære og Lov,
Som Trængende aldrig forlader,
Om end de bleven er et Rov;
Jeg dette troer: du kand og vil
Din' Troende Hielp sende til.

3.
Om end de nøgne var afklædde,
Ja, som de kom fra Moders Knæe,
Da er du, GUd! den, som kand redde
Den, som blev ligned med et Fæe!
Saa God er GUd, vor Skabermand,
Han seer dog til den fattig Stand. /10/

4.
Min Sjæl! lov HErren, giv ham Ære!
Min Sjæl! tænk paa din GUd og Mand!
Tak HErren, som
lod Manden være
For mig tilred' i fremmed Land!
GUd lad den Mand ey mangle Brød!
Velsign ham, GUd! indtil hans Død!

5.
Og dig skee Lov, min Skaber!
For hver en Refselse, saaog
For hvad af meget godt jeg haver
Af dig bekommet og modtog!
Min Sjæl skal evig love dig,
Treenig GUd i Himmerig.

Denne samme gode Franske Skibs-Capitain havde det Uhæld, efter et Aars Forløb derefter, at blive opbragt til Tunis, og giort til Slave med alt sit Mandskab, og det formedelst en eenfoldig Reis, (Caper-Capitain,) som declarerede Franskmandens Pas at være falskt og urigtigt; men denne Reis blev for sin Forseelse afstraffet med 300 Pidskeslag under sine blotte Fodsaaler, og afsat at være længere Capitain. Saaledes straffer Barbarerne. De anseer ikke altid Personer; En Fornemme */11/* og en Gemeen straffes efter Omstændighederne paa liige Maade. En, som har forseet sig, kand ikke vente at blive ustraffet: Er han riig, maa han desuden betale Beyen en anseelig Summa Penge. Imidlertid maatte denne Franskmand med sit heele Mandskab gaae med andre Slaver daglig i Arbeyde, indtil Sagen var kommen i Rigtighed ved den franske Consuls Mellemhandling. Vi bleve da, efter en Times Ophold ved Guletta, satte paa Asener og Muul-Æsle, og toge Veyen til Tunis, som ligger Landeveyen at regne en fierdendeel tydsk Miil[26] fra Guletta. Paa samme Vey passerede vi over Rudera[27] af den gamle berømte Stad Cartago, hvor endnu var at see Stykker af nedbrudte Muurer, hvor der opholder sig Flaggermuuse og en Mængde Skorpioner. Den første i Spidsen af dette Tog, var Reisen paa Halv-Galleyen, som brystede sig af sin Priis.[28] Om os var en stor Skare af Fodgiængere, som fra adskillige Stæder vare sammenløbne, og som ofte paa samme Vey spottede og beloe os, og raabte: JEsu, Maria! meenende derved at giøre os Vanære. Vor Reis, som anførte os, bragte os igiennem de fleeste store Gader i Tunis, for at lade see sin */12/* store giorte Priises Mandskab af 15 Personer; men i disse Gader maatte jeg modtage mange Pidskeslag paa mine blotte Fødder af den ugudelige Ungdom. Fra Tunis igien reed vi til den lille Stad, Bardo[29] kaldet, hvor Beyen med Prindserne holdte Hoff og residerer. Denne Stad Bardo ligger en fierdendeel Miil længere inde i Landet. Da vi komme til Stads-Porten, maatte vi stige af Muul-Æslene og gaae med blodt Hoved igiennem en lang Gade til Beyens Palle.[30] Vi kom endelig op ad nogle Marmor Trappe-Steene til en stor med Marmor belagt Borggaard: Vi blev derpaa alle 15 først indført til den middelste Prindses Sahl, hvor den yngste Prinds, hans Broder, var hos. De betragtede os kun, og lod sig af vor Capitain oplyse, hvem som af os forstod at skrive og regne, og da de fornam af ham, at de fleeste af os var derudi kyndige,[31] bleve de ligesom glade. Vi bleve derpaa indførte i Beyens egen Sahl, som udtog til sin Tieneste i Hoffet fire Personer; Derefter igien bleve vi indførte til den middelste Prinds, (hans Navn var

Hammet;) han udtog toe Personer til sin Tieneste. Samme Tid og Sted udtog den yngste Prinds, med Navn Selemang, mig til sin Tieneste */13/*, og for den ældste Prinds, ved Navn Junis, som ikke var tilstæde, blev toe Personer udvalgt, saa at vi, som skulle tiene ved Hoffet, var i alt nie Personer, og de yngste af det heele Skibs-Mandskab. Capitainen blev, efter den svenske Consuls[32] Forlangende, ham betroet, som for hans Person var Caution. Vor Capitain blev altsaa for Opvartning og Arbeyde befriet; levede den gandske Tid i Consulens Huus, som Consulens egen Søn; De øvrige fem af Mandskabet blev hensendt til de Christne Slavers Banier;[33] det er en stor Bygning, hvor alle Slaverne ere om Natten indsluttede, for at gaae paa Arbeyd den tilkommende Dag med de andre Slaver. Saasnart vi, til Hoffets Tieneste udvalgte Slaver, var skildt fra de andre, bleve vi ledsaget hen i et Værelse, hvor Levningerne af Beyens Taffel var henbragt. Der nøed vi en Forfriskning af alt Godt, saasom: Riisengrød, Kuskus,[34] kaldet, (paa det der i Hoffet brugelige Sprog, Lingva Franca,)[35] er et Slags Makrongryn, saa fiine som Krudt, og som koges under lukt Laag i et Dørslag alleene med Dampen af Kiød, som koges under Grynene i sin Kaaber-Pande, Smale-Kiød, steegt saavel som kogt, Fisk, ligesaa steegt og kogt, */14/* med mange andre Rætter, foruden mangfoldig Slags Frugt. Dette spiiste vi med største Apetit, tænkte ikke, at det skeede fordi, vi vare udtagne til Hoff-Tienere; thi vi forventede, straxen at blive sluttede i Jern og hensendte til Slave-Arbeyde. Vi forestillede os et Slaverie, hvor toe Personer lænkes sammen, og altid maa følge hinanden, som vi fik at see, saasnart vi havde sat Foden paa Landet ved Guletta; men disse vare Misdædere af Landets egne Folk, som for store Misgierninger vare dertil dømte. Vi tænkte ligesaa at blive spendt for Ploven, just fordi saadant var os fortalt i Barndommen; men vi befandt langt anderledes, GUd være Lov! Da Natten brød frem, blev jeg bragt op i et Værelse, hvor jeg saae mange unge Mennesker af min Alder, iførte smukke Klæder, besatte med Guld-Træsser.[36] De adspurgte mig om meget; men jeg forstoed dem meget lidet; thi det Sprog, der tales, er bedervet Italiensk, som der kaldes Lingva Franca. Vor Tale til samme bestod meest at forklare sig med Gebærder, hvortil de vare meget vel øvet. Jeg blev af disse samme viist et Sted, hvor jeg skulle legge mig den Nat, og bekom dertil et hvidt Bayes Dækken at ligge paa, */15/* samt et andet lige saadant at bedække mig med; Men da endeel af Natten var forløben, opvaagnede jeg: Jeg sadt mig overende paa mit Leye: Jeg græd og sukkede uden Ende. En

Italiener, fød paa Eylandet Tabarca, som var vaagen og hørte mig, stod op og adspurgte mig, hvorfor jeg saa hiertelig sukkede og græd, elle hvad mig manglede? Jeg viiste ham min blotte Ryg og Skuldre, hvor Huuden var borte af de hafte Bylder, og gav ham med Tegn at forstaae, at min blotte og hudesløse Krop ikke fordrog det Uldne Under- og Overdækken, thi jeg havde ingen Skiorte paa, hvorpaa han oplukte sin Kiste, og gav mig en Linnen Skiorte og Buxe, ligesaa en Bomulds Hue paa; derpaa sov jeg ind, og velsignede ham i min Slummer for sin beviste Barmhiertighed mod mig. Denne Person var en Catholiker, dog var hans Hierte ømt og barmhiertig, og derhos var han en god Christen af det Slag, skiønt ikke ældre, end omtrent 20 Aar gammel. Den følgende Dag løb bort med at betragte og lade sig betragte, og bekom, ligesom de andre Hoff-Tienere, god og lækker Spiise af mangfoldige Slag, tilligemed adskillige Slags delicate */16/* Frugter, som alt kom fra den yngste Prindses Taffel, hvis Tiener jeg var bleven.

4de Capitel.

Paa den tredie Dag bragte de mig til Badstuen, hvor jeg blev behandlet efter Landets Skik paa det bedste, og derudi (Badstuen) iført min nye Klædning, som bestod udi en Linnen Skiorte uden Linninger for Armene og uden Krave om Halsen, en hvid Linnen Buxe, giort af omtrent 12 Alen Sleslærret,[37] der rækte mig fra Hofterne til ned om Anklerne, en hvid Demittes[38] Brystdug, til baade fremme og bag, saa at den maatte paatrækkes over Hovedet, en dito Demittes, som knæppes sammen fremme, og havde saavel indenfor Knapperne som Knaphullerne, hvide Silke Snorer, en Finger bred, Knaphullerne bestod af hvide Silke Lisser, sadt i smaae Løkker, der udenpaa en staalgraae fiin Klædes Trøye med halve Armer, som rækkede kun til Albuen, og havde Guldtræsser, en Finger bred. Atter udenpaa denne en rød fiin Klædes Trøye uden Ermer, ligesaa besadt med Guldtraad */17/* Knapper og Knaphuller, og en Finger bred Guldtræsser; samme tilknæppes ikke, men altid hænger aaben, saa at de andre Undertrøyer maa siunes: Om Livet et blaaegraat af Linnen og Silke mileret[39] Skierf, omtrent 8 Alne langt, med lange Frøndser i Enderne: Paa Hovedet en liden rød Hue, kun som en halv Kugle at ligne, thi den staaer kun paa Kronen, og ikke rekker ned til Ørene: Paa Fødderne et Par røde Saffians Pampuser.[40] Jeg blev i denne nye Dragt forestillet min Herre, som var den yngste Prinds, gammel 28 til 30 Aar,

ved Navn Selemang. Nu var jeg da bleven Hof-Tiener. Jeg havde intet noget vist at udrette; jeg stod kun ved de andre til Tieneste, og for at jage Fluerne bort med en Svøbe af røde og hvide Hestehaar, som var indsat udi et Elphensbeens Skaft, eller og at staae med Vand udi en Porcellains Spullskaal[41] tilrede, hvoraf Herren drak til Spiisen, saaog at frembringe, naar han havde spiist, en Kaaber fortinnet Kumme med lige saadan en Vand-Kande med Tud, for deraf at slaae Vand paa hans Hænder, naar han toede sig efter Maaltidet, med andre saadanne smaae Forretninger, saasom: Ville han gaae til Sieralliet,[42] saa fulgte vi med som Laqveier */18/* til Sieralliets Port: Ville han ride paa Jagt eller til en anden Have, noget fraliggende, eller og til sin Moders Begravelses-Capel, saa fulgte vi med, hver paa en smuk Muul-Æsel; dog benyttede en venetiansk Slave, som var ligesaa en Hoff-Tiener hos samme Herre, sig af min Tieneste: Hans Post var at opvarte 30 a 40 Canariefugle, hver i sit Buur, og ligesaa at lukke op Seralliets Port for Herren, naar han vilde gaae derhen, og imidlertid være for Porten, imedens Herren var der, for at lukke til igien efter ham, naar han kom derfra. Disse tvende Poster fik han mig at forette for sig; men da Herren fandt mig altid der at staae, naar han kom derfra, saa blev han tilsidst meget misfornøyet, besynderlig da en Aften indfaldt et meget haart Veyr med Regn, Kulde og sterk Blæst, da blev han saa meget fortørnet, at han spurgte Bassechesakken, (de christne Tieneres Over-Commandeur, og selv en Slave og Hoff-Tiener), om jeg var hans og de andre Slavers Slave, med de Ord: at han efterdags aldrig ville see mig der staaende; men at samme Post skulle alternere mellem alle hans christne Tienere, som ikke havde noget besynderligt at beopagte. Imidlertid fornam han selv, */19/* og ligesaa hørte af de andre, at jeg allerede talede temmelig vel det der brugelige Sprog, kaldet Lingva Franco; thi godt Italiensk tales der ikke i Hoffet, formedelst den Blanding af alle Slags Italienere. Jeg blev derpaa sat til Gverda Golfo, (Klædekammer-Vogter). Min Post var da at have i Bevaring og Conservation Herrens Gods af allehaande Slags, saasom hans Gangklæder af Ulden, Linnen, Fløyel, Damaskes, Taftes[43] og Brocades, tilligemed hans Sadler, Bidsler, Støvler og Sporrer, med Pistoler og Sabler, heele og halve Stykker Klæde, Lærreder og Demitter, samt mange rare Sager af Guld og Sølv, som bestod meest af Lomme-Uhrer, Snustobaks-Daaser, Røgelse-Karre, Rosenvands-Flasker, Arme-Baand, Guld-Ringe, med adskillige Slags Guld-Smøkker. Endeel af disse Sager var rigelig indfattet med ægte Steene, Juveler og Diamanter,

foruden mange løse Juveler i Æsker, saaog heele Dusiner af Silke Tørklæder, med mange andre Sager, som ey kand ihukommes eller opregnes. Til alt dette med meere, havde jeg 3de Kammere, hvorpaa vare nogle store Kister og Skabe. Overalt dette maatte jeg holde Bog, og derfor giøre */20/* Regnskab, thi ofte blev noget saadant indkiøbt af fremmede reysende Kiøbmænd, og mig leveret til Bevaring, og ofte forærede Herren noget bort, hvorved jeg af den, det bekom, nøed en Gave af 1, ½ eller ¼ Ducat, efter Tingens Verdie og Personens Stand. De 3de Kammere, jeg til alt dette betroede havde, var hos hinanden, saa at man kunde gaae af det eene i det andet. Et af disse, som var det længste, var omtrent 4 Alne bredt og 14 Alne langt. I dets eene Ende var et Vindue, dog kun af Jern Gitterverk; thi Glas Vinduer brugtes ikke i min første Tid. Ved Siden af dette Vindue stod et høyt Skab, hvor ovenpaa stod endeel Sølv Røgelse-Karre og Rosenvands-Flasker; Blandt disse sidste var en af meget smukt filegrans Arbeyde, hvor indenfor var Flasken som en Florentiner-Flaske af Skab,[44] og var forgyldt, der kunde omdreyes inden for det filegrans[45] Blomsterverk, og igiennem Vinduet kunde man see over endeel af Hoffets Tage, som alle ere flade og næsten lige høye, saa at man kand tage Spadseergange der ovenpaa. Paa dette lange Kammer hendede mig 2de fatale Omstændigheder, som vare disse: Jeg havde blandt min Herres Sager i Bevaring endeel Buer med en Kaager fuld af */21/* Piile, med hvilke jeg diverterede mig iblandt, med at skyde til Maals, hvorved jeg engang skiød saa feyl, at jeg skiød Piilen ind i saadan omtalt Rosenvands-Flaske, hvoraf der kom et Hull i den forgyldte Flaske, og for at dette ikke skulle komme mig til Last, dreyede jeg den indvendige Flaske saaledes, at Hullet blev bedækket af en stor filegrans Blomster, saa det gik af, uden at blive bekiendt i min Tid. Det andet Sløsne var, at jeg skiød igiennem Gitterverket efter en Kat, som stod paa et lægere Tag. Denne Kat traf jeg saaledes, at Piilen stod ham igiennem Bugen, hvoraf Katten blev rasende, skreg jammerlig, og løb i største Hast over endeel Tage, og endelig tilsidst kom udfor Taget ned paa Borggaarden, hvor han løb hid og did med megen Skrig. Min Herre, som just samme Tid sad hos sin Broder i hans Audience-Sal, hvis store aabne Dør vendte mod Borgaarden, hvor Katten løb om og skreg, havde talt disse Ord: Dette er vist en Englis Arbeyd;* thi han nævnede mig

* Heraf kand sees, at denne Herre besad et særdeles elskværdigt Sindelav, som han ligesaa beviste i mange andre Tilfælde, baade mod mig og mine Medtienere eller Slaver.

aldrig for andet. Jeg slap den Gang for videre Tiltale. /22/ Imidlertid tænkte min Herre af en vis Sigelse, at vi Norske forstod paa en egen Maade bedre end deres at tillave Kaffe, hvorfor jeg blev hans Kaffe-Tillaver; men da denne Skidne Post ikke harmonerte med Gvarda Golfo, (Klædekammer-Vogter) hvor man mangen Gang om Dagen maatte til Skorsteenen, for at tillave Kaffe, foruden at brænde og støde den fiin, saa blev jeg af Herren befalet, at udvælge af mine Landsmænd en dertil beqvem; men da den jeg udvalgte tænkte, at saadan Post kunde i sin Tid foraarsage ham Ophold til Befrielse at komme derfra, naar Løsningen skulle skee, saa undslog han sig, og ville heller gaae i svært Arbeyde med andre Slaver, saa udvalgte jeg dertil en Englænder, som var tagen med en Flensborger Skibs-Capitain. Denne Englænder fandt sin Regning derved; thi han profiterede maanedlig omtrent 5 Mark Danske. Ved denne Post, Klædekammer-Vogter, forblev jeg min øvrige Slavetid.

5te Capitel.

Hos denne Prinds, ved Navn Selemang, var i min Tid 11 christne Slaver, som vare Hoff-Tienere /23/, alle klædde i lige Dragt, dog med forskellige Coleurer, som enhver havde Frihed at udvælge, efter sin Hue. Den første eller fornemste var Bassechesack: han har Opsigt, at enhver af de andre christne Tienere forretter, hvad dem tilkommer med Agtsomhed og Hurtighed, og at intet usømmeligt passerer. Han har Frihed at straffe sine Medtienere, naar de det fortiener. Den anden Post er Gverda Golfo: (Klædekammer-Vogter.) Det var den Post jeg forestod, hvorom tydelig tilforn er meldt. Den tredie Post er Gverda Letta: han har Herrens Sengekammer i Opsiun, tilreder hans Seng, og maa være tilstæde, for at gaae Herren tilhaande, naar han vil gaae til sengs; thi disse Herrer bliver ikke hos deres Hustruer om Natten, men sover allene i deres egne Gemakker, udenfor Seralliet. Den fierde Post er Gverda Aqva: han har Confecteurer i Bevaring, og maa altid have i Beredskab det bedste og friskeste Vand, naar Herren forlanger at drikke. Den femte Post er Gverda Candelle: han har Voxlysene i Bevaring, og antænder samme hver Aften. Han annammer hver Maaned et vist Tal eller Vægt, hvormed han profiterer ligesaa; thi halve og støkker Lys, ja og undertiden /24/ heele Lys, sælger han til sin Fordeel. De øvrige 6 Tienere, som gemeenlig ere de yngste og sidst ankomne, har intet noget vist at paapasse, uden kun at staae om Taffelet, naar Herren spiiser, for at

Interiørbilde av kaffeovnen i Bardo slott, der de norske slavene "forstod paa en egen Maade bedre end deres at tillave Kaffe".

bortjage Fluerne, eller og at kiøle ham med en Fiær-Vifte, flye ham Vand at drikke af en Porcellains Spullskaal, og at slaae Vand i hans Hænder, naar han toer sig efter Maaltidet, og at gaae med som en Laqvey, naar han gaaer i Haven, til Hestestaldene eller til Seralliet, med fleere saadanne smaae og uvisse Forretninger. Disse 11 christne Tienere nyde alle Klæder af eens Verdie. Sommer-Dragten bestaaer af 2de Skiorter, 2de Sleslærrets Boxer, 4re Demittes Brøstduger, hvoraf 2de ere til baade fremme og bag, saa at de maa trækkes paa over Hovedet, men de andre toe ere aabne fremme, med Silke Snorer og Knapper, en Klædes Trøye med halve Ermer, thi Ermene rækker kun til Albuen; dog lader ingen Christen Tiener i Hoffet oftere sig giøre saadannne, uden første Gang allene, som de maa tage imod, som ubekiendte og nykomne Slaver; de legger heller noget til, om de haver Raad dertil, og lader dem giøre med lange Ermer, som Vinter-Trøyene. Udenpaa /25/ denne sidst ommeldte faaer de endnu een uden Ermer. Samme bruges gemeenlig uden Under-Trøyer paa blotte Skiorte-Ermene i den største Varme. Paa disse sidste toe ommeldte Trøyer ere Guld-Snorer og Guldtraad Knapper med Guldtraad Lisser til Knaphuller. Vinter-Klædningen bestaaer af 2de Skiorter, en Klædes Buxe af 3 Alne fiint Klæde, en tillukt Klædes Brøstdug, som maa trækkes over Hovedet, een aaben fremme, dito med Guld-Snorer og Guldtraad Knapper og Knaphuller, en Klædes Trøye med lange Ermer, ligesaa med Guld-Snorer, Guldtraad Knapper og Knaphuller ned ad fremme, og ligesaa for Ermene fra Albuen til Pulsen, en rød Hue og et Par Pampuser af rødt eller guult Saffian, efter enhvers eget Godtbefindende; hvert Aar et nyt Skierf af Silke og Linnen meleret, omtrent 1 Al. bredt og 8 Al. langt, med Frøndser af ½ Alens Længde for begge Ender. Af Klæde har enhver Frihed at udvælge den Coleur, ham behager, undtagen grøn; Den maa ikke bruges af nogen Christen, ikke engang af Tyrkene selv, uden saa er, han kand regne sig af Mahomeds (deres falske Prophets) Slægt eller Afkom. Hver toe Aar faaer /26/ og en Christen Hoftiener en blaae Klædes Yder-Trøye med en fast Hætte at kaste over Hovedet for Kulde og Uveyr. Samme Trøye er kun af groft Klæde, da de forommeldte ere af Klæde til 3 Rdlr. Alen. Denne sidst omtalte Trøye rekker kun en halv Alen neden for de andre Trøyer. Hvert Aar bekommer man i alt 12 Par Pampuser. Foruden alt dette, leveres enhver Hofftiener hver Maaned 2 Pund Grøn-Sæbe til sine Linnen-Klæders Toing, det man selv maa besørge, og hvortil man gemeenlig finder og bruger en af de Christne Slaver, som desimellem gaaer i Slaverie med at bære Bygnings-

Materialier af Kalk og Steen med deslige. Endnu holdes en Tiener, som gemeenlig udvælges af de ældre Slaver, og som faaer kun en ringere Klædning af Verdie; Den bærer Maden fra Seralliet, hvoraf Beyen og Printserne med de Christne Hoftienere spiser. Samme Person har i Bevaring paa sit Logie, Ost, Oliven, Olje, Ædikke, med Frugter og ferskt Brød, hvorhen de Christne Hoftienere indfinder sig om Morgenen, og tager sig deraf Frokost, enhver hvad de lyster. Endnu foruden disse ommeldte Hoftienere, som alle ere Christne Slaver, havde min Herre 6 unge Renegarder, /27/ som med Billighed kunde kaldes Hoff-Passter.[46] Samme Renegarder ere unge Christne Slaver, som antager den mahomedanske Religion; De har slet intet at udrette, og faaer et meget smukt Leberie. Sommer-Dragten bestaaer af Damaskes Trøyer med brede Guld-Tresser besat, fiine Hollandsklærrets Buxer, pure Silke Skierfer med coleurede Silke Turbaner paa Hovedet: enhver af dem en smuk Ride-Hest med kostsbart Ride-Tøy, et Par Pistoler, med Sabel og meer. Disse rider næst og omkring Herren, naar han er til Hest, og har ligesaa en smuk lad Musket liggende over Sadelen. Uden disse, holder Herren endnu en ældre Renegard, som gemeenlig er en Person af god Indsigt og Forstand; thi samme har, i Herrens Fraværelse, at befale saa fuldkommen, som Herren selv.

6te Capitel.

Udi min Slavestand, som bestod i 3 Aar, 2 Maaneder og 25 Dage, var mine Forretninger, som beskrevet er. Jeg manglede intet, uden Friheden. Al min Sorg bestod i Længsel til mine Forældre, /28/ Venner og mit Hiem; Ja det Haab, vi havde om Friheden, gav os Glæde midt i Sorgen, under nogle Flasker god Viin, som vi hemmelig og paa hemmelige Steder fortærte, trøstende os selv ved de Ord: Giv Fangerne Viin, at de ikke vansmægter i Fængslet. Strax efter vi vare tagne til Slaver, eller opbragte til Tunis, haabede vi, 5 a 6 Maaneder derefter at see os udløste, eller friekiøbte af den Danske Slave-Casses Capital, men det gik langt anderledes; thi et heelt Aar løb forbie, unden vi hørte det mindste dertil. Da saadan Tid var forløben, kom endelig Commissionen at udløse os i en riig Jødes Hænder i Tunis. Denne han skulle accordere om vor Udløsning; Han var, til vor Ulykke, en Jøde, som der til Lands er kun ringe agtet, og ikke tør, om han end bedre veed, tale dem imod, (Beyen og Prindserne,) men kuns tale dem efter Munden. Vore Herrer vare saa

urimelige, at de begierte for hver Person 1000 Venetianske Zechiner eller Hollandske Ducater, og for vor Capitain dobbelt, eller 2000; og endelig ville min Herre (den yngste Prints) ikke frigive mig for Penge, men absolut ville for mig have et Par af de smukkeste */29/* og største Holsteenske Heste, og ligesaa et Par Øxen[47] af samme Slag; Dette kunde Jøden ikke driste sig til at forestille min Herre, som noget ugiørligt. Der gik megen Tid bort, førend man noget hørte om dette deres urimelige Begier, og endnu beholdt Jøden Commissionen, at accordere om os, men altid blev det ved det samme. Tilsidst skrev vor Capitain selv til Kiøbenhavn, og forestillede dem, at, hvis det skulle komme til Ende med os, maatte Commissionen fratages Jøden, og gives den i Tunis værende Hollandske Consul i Hænderne. Dette skeede og. Den Mand var i Hoffet i meget Høyagtelse, torde tale og forestille dem Umueligheden, hvorfor de tilsidst fandt sig i at lade de i Arbeyd gaaende Slaver, tilligemed Capitainen, frikiøbe for saadan Priis, nemlig: Vor Capitain for 1000 Venetianske Zechiner,[48] Styrmanden 500, Tømmermanden ligesaa 500, og for hver af de andre 200 Zechiner, med Løfter, at vi andre om en gandske liden Tid skulle ligesaa frigives; men, ak! hvor smertelig maatte vi see paa, at disse vore frigivne Landsmænd bekom deres Friheds-Pass. De bleve frigivne 4 Maaneder førend jeg. Den Hollandske Consul arbeydede idelig */30/* paa vor Befrielse. Han vandt og saa meget igien, at 3 af mine Medbrødre, som var Hoftienere, bekom sin Friehed 1½ Maaned førend jeg. Dette smertede os igienværende meget paa nye. Endelig kom den Dag, han og vandt os 5 sidste frie. Jeg tænkte ikke paa Frieheden den Tid; thi jeg var kommen i al for stor Yndest hos min Herre. Han undte mig gierne Frieheden, men derhos ikke kunde finde sig i at give mig den. Jeg var samme Tid meget bedrøvet og melancolisk, men en Aftenstund den 5te November 1750, da jeg sad for mig selv og smøgede en Pibe Tobak paa et Værelse, hvor de andre Christne Hoftienere havde deres Sengeleye og Kister, var tilstæde hos min Herre, hans Broder Mehammet og hans Farbroder Morat. Denne sidste var en Mand paa 40 Aar. Han havde annammet af den Hollandske Consul 500 Zechiner, som en Foræring, og for at overtale Herrerne til at frigive os; thi samme Prints var meget elsket af sin Broders Sønner (Printserne, vore Herrer.) Han havde samme Aften talt om mig, til min Befrielse. Endeel af mine Medtienere stode hos dem til Opvartning. Jeg blev paaraabt, at komme til Herren, thi han kaldte paa mig. Jeg */31/* greb strax i Lommen et Stykke Mastick[49] og tyggede, for

Tunis sett fra sjøsiden (1600-tallet).

at fordrive den Aande, som helst Tobaksrøgen foraarsager; thi vi havde altid saadant tilreede, eftersom Herren hverken fordrog ond Aande, Sveedelugt, eller smudsige Klæder. Da jeg kom ind, forestillede jeg mig meget nedslagen og bedrøvet, som jeg altid tog i Agt at være længe for den Dag, i den Tanke, at bevæge ham til at frigive mig. Jeg ventede paa, hvad Herren havde at befale, men han taugde gandske stille. Hans Broder Mehammet tog endelig Ordet, og sagde til mig: Gak hen og tak din Herre, som nu i Aften giver dig din Friehed! Jeg stod lidt, ligesom jeg ikke troede dette behagelige Ord, indtil Herren selv med en meget behagelig og alvorlig Miine med Nik tilstod det, hvorpaa jeg strax nærmede mig, for at kysse Herrens Fod, som giøres altid af enhver ringe Stand, som haver noget besynderlig at takke for, men Herren trakte Foden til sig, og rakte mig Haanden at kysse. Jeg fældede ved det samme nogle Taare, og det manglede ikkun lidet paa, at Herren selv havde giort det samme; thi han talede ikke et Ord, men kun saae paa mig, som een, der var betagen af Sorg eller Glæde. Jeg blev strax lidt munter */32/* igien, og spurgte ham, om det maatte være mig tilladt, Morgenen derpaa at gaae til Staden, hvorpaa han svarede: Reys du; men kom op igien og annam dit Friepas og en Billiet, hvorefter du skal annamme lidt Proviant til din Reyse. Jeg kyssede ham atter paa Haanden, vendte mig og gikk bort; Men førend jeg kom til Dørren, omfavnede en mig meget kier Ven af Glæde: Han var en Holsteener Styrmand, fød i Emerlef, tagen med en Flensborger Skibs-Capitain, navnlig: Martin Flor. Samme Styrmand var nyelig antagen til Hoftiener hos min Herre. Ved hans Omfavning kuste han mig og gratulerede mig, som foraarsagede de trende nærværende Printser en Fornøyelse og Forundring. De havde ikke ventet, at han havde i deres Nærværelse og i samme Sahl viist sin Glæde, men han var ligesom betagen af Glæde, og ikke sandsede sig selv, hvor han var. Han tænkte derhos: at eftersom de friegave os, saa kunde han og snart vente at blive friekiøbt og løsgiven; Thi førend vi alle først tagne Danske var udløste, kunde der ikke tales om dette Flensborgers Skibs Mandskab. Jeg reyste Morgenen derefter til Staden Tunis, for at besøge gode Venner, og */33/* forblev den følgende Dag og Nat i mit antagne Logement hos en skotsk Mand som holdt Viinhuus og Herberg for Fremmede. Morgenen mod Middag igien, som var den 8de November, gik jeg atter til Hoffet i Bardo, jeg bekom da hos Herren de belovede Pas, med en Billet, hvorefter jeg i Tunis annammede haardt Hvedebrød, Olie, Smør, Oliven og Ædike. Min Ranson var den 6te

Novembr. min Herre leveret, jeg tod derpaa Afskeed med alle mine Medtienere og Venner i Bardo, og reyste samme Dag den 8de i Compagnie med mine andre 4re Landsmænd, som blev frisagt med mig af deres Herrer, tilligemed en ung Dreng fra Flensborg, som kun havde været Slave udi 7 Maaneder; hans Opførsel giorde, at hans Herre, Beyen selv, ikke kunde lide ham. Den Hollandske Consul blev derfor tvungen til at frikiøbe ham med os, som var Drengens store Lykke, thi havde han ikke bleven ransoneret, saa troer jeg forvist, at samme Dreng havde bleven ihielslagen under deres Pidsker, eller og af Frygt for Døden bleven en Tyrk eller Mahometan; thi der boede intet Godt hos ham. Denne ryggesløse Dreng fulgte med os indtil Kiøbenhavn.Vi var altsaa alle 15 Personer frikiøbt og betalt */34/* med 4900 Venetianske Zechiner (Ducater) med beregnet den Foræring som maatte gives Beyens Broder Morat, som overtalede Beyen selv med Prindserne at frigive os som tiente i Hoffet. Vi 5 Norske, glad og fornøyet, inviterede samme Aften nogle Venner til os i vort Logement, hvor vimed dem fornøyede os med Musik, god Spise, Kaffe og Viin Natten over, indtil Morgenen den 9 November. Vore Musikantere vare frie Slaver, fødde paa Eylandet Tabarca. En Frie-Slave kaldes en, som vel er Slave, men giver aarlig en Afgift til Beyen for at arbeyde for sig selv, eller ernære sig af hvad de kan, hvoraf ere mange i Tunis, og det formedelst, at da Eyland Tabarca blev indtagen af Tuneserne, befandtes derpaa 1400 Mennesker af Mænd, Qvinder og Børn, som alle bleve Slaver, disse have meget formeeret sig i Tunis, blandt samme ere mange Haandverks-Mænd, endeel af dem holder Viinhuus, de skienker saavel for Mahomedaner som Christne, og naar en Tyrk ikke haver at betale med, saa kalder kun den Christne Vert sine nærhos boende Med-Colleger til sig, og afklæder Tyrken et eller andet til Betaling. Disse Tyrker tør derfor ikke klage, af 2de */35/* Aarsager, først fordie han ikke bør, efter Alcoranen, drikke Viin, andet fordie Gverdianbacien, som er øverste Opsynsmand over de Christne Slaver, og som skal forsvare de Christne Frie-Slavers Rettigheder, altid maa assistere dem for Overlast af Tyrkerne.

7de Capitel.

Aar 1750 den 11te November reyste vi fra Staden Tunis med en Barcha ned til Castellet Guletta, hvor vore Passer blev efterseet, og derfra videre ombord paa en Fransk Setie, (Skib) hjemmehørende i Marsilien, som laae seylfærdig til Livorno; den 18de samme Maaned gik vi Seyl fra Tunis Reed; den 19de ankom vi til Ladepladsen Biserta, hvor vi indtog Erter, Bønner, Canari-Fuglefrøe og endeel Uld-Sække; den 23de gik vi Seyl fra Biserta, og endelig ankom den 6te December til Livorno; paa Reysen fra Biserta til Livorno slog Tordenen i Skibet, hvorved endeel af Mandskabet som sad under Dækket, blev for nogle Minutter gandske lame; vi maatte og for contrarie Veyr løbe ind i en Havn paa Corsica, Florenzo kaldet. */36/* Ved samme Skib var og en anden Passager, som var en ransoneret Neapolitaner; om samme vil jeg melde følgende sandfærdige Historie: Da vi, efter at have holdt Søen temmelig længe for contrair Vind, blev mellem Skibs-Mandskabet megen uanstændig Tale og Suurseen paa os, som Nordmænd og Lutheraner, da de dog udi de første Dage vare baade høflige og tienstagtige, maatte vi dog tilsidst høre af dem, at vi Lutherske vare Aarsag til den langvarige contraire Vind og stormendeVeyr; den eenfoldige ommeldte Neapolitaner brød endelig ud med disse Ord, thi Samvittigheden vaagnede hos ham: Jeg har heller vist nok Skylden, sagde han; thi jeg har været Sapitappens (Beyens Seilbevarer) Slave, og været brugt til at reenholde hans Værelser, samt til at bære Brænde og Vand; men da min Herre søgte oftere sine Medhustruer end sin Frue, saa annomerede hun mig at betiene sig i Steden for sin Mand, hvilket jeg og giorde min gandske Slavetid. Til Vidnesbyrd paa, at samme er Sandhed, sagde han videre, vil jeg vise Eder, hvad hun forærede mig ved sidste Afskeed: Han gik derpaa til sin liden Kiste og optog af samme Foræringen og viiste for alle, en */37/* fuldkommen stor Guld-Ring, hvorudi var indfattet en Diamant og 2de smaae Rubiner, et Nøste Uldgarn og 2de Pulvere i Papiir, som han skulle indtage paa Søen, men havde intet endnu af samme forbrugt. Skibsfolket fældede strax denne Dom, at alt med hinanden maatte strax over bord kastes. Den eenfoldige Neapolitaner fandt sig strax deri, og udi alles Paasyn kastede det alt i Søen; men Veiret og den contraire Vind vedvarede som før. Endelig ankom vi til Livorno, som sagt er, den 6te December. Skulle jeg give Portrait af samme Person, saa var han vel en Guds Skabning, men derhos, om saa maa siges, ligere en Babian end et

Menneske; alligevel kunde hans Huusfrue, som var en fornemme Dame, finde Behag udi ham. Denne Stakkel var af Forstand ikke at ligne med en fornuftig Skabning, men heller lignede et uskyldigt Creatur. Den 8de December gik vi ind i Lasarette i Livorno, for der at udligge de bestemte 40 Qvarantindage. I værende Dage bekom hver Person af os til Underholdning hver Dag 2 Paul,[50] der er omtrent 24 Skilling Danske, saaog blev hver Person leveret 43 Paul og 10 Gras, hvilket blev saaledes */38/* beregnet: Til en Hat 3 Paul, en Hue 3 Paul, en Skiorte 7 Paul og 4 Gras, en Trøye 6 Paul og 4 Gras, en Buxe 12 Paul og 4 Gras, et Par Strømper 3 Paul og 6 Gras, et Par Skoe 7 Paul og 4 Gras, et Par Skoespænder 1 Paul. Qvarantinen forløb med Fornøyelse. Der udkom imidlertid mange af Staden til Lazarette, for at see os ankomne friekiøbte Slaver i vores smukke africanske Hof-Leberie. Da Qvarantinen var til Ende, bekom vi atter til Klæder 40 Paul. Udi de faa Dage, vi opholdte os i Staden Livorno, reyste jeg med 3 af mine Landsmænd for Plaicier udi Caret til Staden Pisa; dog skeede denne Plaicier-Reyse meest for at giøre 3de gode Venner Compagnie et Stykke paa Veyen til Genua. Udi Pisa blev vi Natten over, og reiste Dagen derpaa igien til Livorno. Efter at vi havde faaet vores Italienske Reyse-Pass af den Danske Consul i Livorno, bekom vi af den Kiøbmand, vi var adresseret til, hver af os 130 Paul og 4 Gras, tilligemed et Brev til Madame Dreyer og Ortmants Contoir i Amsterdam, med Formaning, at reyse uden Ophold. Ved Afskeed hos den Danske Consul, bekom vi hver til Foræring 6 Paul og 5 Gras. */39/*

8de Capitel.

Aar 1751, den 13de Januarii, gik vi fort fra Livorno til Fods over Florentz a)[51], Lugano, Bologna, Modena b), Regio, Parma c), Borgo St. Domin */40/*, Florentioja, Piacenza, Casala, Lodi d), Marignano, Milano e), Como Lugano, Bellentz, med mange og adskillige samme Stæder f), og endelig */41/* den 4de Februarii over Lucerner-Søen til Lucern, som fra først til sidst (fra Livorno til Lucern) skal, efter vore havte Verters og Medreysendes Sigende, samt den derover holdte Dag-Bog, blive 94½ Tydsk Miil. Den 5te Februarii gik Reysen videre fort til Fods fra Lucern, indtil vi den 24de samme Maaned ankom til Køln, efter at have passeret Zopfingen, Basel, Oberheim, Strasburg g), Gernsheim, Lauterburg, Germersheim, Speir, med mange andre Stæder og Landsbyer, af hvilke jeg udelader alle de Navne, jeg ikke kand finde i nogen Geographie,

a) Udi Florents tilkiøbte vi os 3 Par Pistoler med Kugler og Krudt, hvoraf vi tog hver sin, for i største Nøds Tilfælde at forsvare os mod Røvere, som paa disse Grendser findes i særdeleshed.

b) Udi Modena og Regio fik vi ikke Tilladelse at komme ind i Staden, men maatte gaae uden om Stadens Muure tilden reale Landevey igiennem dyb Snee, og veed jeg ikke, hvorfor det skeede.

c) Mellem Borgo St. Dominico og Parma traf vi 3de Røvere, dog giorde de os ingen Skade. De udforskede os kun, om vi havde Penge, ved at vise og tilbyde os adskilligt Guld-Arbeyde, som de havde til fahls for ringe Kiøb, efter deres Sigelse. Samme var indfattet med Juveler; men om det var virkelig Guld og ægte Juveler, lader jeg staae ved sit Værd. Havde vi buden dem paa samme, tænkte vi, af de saaledes kunde tænke, at vi havde Penge, men vi forestilte os for dem, som fattige Betlere, som vi og saae ud at være, hvorfor de endelig forlod os. Vi mødte derefter 6 Ryttere, som udspurgte os, hvad Vey de 3de Personer havde taget? Da vi havde underrettet dem derom, satte de i fuldt Løb efter dem, indhentede dem og førte dem fangne ind i Florentzvola, formedelst en Adelsmands Vogn, som de havde plyndret.

d) Da vi vare ankomne i Herberg til Lodi, fornam vor Vert, at vi var forsynet med Pistoler, som er strængelig forbuden at føre med sig i Herberg paa de Grendser. Vi maatte derfor uden Ophold barbeenet ud af Huuset; dog ledsagede hans Søn os i stum Mørke til et stort Huus, kaldet Malteser-Riddernes Herberg, hvor ingen Inqvisition angaaende fremmede Reysende skeer; men i dette Herberg kostede os vort Maaltid med Leye og lidet Viin 2 Rdlr. for hver Person.

e) Udi Milano solgte vi alle 6 Pistolerne for gandske ringe Værd, og det formedelst den store Hazard vi var udi med dem, og af Frygt for at komme paa nye i Slaverie; men store Kaarder, Sabler, med andre store Gevæhre eller Verger, er tilladt, men intet Verge, som hemmelig kand skiules under Klæderne.

f) Mellem et Stæd, kaldet Irriol, og et andet Stæd Orsarra, maa man passere et høyt Bierg, kaldet St. Gothardis. Naar samme Bierg passeres, og man er paa det høyeste, finder man et Hospital og et Giestgiverie, hvor man kand faae alt godt af Mad og Drikke til Forfriskning for Penge. Derfra passerer man en jevn Dal, som paa begge Sider har meget høye og steyle Bierge, der jevnlig ligger bedækket med Snee, hvorfra vælter ofte saa meget Snee ned, at de Reysende derunder ofte finder deres Gravsted, hvorfor Verten i Irriol maa advare de Reysende, naar Tid er at reyse. Han er gemeenlig, eller maa være saa kyndig, at han om Morgenen maa nogenlunde kunde see, hvad Vinden samme Dag maa blive, hvorefter de Reysende kand rette sig.

g) Førend vi ankom til Strasburg, passerte vi et Stæd, kaldes Olten. Da vi der i Stadsporten havde fremviist vore Passer, bleve vi adspurgte, om vi ville tage imod Almisse? Vi svarede med Ja; dog for kun at see, hva Almisse vi skulde nyde; thi vi havde, GUd være Lov! det ikke behov. Vi blev derfor ledsaget af en Staaderfoged hen til et Huus, hvor vi bekom et Brød af 2 Skillings Verdie og 4 Skilling i Penge, men derhos maatte følge Staaderfogden ud igiennem den anden Stadspport, for videre at fortsætte Reysen, og ikke gaae om i Staden for at betle, som de frygtede for vi skulle have giort.

h) Udenfor Staden Cøln tog vi Herberg udi et Giestgiverie, hvor der og var et stort Genever Brændeviins-Brænderie, og hvor det bedste Cølniske Genever brændes. Følgende Dag den 25de Februarii blev vi der beliggende, og imidlertid gik til Staden Cøln og accorderede os ind paa et Fartøi, som skulde gaae ned paa Reinstrømmen til Thil. Paa samme Fahrtøy var omtrent 30 Passagerer af allehaande Slags Folk og Nationer; Der var ikke Dagen lang, formedelst de mange Slags Discurser af alle Slags Materier.

Motstående side: Hans Jochum Schrams reise tur-retur Tunis, 1747 – 1751.

Færøyene
Bergen
Seløe
Helsingør
København
Amsterdam
Genova
Livorno
Barcelona
Sardinia
Gibraltar
Tunis
Reiserute sørover mars-august 1747
Kapring ved Sardinias nordende, seilas til Tunis
Hjemreise med skip og til fots november 1750 - mai 1751
Kart: Lars Ole Klavestad

hvortil kand være Aarsag, at samme */42/* Stæders og Landsbyers Navne ere mig ikke saa accurat sagt og udtalt, som de burde. Den gandske Vey fra Lucern til Cøln h) skal udgiøre, efter Opgivende, 79½ Miil. Den 26de dito fra Cøln paa Rein-Strømmen med en Skiøyte forbie Dysseldorf, Kayserwerth, */43/* Emmerich, Nimwegen til Tiel 33¼, hvor vi ankom den 28de Februarii. Den 1te Martii til Fods fra Tiel til Utrecht 5½. Samme Aften ved Natskiøyten til Amsterdam 6¼, hvor vi ankom den 2den Martii om Morgenen Klokken 6½, efter at have aflagt til Lands og Vands 218 ¾ Miil.

9de Capitel.

Da vi var ankommen til Amsterdam, lod vi os melde paa det Contoir[52], hvortil vi var adresseret. Vi blev derpaa ledsaget til et Logement paa Kampehoft, kaldet det Holsteenske Herberg, hvor vi forblev udi 3 Dage, og der bekom Mad, Drikke og Leye. Imidlertid bekom vi hver Person til Mands 2de blaae og hvide Skiorter, en bruun Sartzes Trøye, 2 Par Ulden Strømper, et Par Skoe, en valket Hue, et Hals-Tørklæde, et Lomme-Tør-klæde, et Pund karvet Tobak og en Kande Genever. Den 5te Martii gik vi fra Amsterdam med */44/* en Hollandsk Smakke,[53] for at fortsætte Reysen til Kiøbenhavn; men maatte den 13de Martii løbe ind i Seløe,[54] (en Havn øster paa Norge) for en Storm af Syd-Ost. Den 28de dito gik vi derfra ud igien til Søes. Den 1te April ankom vi til Helsignør, hvor vi skulde gaae fra Skibet. Vi gav derpaa vor Skipper et Beviis paa, at vi havde været inden hans Skibsborde udi 27 Dage, og havde bekommet Ophold liige med hans Matroser, da vi dog underholdt os selv udi de 14 Dage, vi laae veyrfast udi Seløe. Den 2den April gik vi fra Helsignør til Kiøbenhavn, 6 Miile, til Fods. Den 3die dito var vi paa Raadstuen, for at lade os see for Raadet, at vi, som vare udløste, vare og ankomne til Kiøbenhavn. Den 5te April bekom vi hver af Slave-Cassens Directeurer 2 Rdlr. til Ophold i Kiøbenhavn og Reyse-Penge, tilligemed et Reyse-Pas paa at reyse hvorhen enhver lystede. Naar nu det eene med det andet fra først til sidst sammenregnes, saa sees, at jeg har kostet af Slave-Cassen den Summa 647 Rdlr. 1 Mk. 8 ß.,[55] som nærmere sees af følgende Beregning: */45/*

Min Ranson i Tunis 237 ½ Venetiansk Ducat	593 Rl.	4 Mk.	8ß.
I Livorno til Klæder først 42 Paul 22 Gras	5	2	12
25 Dage i Qvarantin a 2 Paul	6	1	8
Efter Qvarantinen atter til Klæder 40 Paul	5		
Reyse-Penge til Amsterdam 130 Paul 4 Gras	16	1	12
Logement og Klæder i Amsterdam for	12		
Fra Amsterdam til Kiøbenhavn Passager-Penge	6	3	
I Kiøbenhavn til Ophold og Reyse-Penge	2		
Summa	647 Rl.	1 Mk.	8 ß.

Den 5te Maji gik jeg fra Kiøbenhavn med en Byse[56] af Kiøbenhavn, og ankom til mit kiere Fædreneland og Fødebye, og forefandt mine Forældre med Sødskende alle med Hilsen, ligesom jeg reyste fra dem. Enhver kand forestille sig, hvad Fornøyelse der var mellem Forældre og Sødskende; thi jeg fandt dem, som sagt er, alle med god Helbred, ligesom */46/* jeg forlod dem; Langt anderledes var fortalt, som var følgende Tragedie: Et skarns Menneske, en Styrmand af Norge, havde Fiendskab til en af mine Medbrødres Broder, hvis Styrmand han havde været, fortalte paa et offentligt Viinhuus, at han havde i Amsterdam seet 3de Norske friekiøbte Slaver, der blandt andre var ankommen, som Tungen var af Barbarerne udskaaren paa, saa at de ey kunde tale; men skrev deres Navne med Kride. Een af disse, gav han for, var hans hafte Skippers Broder, den anden jeg, og den tredie en Kiøbmands Søn, hvis Navn han og opgav. Dette Skarns Menneske vidste, at forommeldte Skipper, med mange andre honette Mænd, søgte samme Viinhuus, saa at han tænkte ved dette Spargement[57] at have revangeret sig paa benævnte Skipper. Enhver kand slutte, hvorledes mine Forældre med Sødskende, saavel som de andre Venner maatte være tilmode. Reysen fra Livorno til Amsterdam, som beløb sig til 48 Dage, indberegnet 5 Dage, som vi laae stille for sterk Uveyr af Vind og Sneedriv, kostede os pr. Person 15 Rdlr. 5 Mk. 10 ß., som */47/* er 2 Mk. for hver Dag; Det er at merke: at Reyse-Pengene, vi bekom Livorno, gik til paa 2 Mk. og 2 ß. nær.

10de Capitel.

En Maaneds Tid efter at jeg var opbragt og giort til Slave i det Tuniske Hof, blev fire Christne Slaver, fødde Italienere, henrettede med Sverd, fordi de vare bortrømte, og havde forsynet sig med nogle af deres Herrers Sager; derimod blev en af sammes Compagnons, en fød Spanier, løst af sine Lænker og hensadt til sin forrige Post, Gvarda Golfo, (Klædekammer-Vogter) fordi han slet intet havde taget med sig af sin Herres Gods, men havde ladet sit eget bedste blive efter. Denne, da han blev opført for sin Herre udi Lænker, fældede Herren strax Dommen, nemlig: at føre ham du og henrette ham som de andre! Spanieren, uforsagt, faldt paa Knæe, sagde derhos: Jeg er villig til at døe; dog giv mig først Tilladelse til at tale kun faa Ord, som han og bekom. Han forestillede da Herren kort, dog grundig, med stor Veltalenhed, */48/* om ikke Herren selv, hvis han var en Fange, med denne det brugbare Compliment: Salvo Teste de voy Signorio (Det GUd bevare Dem fra) vilde søge sin Friehed? thi saaledes ere alle Christnes Natur, hvilket Herren biefaldt; For det andet, sagde han: Jeg har været hos dem, min Herre! i saa mange Aar, og har været betroet Deres Gods af mangfoldig Slags med mange presieuske Sager; det alt skal findes, indtil en Naals Verdie. Ikke dette alleneste; men endog skal Herren finde det, jeg selv har eyet, som jeg af Eders Goddædighed har forhvervet mig, af myntet Guld, Guld-Ringe og mit Uhrverk. Dette giorde saadan Inpression paa Herrens Hierte, at han strax paa samme Tid lod afløse hans Lænker, og satte ham til sin forrige Post. Disse Slavers Flugt var skeed paa de Christnes første Paaskedag, og det ved en Leylighed, som jeg til Beyens og Prindsenes Berømmelse tydelig vil beskrive: Naar de Christnes Paaske og Juulefæst indfaldt, blev enhver christen Tiener (Hof-Tienerne) given 3de Piaster, det er 1 Rdlr. og 3 Mk. Danske, og tilladte, Paaske saavel som Juule-Morgenen, at ride til Staden (Tunis), hver paa en smuk Muul-Æsel. For, bag og ved Siderne */49/* af denne Forsamling gik andre ordinaire christne Slaver med Røgelse-Kar og Rosenvands-Flasker, som de besprængede de mødende Tyrker med. I Staden var udi et vist dertil bestemt Huus hensendt af Herrerne en stor Mængde af alle Slags Mad og Frugter; og hvad videre dertil blev forbrugt, blev ligesaa af Herrerne betalt, saa at de christne Hof-Tienere ventede paa Paaske- og Juuledag, som paa en Jubelfæst. Ved saadan Paaskedag rømte 14 christne Slaver paa følgende Maade: En Genueser, en kunstig Uhrmager, var kommen

til Tunis af frie Villie, og tilaccorderede sig en stor Aars-Løn, og forbandt sig til at forblive der udi 3 Aar. Da de 3 Aar vare forbi, vilde han reyse hiem igien; men han maatte, imod sin Villie, endnu indgaae at forblive udi 3 Aar. Da de 3 Aar atter vare forbi, blev han atter nægtet at reyse bort, som giorde, at han ansaae sig ligesom udi Slavestand. Da nu denne Uhrmager har været en meget invensieusk Mand, saa tænkte han straxens paa Middel at komme derfra, og det paa en forunderlig Maade. Hans Verksted, som jeg ofte har seet og været udi, var kun liden; Vinduerne vendte mod en smuk Have, den bagerste Veg */50/* stødte til en stor Kielder, som aldrig blev brugt. Af saadanne Kieldere ere mange; thi heele Hoffets store og fornemste Værelser ere ovenpaa ledige Kieldere opførte; ja mand kand ikke observere udvendig saadan forunderlig Bygning, uden ved først at legge Mærke til, at man opgaaer allerførst ad endeel store Marmor Trappesteene, hvorpaa man gaaer ind paa en meget stor Borggaard, hvoraf man gaaer horizontal ind i alle de deromkring værende Værelser. Uhrmageren huggede et Hull paa den Veg, som stødte til Kielderen fra sit Verksted saa stort, at han magelig kunde baade komme ind og ud igiennem samme. For at skiule samme Indgang, hang hans Kappe med mange adskillige andre smukke Klæder paa samme Veg, for at skiule Hullet, saa at Prindserne, som ofte besøgte ham, aldrig observerede samme Indgang til Kielderen. Udi denne Kielder byggede han et Fartøy, som kunde bierge 16 Mand, saaledes, at enhver Planke, ja ethvert Stykke af Stilk[58] og Stavn, Roer med Roee-Bænke &c., bestod af Stykker, som i Hast, efter de hossatte Mærker, med Jern Skruer kunde sammensættes. Dette Fartøy pakkede han ind udi endeel dertil indrettede Kister. Imidlertid søgte han */51/* Compagnons, som han forsikrede Friehed med dette sit inventerte og curieuske Fartøy. Han fand og slige Vovehalse, som vovede baade Liv og Blod for Frieheden. De bleve samlet til 15 Stykker med Uhrmageren selv. Faa Dage før Paaskefæsten lod han hemmelig bortføre sine Kister til Stedet, som dog, efter hans Foregivende, skulde føres til Staden Tunis; men Stedet, hvor Kisterne bleve henbragte, var ved Strandkanten, en halv Miil fra Søe-Castellet Guletta. Da Paaskedagen kom, reyste dette Compagnie hemmelig fra deres andre Kammeratere, som og vare Slaver, til Stedet ved Stranden, hvor deres Flugt skulde skee fra, til det nær hos liggende Christne Eyland, Bantalaria kaldet, som i klart Veyr kand sees fra Søesiden ved Tunis. De satte Fartøyet sammen udi største Hast som skee kunde; med da de vare om at skulle skruve altsammen vel tæt til

hinanden, kom endeel Mohrer, som ere Landets Bønder, til Stranden, for at see hvad der passerede. De Christne skuvede af Frygt straxens deres Fartøy paa Vandet, steeg i det og skuvede sig fra Landet, i Haab, der at sammenskruve det øvrige, men Vandet løb ind paa mange Steder, saa at de inden /52/ faa Minutter vare færdige at siunke. Mohrerne (Bønderne) fornam strax, at de vare flygtende Christne, hvorfore de skiøde med Skarp efter dem. Imidlertid druknede Uhrmageren, som Inventor af Fartøyet, med endeel andre; de øvrige, som kunde svømme, maatte paa nye lade tage sig til Slaver; thi helst havde de blevne ihielskudte paa Vandet. De bleve derpaa bagbundne og førte igien tilbage til deres Herrer og sluttede i Jern, som helst aldrig skeer med nogen christen Slave, uden for en Misgierning Skyld. Dagen efter blev strax nogle, uden Forhør, henrettet, og atter bleve 4re, en kort Tid efter vor Ankomst til Tunis, henrettede med Sverd, som tilforn sagt er. Denne de Christnes Flugt giorde, at de christne Hof-Tienere aldrig bekom saadan Paaske-friehed meere; dog beholdt de al den samme Friehed inden Hoffets Muure udi et stort Værelse. Jeg erindrer mig meget vel, at Prindserne af Nysgierrighed kom til os, for at see paa vor Adfærd. Ved saadan Leylighed drak vi deres Skaal, kastede derpaa vort Drikke-Karr mod Veggen itu. Samme var ikke kostbare; thi de vare af groft Steentøy, skabte som en liden Studser;[59] Kort sagt: Vi giorde paa den Dag i deres Nærværelse alt /53/ hvad vi lystede, med Dands, Sang og Musik. Mad og Viin havde vi i Overflødighed, til at oplive os med; dog var Kortspil reent forbuden at bruges.

11te Capitel.

Et Aars Tid efter vor Ankomst blev en Prinds stranguleret; det er: qvalt med en Strikke; Det er og der den høyagteligste Død, man kand give en fornem Person. Sagen var saaledes: Den gamle Bey, som regierede i min Tid, havde slagen sig til Regimente, og da han indtog Staden Tunis, flygtede den forrige Bey med sin Søn eller Prinds til Algier; men Sønnen efterlod sig i Sieralliet en liden Søn, som ved samme Leylighed ey kunde medtages. Denne Prinds, da han var 14 Aar gammel, maatte døe, fordie han var en ret Arving til Tunis; De frygtede for, at, naar han blev ældre, han da kunde komme til at practisere sig du af Seralliet, og faae Tilhængere, hvorfor de endelig resolverede til at tage ham af Dage, som gikk saaledes til: De 2de yngste Prindser, Mehammet /54/ og min Herre,

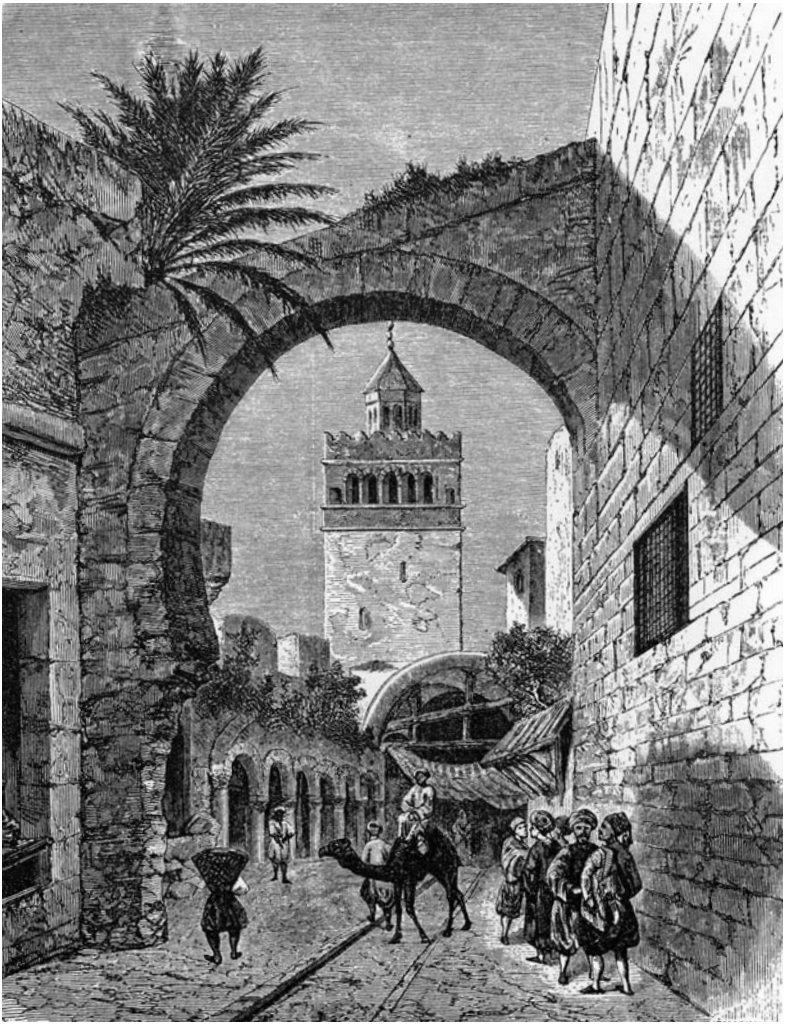

Gatemiljø fra gamle Tunis.

Selemang, gik til Sieralliet, anmodede den unge Herre at gaae med sig i Haven og besee Hæstene i Stald-Rummene, hvoraf slige Herrer giør sig en stor Fornøyelse, naar de helst har, som disse havde, særdeles smukke Heste; men den unge Prinds, som forstod deres Hensigt, svarede koldsindig: Hvorfore have I ikke myrdet mig før? Hvorfore toge I mig ikke bort i Vuggen, da jeg mindre kunde skiønne? Jeg veed eders Meening; Jeg gaaer villig med; det hielper mig ikke at sætte mig mod eders Magt; Jeg gaaer uskyldig til Døden. Han bad derpaa sin Moder et Farvel, tillige med de andre i Sieralliet værende Damer. Vi hørte paa Borggaarden hos os den store Hylen af Fruentimmerne i Sieralliet; thi der var kun een Muur imellem. Han kom derpaa op af en Trappe fra Sieralliet med Prindserne, Mehemmet og Selemang, over Borggaarden og gik lige med dem ned ad en anden Trappe til Haven, uden at ville træde ind i deres Nærværele, hvor han aldrig havde været. I Haven stod hans Liigkiste med meget kostbart Linnen Tøy til reede. De lod udbrede et kostbart Dækken, som de sidde paa, naar de giør deres Bøn, eller forrette deres Andagt. De bad /55/ ham derpaa at giøre sin Bøn og berede sig, da hans Time var kommen, han maatte døe; men han nægtede det med de Ord: Min Bøn har jeg allerede giort i mit Hierte; Da de da ikke kunde formaae ham dertil, vinkede de ad nogle Christne Hof-Tienere, som derom tilforn var underrettet. De laae ham Strikken om Halsen, den han villig tog imod og sadt sig paa Rumpen ned paa Dækkenet, hvorpaa de Christne strax qvalte ham, mens andre holdt ham i Arme og Been. Da han var død, blev han afklæd og iført sit Liigtøy, og lagt i Kisten, som strax blev tilslagen. De Klæder han havde paa sig, blev dem til Bytte, som qvalte ham. Saaledes var denne uskyldige Prindses Endeligt.

12te Capitel.

Min Herre fattede engang den Tanke, at forskaffe sig Canariefugle-Unger, hvorfor han lod indrette et lidet Kammer, som en Due-Klæve stort, hvorudi han indlod 40 til 50 Canariefugle, uden at vide hvor mange af hvert Slag der var, under min Opvartning, men aldrig bekom Herren en Unge; /56/ de sloges og droges hver Dag. Jeg hentede hver Dag næsten, eller naar jeg syntes, fra Sieralliet en Sukkerbrød-Kage, hvoraf jeg skulde give Canariefuglene noget hver Dag, men jeg spiiste og selv deraf. Jeg skieldede engang en gemeen Mohr, som var Portner, (hvoraf vare mange, som alle vare Livegne eller kiøbte Slaver, og som

maa altid findes ved Udgangen til Borggaarden, og være til rede, for at løbe et eller andet Ærinde,) for Sensa Fede, det vil sige: Hedning, eller uden nogen Troe, for hvilket Ord til en Tyrk eller Musselmand man kand blive meget ulykkelig eller sterk straffet. Samme Portner løb i fuld Sinde til min Herre og beklagede sig, at een af hans christne Slaver havde skieldet ham for Sensa Fede. Jeg blev hentet og beskyldt for det, jeg heller ikke kunde nægte; men min venlige og gode Herre, da han saae at det var mig, truede at give Anklageren hundrede Prygl, med disse Ord: Denne nyekomne kand endnu ikke tale, mindre forstaae saadant betydeligt Italiensk Ord. Jeg slap saaledes vel og derfra. En anden Gang, da min Herre havde skaaret Halsen over paa 2de Faar, til Ofring, (hvorom /57/ nærmere skal tales) ned i Haven, var jeg befalet af Bassekesakken (de Christne Tieneres Over-Befalingsmand, som selv altid er en Christen Slave og Hof-Tiener) at have Vand tilreede, hvorved Herren skulde toe sine Hænder efter Ofringen. Jeg kom just da han var færdig med Ofringen; Han rakte strax Hænderne over Vand-Fadet, hvorpaa jeg slog til af Vand-Kanden, ey betænkende, at det var saa godt som kogende; thi de, som saadant var befalet at hente, pleyede at milere det varme med koldt, indtil det kunde være maadeligt varmt, hvilket jeg i Hast ikke tænkte paa. Da han saaledes af det næsten kogende Vand, som ham uventende blev overøst, maa have følt Smerte, talede dog ikke mindste Ord til mig; men skieldede Bassekesakken ud, med Trudsel, at straffe ham for sin Uforsigtighed, som henviste mig, som en nyekommen og endnu ulærd i Hoffets Anstalter. Jeg slap herfra ligesaa lykkelig som før med Portneren; Jeg var dog den Tid omtrent et halvt Aar gammel Hof-Tiener. Dette alt skeede før jeg var bleven Gverda Golfo Klædekammer-Vogter; thi da jeg var sadt til samme Post, Gverda Golfo, havde jeg, som sagt er tilforn, 3de Kammere til Godsets Bevaring. Jeg /58/ flyttede da mit Leye derpaa, og stod saaledes ikke meere under Bassekesakkens Commando. Den største Ulykke jeg var meget nær, var denne følgende: Jeg, med de fleeste andre af mine Medtienere, var med Herren, for at blive en Maaneds Tid udi en nær hos liggende Have, Manoba kaldet, hvorfra Herren næsten hver Dag reyste du fra og diverterte sig med Jagt efter Fugl og Steen-Gieder med Falke og Skyden. En Dag havde jeg saaledes reeden paa en Muule, at mine Lægger vare skamferet, thi vi brugte ikke Stigbøyler, men holdt os allene fast med Fødderne om Bugen paa Creaturet. Jeg kunde ikke i nogle Dage sidde til Hest, hvorfor jeg heller ikke hver Dag var ude med Herren, som

endeel af de andre Tienere. Jeg gikk altsaa en Dag med toe af mine Medtienere (fødde Italienere) uden Forlov ud i Haven fra Lyst-Slottet, for at plukke eller samle lidt Salat; men da vi vare komne noget langt borte udi Haven, indfaldt et meget svært Regn, og da vi vare kun i blotte Skiorteærmene, og vilde saaledes ikke blive vaade, gik vi paa den Sted vi vare komne ud af Haven ind udi en Bonde-Telt, hvoraf der vare mange paa den Side af Haven, for at oppebie opholdt Veyr. */59/* Tilsidst efter lang Ventning opholdt Regnen, hvorpaa vi straxen vendte tilbage; men da vi kom hiem, stod alt Pidskerne tilreede, hvormed vi skulde afstraffes. Jeg skulde straffes først; men formedelst min Bøn, blev først en anden straffet saaledes: Tvende sorte Portnere, der kaldet Porrterer, holdt hans Fodsaaler i Høyden med en Stok, 3 Alne lang, hvorudi med den var en Strop, hvorudi hans Fødder bleve indsatte, Stokken omdreyet, indtil Beenene bleve sammen til hinanden sat. 2de andre Portnere, een til hver Side, gav ham derpaa 200 Slag under Fodsaalerne. Jeg blev, da jeg saae det var Alvor, saa bestyrtet, at mit Hierte var færdig at briste af Angest, formedelst jeg tænkte aldrig denne Gang at undgaae Straffen. Jeg havde vel seet saadant tilforn adskillige Gange, men havde ikke været saadant selv forventende. Da den første af mine Compagnons var expideret, skulde jeg igien fremtrækkes; men endnu slap jeg formedelst min Bøn. Den anden maatte altsaa imidlertid frem, som, ligesom den første, bekom 200 Slag. Endelig kom det nu til mig: Jeg bad, jeg græd, jeg raabte paa Hielp af GUd; jeg syntes alt at det sortnede for mine Øyne, og at mit Hierte */60/* stod mig op i Halsen; jeg forestillede mig den visse Død saaledes, og saa længe bad jeg, at jeg dog endelig slap; dog noget og formedelst en anden Vens Forbøn. Denne Tyran, som vilde straffe mig, var ligesaa en Slave; men han var dog Herrens fornemste Tiener. Han var en aldrig gift Renegard, som i Herrens Fraværelse havde høyeste Commando. Han var hiemme igien, for at alt skulde gaae ordentlig til; helst havde denne ingen Myndighed over mig, naar Herren var hiemme.

13de Capitel.

Naar jeg havde Lyst at besee Staden Tunis, eller vilde besøge den Svendske Consul eller andre Venner, saa paste jeg paa en beleylig Tid, kyste min Herres Haand, og bad mig Friehed, den følgende Dag at gaae til Staden, med Undskyldning, at jeg vilde levere Brev i en sikker Haand til mine

Forældre, eller og at den Svendske Consul havde noget betydeligt at berette mig fra mit Hiem; thi denne Svendske Consul var meget elsket af Prindserne. Han var en aldrig Mand, som meget sielden */61/* kom til Hoffet i Bardo; men udi hans Sted kom hans Søn, som var en Mand circa 40 Aar gammel. Om denne Consul skal nærmere tales. Min Herre var mig altid saa gunstig, at han aldrig nægtede mig saadan Begiering. Hans Svar var gemeenlig: Reys da, men tag een af mine Porterer med dig! Saa snart jeg lod mig vedgaae for disse Karle, at jeg havde faaet Friehed at reyse til Staden, ville enhver af dem være den første at recommendere sig. Den, jeg da udvalgte, ledsagede mig til Staden. Hans Ordre var, at følge med mig overalt hvor jeg gik, først fordie, ingen skulde antaste mig paa Gaderne, et andet fordie, jeg ikke skulde faae Anledning til at flygte bort. Han burde derfor været med mig, hvor jeg gik om i Staden; men da det var os ligesom fornærmeligt, at have saadan Gverdian eller Vægter med sig, saa gav jeg ham, naar jeg var kommen til Stads-Muuren, en Douceur, som bestod af 16 a 20 Skillings Verdie, hvorved han meget vel fornøyet lod mig have min Friehed den gandske Dag; men passede paa mod Aftenen at indfinde sig hvor han forlod mig om Morgenen. Saadan Dag anvendte jeg til at gaae om paa Gaderne for at besee mig, */62/* skiønt hverken store Bygninger eller Kramboder var der at see. Jeg besøgte gode Venner, som helst indfandt sig hos os paa Slottet eller i Hoffet. De fleeste af disse vare fødde Tabarkiner, som havde Børn, og kunde nyde adskilligt smaat hos os. Af mig, som Gverda Golfo, bekom de adskillige Gange hvid fiin Hollandsk Traad, Silke, brugt fiint Lærret, smaae Stykker Taft, eller saadant deslige. Vi lod ved dem sye vore Skiorter paa Europæisk Maade; thi helst bleve de syede paa Morisk Maneer, uden Lininger og Krave om Hænder og Hals. Naar jeg saaledes spadserede i Staden, havde jeg, efter vedtagen Maade, paa Skulderen hængende en hvid fiin Dreyels Vævnings Dug, hvorudi begge Ender var lange Frøndser. Af slig Dug paa Skulderen hængende, vidste næsten de fleeste af Indbyggerne, at vi vare Hof-Tienere, hvorfor de iagttoge en Høyagtelse for os paa Gaderne; ja der fandtes de, som gik tilside for os, da de dog vidste, at vi vare kun Slaver. Langt anderledes gik det mig den første Gang jeg reed igiennem disse Gader, som er sagt tilforn. Paa saadan Frieheds Dag havde jeg ligesom et Hiem hos den Svendske Consul, som af alle vores Skibs Mandskab, */63/* saavel som af Capitainen, bør have al den Ære og Tak, som et Menneske kand vente eller paakomme. Jeg havde og en særdeles Lykke i en anden Casus: thi

naar min Herre vilde gaae udi Badstuen, lod han mig ved et Bud sige samme, hvorpaa jeg tillavede andre Klæder for ham, fra mindste til meeste; thi alt saadant havde jeg i Bevaring. Naar han altsaa gik til Badstuen, fulgte nogle af de andre mine Medtienere med ham. Jeg var da der tilforn tilrede med hans Klæder. Jeg hialp ham hans Klæder af; men førend han indgik udi det andet varmere Værelse, indlaae han selv udi en liden dertil indrettet Kasse sin Guld-Børs, Guld Uhr, Ringe, og sit med Diamanter indfattet Arm-Baand, hvortil han tog med sig Nøgelen. Imidlertid han var inde i Badstuen, pakkede jeg hans aftrukne Klæder sammen; dog først at inqvirere Lommerne. Jeg vandt ved dette adskillige Gange ½ eller ¼ Ducat, som, naar jeg fandt en udi hans Lomme, jeg præsenterede ham, naar han kom ud af Badstuen. Samme blev gemeenlig mig given med de Ord: Beholdt den for dig! Saaog ved slig Badegang tilhørte mig hans indre Safians Pampuser, som er uden Hæler og Saaler; thi disse ere /64/ saavel under som oven af gult Saffian. Disse bringte mig og endeel Penge ind, skiønt jeg forærede ofte bort slige til hans voxne Renegarder, som brugte dem i Støvler, thi Strømper bruges ikke der i Landet. Støvle og hans Ydre-Tøfler med Jern Hæler under, tilhørte mig ligesaa, naar de vare noget formeget smudsig, som ligesaa blev gemeenlig given til hans Renegarder, hvorved jeg vandt deres Yndest; thi gierrig var jeg ikke. En anden Fordeel havde jeg ligesaa af følgende: Sommetid forlangte Herren, at jeg skulde frembringe nogle af hans brugte Klæder, hvoraf han udtog et eller andet Stykke, og gav mig det at levere til en eller anden af hans troeste Venner, som meest vare fødde Tyrker af god Forstand og Indsigt. Ved saadan Gave bekom jeg gemeenlig en Douceur af ½ Ducat. Jeg havde iblandt andet i Bevaring for ham 5 Stykker meget smukt forarbeydet Guld Smykker, indfattet med adskillige Juveler. Disse havde Herren brugt (da han var ung og intet Turban brugte) paa sin Hue, saaledes: Et Stykke fremme, et bag, et paa hver Side, og et udi Kronen; ethvert Stykke havde sin Facong, og passede hvert Stykke til sit Sted. Disse 5 Stykker kostbare /65/ Smykker vare ey hos mig eller hos mine Formænd anoteret[60] hvorfor de aldrig ved hvert Aars Regnskab bleve efterspurgte eller fremviiste, saa at jeg mueligens havde kundet benyttet mig deraf ved min Bortreyse.

14de Capitel.

Skulde det hende sig, som ofter er skeed, at en fød Malteser blev opbragt til Tunis og giort til Slave, kand han aldrig vente, om han end forandrede Religionen og blev en Mahometan, at empleueres og forfremmes med Søefarten, af følgende Aarsag: En Tid førend vi bleve opbragte og giorte til Slaver, var en Malteser opbragt; Blant Mandskabet var en Person, som særdeles havde et Renome for en meget habil Søemand og Navigateur. Da nu denne Nation aldrig kand haabe at blive ransoneret, undtagen hans Familie kand være saa bemidlet, at de selv kand udbetale hans Ranson;[61] saa var denne renomerede Malteser af saadan Familie, at han aldrig kunde giøre sig noget Haab om at blive udløst eller ransoneret. Han resolverede derfor at lade sig omskiære, og antog den mahometanske Religion, som man kalder at /66/ tørne Turk; Dog ved denne Forsigtighed, som blev til vores Ulykke: Han gik til de Catolske Præster, som betiener de Christnes Hospital udi Tunis, forestilte dem, at, da han aldeles ikke kunde haabe i sin Levetid at blive ransoneret, men maatte vente at blive en Slave til sin Død; thi han havde ikke den Lykke at blive en Hof-Slave eller Tiener, og da han endnu som et ungt Menneske ikke kunde udstaae saadant Slaverie, udbad sig af dem en Attest paa hans Christendom, nemlig saaledes: at han Communicerte i Hospitalet, saavel som de andre christne Slaver. Han lovede tilligemed altid at være og blive en god Christen. Efter noget at betænke Sagen, bekom han den forlangte Attest, og var saaledes, efter Attesten, en god Christen. Og efter Omskiæringen var han da en Mahometan, fik derpaa sit arabiske Navn, og paa Hovedet et Turban, og opførte sig blant Mohrer og Tyrker som en retskaffen Mahometan; men da han var en brav og kyndig Søemand, søgte han at blive empleueret til Officier paa en af deres Capere, det han og strax blev giort til, i Haab at han, som en erfaren Maltesisk Søemand, skulde indbringe dem (Tuneserne) god Fordeel med /67/ Slaver. Han var, da vi blev tagen eller opbragt, Ober-Styrmand paa den Halv-Galley, som opbragte os. Samme Halv-Galley med 14 Par Aarer og en Roe-Baad paa 7 Par Aarer løb ud paa et Kryds-Tog. De seylede derpaa norden om Eylandet Sardinien, og holdt sig i det Farvand, indtil endelig de fik Øye paa os. Da de kom os saa nær, at de saae det Danske Flag, meente de, det var et maltesisk Skib, hvorfor Reisen (Caper-Capitainen) blev forsagt, og trøstede sig ikke til at angribe os; men derimod tænkte

omtalte, (Ober-Styrmanden,) ved saadant Skib at vinde sin Friehed; thi han tænkte ligesaa, at det var et maltesisk Skib, og havde han altid sin forommeldte givne Attest hængende udi en Silke Stræng om sin Hals under sine Klæder. Han tænkte aldrig andet, end at jo dette Skib skulde have bemæstret sig dem, og han altsaa kunde komme, formedelst sin Attest, i Frieheds Stand, hvorfor han tilskyndede og overtalte Reisen, ikke at lade Modet falde, men kun modig angribe os. Reisen var dog en fei Mand; Styrmanden maatte ligesom tvinge ham til at angribe os; men da de kom os saa nær, at de saae, hvor lidet vi kunde forsvare /68/ os, var han (Styrmanden) tvungen til, mod sin Villie, at vise sig ligesaa modig, som tilforn, og raadede til at entre os, da det dog, efter Sigelse, har giort ham ondt at opbringe os, og føre os i Slavestand. Det er og en Sandhed: Han beviiste os, i de Dage, vi sad som Fanger om bord paa Halv-Galeyen, alt det Gode han kunde; Han forskaffede os frisk Vand; han giorde og, at vi bekom en fuldkommen Portion Mad; Han trøstede os ofte; men da vi fornam af en fød Tydsker, som sad paa Roebænken ved Aarene, at han var en Renegard, og Aarsag til vores Opbringelse, saa havde vi ingen Fortroelighed til ham, men holdt ham for en falsk Mand. Ved at han havde saa modig overtalet Reisen at angribe os, lod den gemeene Mand spargere,[62] at det var ikke Reisen, men Ober-Styrmandens Mandighed og Forstand, som havde opbragt denne store Priis til Tunis. Det rygtedes strax ved Hoffet, hvorfor han bekom strax derefter selv, som Reis, en smuk Schebek med circa 80 Mand, som han uopholdelig løb ud med. Da nu denne habile og indtænkte Reis var bekiendt paa Sardinien og andre Eylænder, saa seylede han lige til Eylandet /69/ Sardinien. Han landede udi en Viig, som var meget nær en Kiøbstad. Da han laae til Landet, befalede han sit Mandskab, alle at forlade Schebekken[63] (sit førende Skib) og følge ham gandske stiltiende. Da de kom til et vist Sted, sagde han: Her skal I tøve, mens jeg gaaer lidt om og opsøger et Sted, hvorfra jeg agter at bortføre endeel Christne. Naar jeg har fundet Stedet, giver jeg Lyd af mit Horn, som bliver det Signal jeg giver, at I alle løbe til Stedet, hvor Lyden af Hornet høres fra. Imidlertid løb Reisen lige til Staden og gav dem sit Anlæg tilkiende, hvorpaa de Sardinier, uden Ophold, løb en liden Omvey til Stranden og lagde sig fra Landet med Schebekken. Soldateschen,[64] som var for Haanden, fulgte med Reisen et Stykke uden for Staden, der gav Reisen Lyd af sit Horn, hvorpaa Mohrerne (Skibs-Mandskabet) faldt ind til det Sted; men blev der modtaget af de Sardiniske Soldatere og andre af

Avstraffelsesmetode i Tunis.

Staden, som fulgte med og omringede dem. Endeel af Mohrerne tog Flugten til Stranden, udi Haab at bierge sig paa deres forladte Fartøy; men maatte med Forskrækkelse erfare, at Schebekken var borte. De blev derpaa opsnappet /70/ langs Strandbredden og der omkring. Reisen (Malteseren,) som nu var kommen i Frieheds Stand, declarerede at Schebekken var hans, men Mandskabet tilkom Sardiniens Regent. Han sadt sig saaledes i Friehed, og førte circa 80 Mohrer udi Slavestand. Han gik derfra med sit vundne Skib til sit Fæderneland Malta, hvor han, efter Sigelse, siden aflagde Prøver paa at være baade forvoven og lykkelig. Efter den Dag blev en Malteser aldrig empleueret til Søen, om han end tørnede og blev en Mahometan; Men var han af godt Begreb, kom han dog, som andre Renegarder, til Æres-Poster.

15de Capitel.

En Christen Tiener og Slave i det Tuniske Hof kand for en meget ringe Forseelse bekomme 1, 2 a 300 Pidske-Slag, enten under Fodsaalene eller paa Sædet, hvilket sidste fleeste Gange skeer med de Christne, som ved saadan Straf taber sin Sleslærrets Buxe, i det den gaaer straxens ved faa Slag i tu; ja, om Forseelsen er kun ringe, som skeed er imedens jeg var der, nemlig: Herren befalede: /71/ (dog var dette Beyen selv, som var meget gammel og knurvurren) Luk det Vindue op! (thi i denne Sahl var nyelig indsadt Vinduer, hvor ingen Vinduer tilforn havde været). Tieneren, som var meget ung, lukkede ikke det, som Herren pegede paa, hvorfor han strax bekom til Straf næsten 200 Slag, og sad Herren nær ved og selv eftertælte Slagene, paa det Tieneren skulde faae de tildømmede Slag. Derfor have de Christne Tienere, som er noget uagtsom og har strænge Herrer, hittet paa dette Raad: De bruger, savel Vinter som Sommer, en med Uld udstoppet Linnen Under-Buxe, som ikke kand observeres, formedelst den der udenpaa hængende viid og siid Lærrets Buxe. En af mine Landsmænd tienede hos den mellemste Prinds Mehammet. Herren, eller Mehammet, befalede Bassekesakken (de Christnes Over-Commandeur) en Aften, at han skulde lade ham vække til et vist Klokkeslæt Morgenen derefter; Da nu Renegardernes Sove-Kammer var tet udenfor Prindsens Kkammer, og atter udenfor dette var en lidem Mellemgang, hvor den omtalte min Lands-mand havde sit Leyested; Videre udenfor dette Sted var Prindsens Audience-Sahl, hvor de /72/ christne Tienere holdt sig fra Morgenen til Aftenen. Mellem

disse Værelser var lukte Dørre om Natten. Da nu Klokken var saa mange, at Prindsen skulde vækkes, bankede Bassekesakken paa Dørren til min Landsmand, han igien til Renegarderne, og da han syntes, at Renegarderne vare i Bevægelse, meente han, de havde hørt ham banke, laae sig derfor ned og faldt paa nye i Søvn; kort sagt: De sov til, saavel inden som udenfor, til langt paa Morgenen. Da nu Herren vaagnede og saae Klokken at være saa mange, stod han op i Vrede og strax undersøgte hos hvem Forseelsen var. Alle undskyldte sig, og Sagen løb ud paa, at min Landsmand bekom Skylden. Han blev derpaa straxens udi Herrens Nærværelse afstraffet, og bekom 300 Slag paa Sædet. Derpaa blev han af sine Medtienere opbaaren paa et Kammer, hvor han maatte blive, til han igien var cureret. Men forskrækket blev jeg, da jeg saae og var hos, da en Feldskier maatte med en Lanset give ham mange Snit i sin Podex,[65] for at udperse det dødslagne Blod, som laae af en Fingers Tykkelse paa mange Steder. Denne min Landsmand var dog meget afholdt af sin Herre, tildeels fordi han ofte fornøyede /73/ Herren, ved at dandse den Norske Bondedands, den han mesterlig forstod. Adskillige Gange spillede jeg samme Dands, naar han dandsede, hvorfore vi ofte bekom ¼ eller ½ Ducat. Samme min Landsmand var uforsagt; thi da hans Herre vilde øve sig i at aarelade, bydde han dem af sine Christne, som vilde lade sig aarelade af ham, ½ Ducat. Min Landsmand, som den Tid var for meget gierrig, og derhos uforsagt, tilbydde sig strax; men maatte derfor udi 2 Maaneders Tid gaae med sin Arm i Fatle. Det bekom han for sin vundne halve Ducat.

16de Capitel.

Hvert Aar toe Gange reyste Beyen selv udi Landet, eller og Prindserne i hans Sted, for at incassere Skatten af Landets Bønder, som boer udi Telte, og flytter fra et Sted til et andet. Samme Bønder flytter ofte over til Algiers Grunde, for at undgaae at betale Skatten; men samme er ulykkelig, hvis de treffes paa Grendserne igien en anden Tid; thi da maa de betale til yderste Skierv. Har de ikke Penge, maa de levere en Cameel, en /74/ Hest, eller endeel Faar, eller og et ungt Drengebarn. Med Beyen selv fulgte gemeenlig en af Prindserne, for Compagnie. Saadan Reyse gikk saaledes for sig: Den bestemte Dag tog han ud til Hest, hvormed fulgte circa 200 Ryttere og 200 Fodfolk, foruden hans Renegarder og nogle af hans fortroelige Raad, som dog er kuns med til Tidsfordriv, og

som gemeenlig hver Dag spiser med ham, samt hans Christne Tienere, paa 4 til 5 nær. Kameler belæsses med Tælterne og Madvare, som gaae nogle Timer afstæd førend Beyen stiger til Hest. Saa snart Beyen var kommen til Hest, begyndte Janischar-Musiken, som altid reed lidet fremmen for, derefter blev 3 eller 4 smukke og kostbar sadlede Heste ledet af hver sin Mand; Paa Siden af Beyen reed Prindsen, og en af hans fortroelige, ved Siderne og tæt bag om disse reed Renegarderne, paa meget smukke Heste, uden om og bag efter disse reed Rytteriet, dog uden Orden, der bagen om igien de Christne Slaver eller Hof-Tienere paa Muulæsle, som alle vare belæssede med Herrens Penge-Kister og andre nødvendige Sager af Klæder med meere, alt udi Kister som var betrækket med Ruslæder; enhver Muulæsel havde over /75/ Ryggen hængende et Par Kurve, saa at en Kiste passede sig i enhver Kurv, og Læsset bestod saaledes enten i lutter Guld-Mynt eller Gangklæder. Bag efter disse sidste igien kom Fodfolket, endnu lidet bag efter kom deres Fruentimmer udi store tildækkede Vogne; rundt om dem reede de sorte Casterater eller Gildinger. Musikken hørtes jevnlig indtil Stedet, hvor man den Dag skulde giøre Halt, og naar det kom saavidt nær, reed alle de Christne forud, for at være med at opslaae deres Herres Telt, hvilket gik saa hastig for sig, at en Fremmed skulde vist forundret sig derover, men enhver havde sin Function, saa at det ikke kunde feile, at saadan Telt, som er 24 Alen lang og 12 Al. bred, i en Hast stod smukt opreyst og udspant. Saa snart Teltet var opreyst, blev Grunden bedækket med Matter, hvorpaa igien blev udbredt meget tykke og smukke Ulddækkener, naar dette var giort, satte enhver sine Sager, som han havde i Opsyn, paa sit Sted. Naar da alting saaledes var i Stand, tilligemed Herrens Sængekammer, som bestod af løse Furrebord, hvilke blev sammensat efter de Mærker og Nummer, som derpaa fandtes, steg Herren af Hesten og gik ind i sit Telt, hvor der straxens blev /76/ fremsat en Colation, som bestod af lutter delicate Bakkelser med mange Slags Frugter; naar Herren havde spist lidt deraf, blev det øvrige af hans Renegarder og Christne Tienere fortært; imidlertid blev Middags Maaltidet bereed, som gemeenlig bestod af kold Spise, af steget, saavel tamt som vildt, tilligemed Frugter af allehaande Slags. Lidet fra Beyens Telt blev opsat paa en Side Prindsens, og paa den anden Side Fruentimrets Telte, det sidste havde rundt om sig et circa 2½ Al. høyt Gierde af Seyldug, som ligesaa med Liner, saavel inden som uden, blev fastspendt med sine dertil hørende Pæler. Uden om disse 3 ommeldte

Telter stod de fornemste medreysende Mænds Telte, videre uden om dem igien, i en Runding, stod Soldaternes Telte; Dette alt gav en særdeles smuk Anseelse langt fra; thi da jeg engang blev, ved et Bud fra min Herre, befalet at komme did hen med endeel Sager, hvor Herren laae med sit Folk, som skeede noget efter hans Afreyse, saa reyste jeg med disse ordinerte Sager derhen, forsynet med en Escorte af 6 Ryttere, hvorfor jeg langt fra havde en Prospect, som fornøyede mig, som en Slave der førte Herrens Sager, secunderet af 6 bevæbnede Ryttere; /77/ thi Leyren var langt fra at see til, som en liden smuk Bye paa en stor Slætte, den yderste Runding af Leyren var nær en accurat Circul af hvide Telte, som langt fra lignede en Muur om en liden Bye. Jeg saae i min hele Tid der i Landet ikke noget smukkere Syn. I sligt Udtog, som Beyen med Prindsen giorde, var hver Dags Reyse ikke meget lang; men om Morgenen igien, før Solen reyste, maatte alting være paa Muulæslerne, og Afreysen gaae for sig naar der tredje Gang blev blæst af de store Bassuner. Efterhaanden man kom til en liden Bondebye, som bestaaer af lutter Telte, blev Skatten indfordret, og naar de ikke havde at betale med, maatte de, som sagt er, levere enten en Cameel, Hest, Oxe eller Faar; havde de slet intet af saadant, maatte en liden Dreng eller et Pigebarn leveres, som blev saaledes evig Slave, eller Livegen, men derhos bekom bedre Dage, end om de havde været hos deres fattige Forældre. Saadanne Reyser skeede et Aar til en Side af Landet, og et andet Aar til en anden Side. Paa disse Reyser var jeg fire Gange med, hvorved jeg fik see Stederne Mahomed, Biserta, Porto Ferino, Caravan (en gammel Stad) og Serid. Serid er mærkelig /78/ ved det, Landet bestaaer af lutter Sand, der voxer intet uden Dadler, (det er Palme-Frugt). Landets Folk lever ikke af andet end Dadler, med Cameel og Gedemelk; De haver ey andet, eller andre Creature end som Cameler og Geeder; det er den eeneste Kiødmad de have. Brød veed de ikke af at sige: de bringer aldrig andet til Tunis end Dadler, hvoraf der kommer fra dem en stor Mængde, som gemeenlig er indsvøbt i Geedeskind, saaledes, at en Green med denne Frugt er indsvøbt, hver i sit Skind; Denne omtalte Serid er ikke en Stad eller Bye, men en liden Provinds, og er den yderste Grændse af Tunis Rige mod Sønden.

17de Capitel.

At reyse til det Tuniske Hof, som holdes i den liden Stad, Bardo kaldet, som ligger kun circa ¼ tydsk Miil fra Staden Tunis, reyses paa en meget jevn Vey, hvor man slet intet seer, uden et lidet smukt Castel, som man passerer tæt forbi; samme er bygt efter Kunsten i mange Vinkler, og kaldes Gaspa,[66] lidet bedre frem finder man en stor muret firkantet Vandpark, som af de Christne Slaver */79/* allene er muuret, og Materialerne langt fra skal være didbragt, ligesaa af dem allene, udi meget tørre Tider, hentes derfra meget Vand, som skal ikke være meget godt. Man kommer derefter til Staden Bardo, hvor Hoffet holdes, og hvor Beyen med Prindserne residerer. Denne liden Stad har rundt om sig en tør Grav, 6 Alen bred og 6 Alen dyb, hvorover er 2 Vindelbroer, en paa hver Side af Staden, dens heele Omkreds kand circa være 1/16 Mil i en Firkant; tæt inden om Graven er en Muur af 6 Alens Høyde, i samme Muur er gandske rundt om Muschethuller, hvor inden for er saa bred Muur, at en Mand magelig kand staae og lade sit Gevæhr, lidet inden for denne Muur igien er atter en meget høy Muur, ligesaa med Muschethuller, og 12 smaa Casteller, som er bygget halv uden for Muuren; paa ethvert Castel er plantet 6 Metal Kanoner, af samme Casteller raabes idelig den gandske Nat igiennem, fra det eene til det andet: Balick hæ Balick. Den som er fremmed her, kand i de første Nætter ikke meget Roelighed faae, formedelst den idelige Raaben fra en Vagt til den anden. Naar man vil indgaae til Hoffet, passerer man over den eene Vindelbroe, */80/* igiennem en Vagt af en Deel Soldater med deres Officerer, derpaa igiennem en Gade, hvor man næsten seer alleslags Haandverksboder, man finder og i samme Gade nogle Kaffehuuse, og alleslags friske Frugter er der at bekomme; ved Enden af denne Gade er et meget smukt Bad, eller Badstue, hvorudi alle Hoffets Renegarder, tilligemed de Christne Hoftienere, gaaer frit paa Beyens Bekostning. Badets Indretning og Omgangen dermed skal nærmere erindres. Ved denne Gades yderste Ende er en Port, hvorudi opholder sig en Soldater Vagt; Naar man er passeret denne Vagt, kommer man ind paa en stor Plan: hvor den aarlige Kiempekamp holdes, som og nærmere skal erindres; fra denne Plan er Indgangen til Hoffets Borgaard, til Sieralliet, til Haven og til Hestestaldene; Indgangen til Slots Borggaarden eller Beyens og Prindsernes Værelser, er saaledes: Fra ommeldte Plan stiger man op ad 6 Marmor Trappesteene til Hoved-Porten, ved denne Indgang, førend man træder igiennem

Hoved-Porten, staaer to meget høye sorte Marmor-Pillere, hvorpaa hviler et meget smukt Portal; saa snart man er kommen oven for Trapperne, eller inden */81/* for Pillerne, har man paa hver Side en stor Sahl: den paa høyre Haanden Domhuuset, som der paa Lingva Franco kaldes Justitien; denne Sahl er circa 30 Alne lang, og 16 eller 18 Alne bred, meget kostbar og smuk ziiret.[67] Gulvet er belagt med gaae Marmor Fliser, Væggene betrukne med store aflange Qvadrat Marmor Steene af forskiellige Coleurer; endeel af disse Marmor Qvadrat Steene holdes for at være saa godt som lutter Agat; thi at see til, skulde man kunde med en Beitel udhugge en stor Mængde af forskiellige smukke Coleurer; ja man skulde snart falde paa, at de vare derudi indfattede; thi det synes ligesom at være en fiin Aabning rundt om dem, det seer ud som mangfoldige forskiellige coleurede Eitler[68] var voxen udi en egen fraskiellig[69] Coleur Steen, og ere samme store Qvadrat Steene tilligemed disse omtalte Eitler saa stærk sleben og poleret som en smuk Speyl. Taget er hvelvet og smukt ziiret med Gips Arbeyde. I øverste Ende af Sahlen er opsadt Beyens Stoel, som forestiller en fra Gulvet ophøyet Throne; denne er indvendig betrukken med rødt Fløyel og besadt med brede Guld Træsser; paa begge Sider af denne Throne er indsadt store Crystal Ruder af 1½ */82/* Alens Høyde; udentil paa denne Throne er smukt forgyldt Billedhugger-Arbeyde. Paa denne Throne indfinder Beyen sig hver Dag i Ugen, Fredagen undtagen, som er deres Hvile- eller Sabatsdag, hver Formiddag Klokken 9, for at høre Klagemaale, afhøre Vidner og fælde Domme; Paa hver Side af Thronen staaer hans Renegarder, som de fornemste i hans Hoff; Nedefter Gulvet fraThronen sidder hans Raad, som bestaaer af Mufti, det der de fornemste Geistlige, som voterer i Livs Sager, og 3 eller 4 Skrivere, som paa Stedet forfatter Dommen, hvorpaa Beyens Seglbevarer trykker Seglet under. Lige over for denne Sahl, paa hin Side af Indgangen, opholder sig den vagthavende Aga, samt Beyens Seglbevarer, Beyens Casserer, med endeel andre fornemme Betientere. Mellem disse to beskrevne Værelser er en Vagt af 20 Mand stærk, som ere af de bedste og udvalgte Folk, bestaaende af fødde Tyrker og gamle troe Renegarder; Naar man passerer denne Vagt, gaaer man igiennem Hoved-Porten til Borggaarden, som er en accurat Firkant, circa 30 Alne i hver Side; Samme er belagt med smukke graae Marmor Fliiser, udi Midten en stor meget */83/* smuk Marmor Vandkunst, og rundt om den heele Borggaard er ligesaa graae Marmor Pillere, 4 Alne fra hver Side-Væg og i en accurat Firkant, hvor ovenpaa er smukke Værelser, saa at

man kand i Regnveyr derunder paa alle 4re Sider spadsere gandske tør; Udi den eene Huk paa Borggaarden er en Vand-Brønd, usigelig dyb og riig paa det deyligste Vand, hvoraf aldrig tages, uden for Beyen selv med hans Prindser, hvorfore der er for samme et godt Laas, som allene Herrens Vandbevarer har Nøgel til. Lige over for Indgangen til Borgaarden seer man lige ind udi Beyens Audiense-Sahl, som er hvelvet, og bygget i et Kors, og er næsten 40 Alne lang og bred; Denne Sahl er belagt med coleurede Steen Fliiser; ligesaa er og Væggene, men Taget eller Hvelvingen er gipset med adskillige smukke Tegninger af Blomster og Løvverk. Paa begge de andre Sider af Borgaarden er ligesaa saadanne Værelser; dog ikke saa lange, men dog i et Kors, som forrige. Den eene paa venstre Side er Beyens daglige Tilholdssted, men den anden lige over, beboede den mellemste Prinds Mehammet; thi den ældste Prinds havde sit lidet Pallee for sig selv med sit Sierallie lidet fraliggende, */84/* dog inden for denne liden Bye Bardoes Muure. Fra de 2te sidste ommeldte Sahle, nemlig paa venstre og høyre Side af Borggaarden, er Opgange til Overværelserne, eller 3die Etagie. Fra denne Borggaard er ellers adskillige Ned- og Indgange til andre Værelser, saasom Nedgang til Sieralliet, Indgang til Spiise-Værelser, Nedgang til Haven og Heste-Staldene, og Opgang til en Prindses Værelser, som min Herre den Tid havde, hvor ligesaa var en liden Borggaard, belagt med graae Marmor Fliiser og Marmor Pillere, dog uden Vandkunst i Midten. Heele Borggaardens Vidde var kun circa 14 Alne i firkant. Fra denne lille Borggaard er Indgang og Opgang til adskillige Værelser, hvorfra man og indgaaer til Prindsens Audiense-Sahl, og derfra videre til hans Sove-Gemak, og andre smaae Kammere og Stuer. Disse omtalte Audiense-Sahle, hvor Herrerne give Audiense, og opholder sig gemeenlig om Dagen, er ikke andre Meubler at finde eller see, uden nogle store forgyldte Speyle, 2de røde Fløyels Lehnestole, og et eller to Slag-Uhrer; I øverste Ende af Sahlen, hvor Herren selv sidder, ligger nogle lange med Uld stoppede Puder, hvorpaa er */85/* overbredt røde Atlaskes Dækkener, hvorom er brede blaae Atlaskes Qvaringer; Aller inderst i Sahlens Ende er en lægere og dybere hvelvet Udbygning, hvor Herren selv sidder paa lige saadan med Uld udstoppet Pude, men har desuden 3de opstaaen slige Puder, som er gemeenlig af rødt og guult blommede Fløyel; Een af disse hviler han Ryggen imod, og de andre 2de, een til hver Side, at hvile Armene paa. Paa disse Atlaskes Dækkener sidder de med Fødderne i kors eller kryds; Hvem som skal nyde den Ære at sidde ned hos dem af fremmede

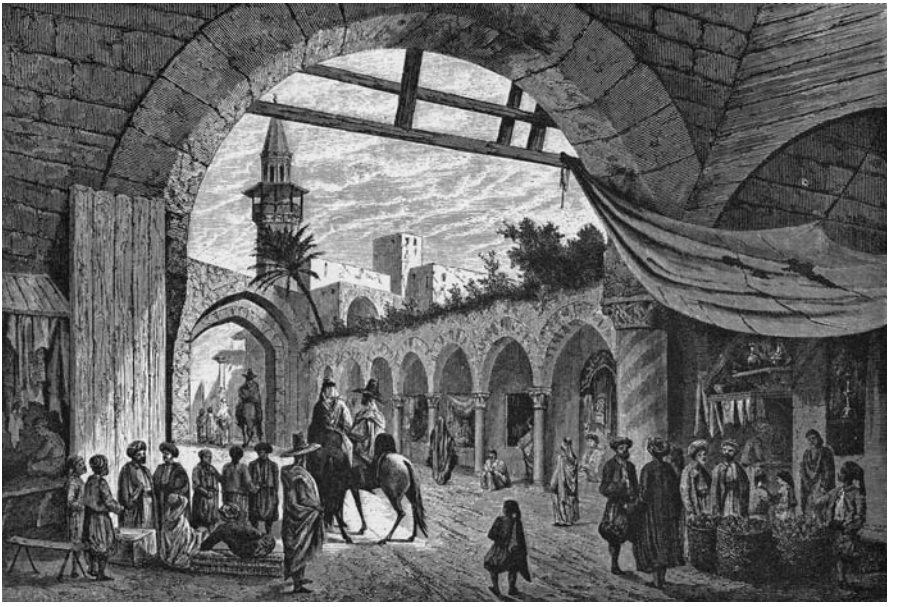

Parti fra gamle Tunis.

Europæere, som er vandt at sidde paa Stole, falder det meget besværligt; thi at sidde med Beenene udrakte, er en Skam der i Landet. For Dørren eller Indgangen hænger om Sommeren et tyndt stribet Silke Dækken, men om Vinteren et stribet Klædes Dækken; thi Dørrene ere aldrig tillukte om Dagen. Om Vinteren ere disse Sahle meget smukkere at see til, end om Sommeren; thi Gulvet er belagt med meget kunstige udarbeydede tykke Ulden Dækkener af forskiellige Coleurer; Væggene ere betrukne med smukke udarbeydede Klædes Dækkener, som hægtes til hinanden; ellers seer man ikke, uden nogle store Messing Fyhrfader, staaende */86/* paa Gulvet med udglødde Kull udi, og for Dørren et stribet Klædes Dækken, saa længe Vinteren varer. Paa den store Borgaard, eller den Plan, som er før man indgaaer igiennem Hoved-Porten, opføres hver Dags Eftermiddag Klokken 3 en Musik af 20 eller 24 Musikantere; Deres Instrumenter ere følgende, nemlig: Nogle med store Trommer, hvorpaa man paa det øverste Skind slaaer med en Stok, som har en stor Knop paa Enden, og paa det underste Skind med en Pidske; endeel af dem har hver sine to smaae Herpauker, ikke større end 12 Tommer i Diameter; andre har hver to Messing Plader, som slaaes mod hinanden; andre igien blæser udi meget lange Basuner; atter andre igien blæser udi Fløyter, som ligner i Lyd Clarnetter; og andre udi Tverfløyter. Musikken er ikke kunstig, men derhos ikke meget ubehagelig, naar man helst tænker paa, hvortil denne Musik skal ligne sig: thi den store Tromme skal forestille Canonskud, de smaae Herpauker Musketskud, Messing Pladerne skal forestille Sværd mod hinanden, Basunerne Hesteskral eller Lyd, Clarnetterne og Tverfløyterne Menneskelyd og Skrig, hvilket alt forekom mig, efter deres Udtydning, temmelig rimelig. */87/* Disse musiserende Personer stiller sig udi en halv Maaned lige for Hoved-Porten eller Indgangen til Beyens Residense. I denne Hoved-Port bliver den Tid hensadt en med rødt Fløyel overtrukken Lehnestoel, hvorudi Beyen sætter sig. Paa Siden af Beyen eller Stolen staaer en Siater og 2de Siaus; Siateren skal være saa meget som en Herold i et andet Kongelig Hof, og Siausene som Høydukker. Mellem Beyen, eller Stolen og Musikken maa ingen under Livs Straf passere, og omendskiønt ikke udi Lehnestolen Beyen er tilstæde, maa dog Siateren og de 2de Siaus staae hver paa sit Sted; Kort sagt: alting maa gaae ligesaa ordentlig for sig, som om Beyen virkelig sad i Lehnestolen. Paa denne selv samme Plan skeer hvert Aar een Gang en Kiæmpe-Striid; Den bliver da saaledes opført: Grunden eller heele Planen bliver en Mængde bruun Sand paalagt til 2 Tommer tyk;

Rundt om denne Plan stilles Soldatere, paa det ingen skal trænge sig paa Stedet. Til denne Strid melder sig dem, som vil stride, en eller to Dage tilforn; Naar Dagen og Tiden er kommen, kommer de anmeldte Personer tilsammen paa Pladsen gandske nøgne; dog har de paa sig en guul Skind */88/* Buxe, som er saa spændt om Lænderne, at det neppe synes at være andet end den blotte Krop. Disse Stridende ere gandske igiennem oversmurte med Olie, saavel Buxen som Kroppen, saa at ingen Haand kand fæste paa dem. Sanden er udspredt, paa det enhver af Kiæmperne kand fatte Sand i Haanden, for bedre at kunde holde fast udi hinanden, saaog for at deres Legemer ikke skal faae Skade af en eller anden opstaaende Steen, naar de væltes af sin Overmand. De bruger kun de blotte Arme, hvilke de fatter om hvilke Sted de synes best at kunde holde fast, og bruger kun deres Kræfter til at løfte og omvelte hinanden med. Den som faaer den anden omkastet paa Ryg i Jorden, har vunden Præmien, som er saare liden. Gemeenlig ere kun 3 Par, og kand ofte en Person kiæmpe med 2 eller 3, dog en af Gangen. En vis Person blev i min Tid forbuden, ey oftere at indfinde sig til samme Strid, og det formedelst sine trædske[70] og utilladelige Greb.

18de Capitel.

Deres Vandkunster, som ere mange og paa forskiellige Steder udi Hoffet, komme at springe paa */89/* følgende Maade: Paa et langt fraliggende Sted, circa ½ Miil fra Staden Bardo, er et Vand-riigt Sted; der oparbeydes Vandet med Cameler, dog med een af Gangen: Denne Cameel gaaer for et horizontal liggende Hiul, dette driver et andet opstaaende Hiul, hvorpaa hænger to meget lange Toug-Bugter, som rækker gandske ned i Brønden, og hvorpaa er en stor Deel Læder Flasker eller Krukker af Pottemager-Leer og Arbeyd, fastsorret. Disse gaaer ned om Hiulet tom paa een Side, og kommer op paa den anden Side af Hiulet fyldt med Vand, hvor de ved Omvæltningen kaster Vandet udi en Rende. Fra denne første Rende løber Vandet under Jorden indtil en anden Brønd, hvor det atter igien paa forommeldte Maade bliver igien oparbeydet, saa at, før det kommer til Bardo og paa Slottet, har det adskillige Gange været oparbeydet. Det løber, som sagt er, under Jorden igiennem Rænder, sammensadte af Læder Flasker. Flaskerne ere saaledes dannede, at Enden af een passer sig til en anden Flaske, hvor Enden indsættes og Fauten[71] besmørges med Gips. I Hoffet sees disse Flasker paa adskillige

Steder gandske blotte. Paa mange Steder, hvor Vandet /90/ behøves, er store Messing Kraner, saasom, hvor der toes Klæder for Hoffets Tienere, i Badene, saavel som paa alle Vandhuuse, hvor enhver tapper sit behøvende Vand. Mand kunde her spørge, hvad de paa saadanne Steder bruger Vandet til; men Tyrkernes Religion fører med sig, at naar de har været paa Naturens Vegne, maa de derefter toe deres hemmelige Steder. Deres Bader i Hoffet ere meget smuk indrettede, dog i Kostbarhed forskiellige. Det smukkeste jeg har seet, er nogle Miile udenfor Tunis, hvor Vandet kommer saa godt som kaagende udaf Bierget; Der haver Beyen ladet indrette et meget smukt Bad. Gulvet og den midt i Gulvet firkantige Park eller Dam, Bænkerne rundt om med adskillige Zirater,[72] er alt af Marmor. Næst samme er Beyens og Prindsernes Bad i Bardo; det er ligesaa ziiret med sorte og graae Marmor Fliser. Næst dette er et Bad, hvor de Christne Hoftienere, tilligemed Hoffets Renegarder bliver acomoderet med andre honette Mænd af Hoffets Betientere; thi ordinaire eller gemeene Folk maa der ikke opvartes. Vi, som Tienere, maatte i det mindste gaae der i Badet 6 a 8 Gange om Aaret. Dette skeede, for at holde sig frie for /91/ Sveede-Lugt, hvilket holdes der af Herrerne for ufordragelig. Ved Badgangen gaaer saaledes til: Man kommer ind udi et Værelse, hvor rundt om ere opmurede brede Bænke, hvorpaa ligger udspredde Straae-Matter. I samme Værelse er en tempereret Luft, ligesom i en anden Stue. I dette Værelse afører man sig sine Klæder indtil blotte Kroppen, og svøber om Lænderne en hvid Linden Salvet; Ligesaa en faaer man over Hovedet, som bedækker Overdeelen af Legemet. Man gaaer derpaa ind udi et andet Værelse, som er meget varmt; Der er ligesaa opmurede Bænke, og midt paa Gulvet er en Forhøyning, circa 6 Alne i Firkant, og ¾ Al. høy fra Gulvet. Paa den eene Side af dette Værelse ere 3de smaae Kammere med Dørre for; Udi ethvert Kammer er en muret Steen Kumme, hvorudi man kand af 2de dertil indrettede Kraner komme koldt og varmt Vand sammen udi Kummen. Naar man er indkommen i dette Kammer, efterlader man sig den eene Salvet, som man havde over Hovedet, over Dørren hængende; Man beroer der, indtil man sveder meget stærk. Man gaaer derpaa ind udi et endnu varmere Værelse, hvor der er en Brønd med maadeligt /92/ varmt Vand, hvorudi kun faa nedstiger, efterdie[73] samme Vand kund sielden bliver aftappet. I dette sidste Værelse sveder mangfoldig meget; Man opholder sig der saa længe man synes det fornøden giøres, eller saa længe man kand taale den usigelige store Varme. Derpaa

gaaer man atter igien udi forrige Værelse, hvor man af en Bad-Svend bliver ovenpaa omtalte Forhøyning accommoderet saaledes: Han knøer eller igiennemarbeyder hver Lem; Han giør, at ethvert Leed maa give Lyd fra sig, eller et Knark, ja ved hans Hæl, som han lader skride langs Rygbeenet, høres for hvert Leed et lidet Knal, indtil Halsbeenet, hvorved jeg bekom den første Gang ligesom en Skræk af Knallet. Alt dette gaaer, det eene efter det andet, ordentlig til, efter deres Regler. Tilsidst river han det gandske Legeme over med sin Haand, hvorpaa han haver en Handske af et skarpt Stof, som ligner Skind af Haae.[74] Med denne Handske følger der yderste Huud af Legemet, saa at man qvitterer den gandske Huud af det heele Legeme. Førend man kommer fra dette Sted, naar man er fra denne Badsvend expideret, gaaer man ind udi et af de 3de ommeldte Kammere; der er man eene; Her toer man sig fra øverste til nederste */93/* med det Vand, man melerer i Kummen af varmt og koldt. Imidlertid hænger tilreede paa Dørren 2de tørre Servietter, som man tager om sig og gaaer ud i første omtalte Værelse, der lægger man sig lidet ned, og derpaa gemeenlig forlanger en Sieurbet, det er Lemon-Saft i Vand med Sukker udi. Dette er Badstue-Mesterens meeste Fordeel han har af Hoffets Renegarder og de Christne Hoftienere, som man gemeenlig betaler meget dyrt. Naar man saaledes er expideret, paaklæder man sig og gaaer bort derfra igien. Efter saadan Badgang befinder man sig ligesom meer levende, læt i Kroppen og meere munter, saa at udi varme Lænder holdes det for meget sundt og nyttigt.

19de Capitel.

Naar Beyen eller Prindserne skal spiise, som skeer altid meget hastig, gaaer det til paa følgende Maade: Midt paa Gulvet udi Spiise-Sahlen udbredes et blaat Liinlærrets Klæde. (NB. Udi Kampen, der er: naar de udreyser for at indfordre Skatten, bruges en rundskaaren Ruslæders[75] Huud i Steden for Liinklædet.) I Midten paa samme */94/* sættes en rund eller ottekantet Skammel, som er 12 Tommer høy. Rundt om denne lægges sønderskaaret Brød og Skeer af Buxbom-Træe; Kniver og Gafler bruges ikke. Paa Skammelen bliver sadt en uden og indvendig fortinnet Kaaber Plade, 2 a 3 Alne i Diameter; Den har en liden forhøyet Kant rundt om sig. Paa denne Plade sættes Maden i dybe Tallerkener, som ere ligesaa af Kaaber, og fortinnet saavel inden som uden, og udi Midten en stor Kumme af samme Metal og Arbeyd. I samme findes gemeenlig en

Grød, kaldes Kuskus, eller og en Slags Podding. Uden om denne Kumme sættes de før omtalte Tallerkener, 20 eller fleere i Tallet, uden nogen Orden; thi ofte kommer en at staae ovenpaa toe eller tre andre, og ikke findes der meer end toe eller tre med en Sort Mad. Den daglige Spiise er gemeenlig i den store Kumme, den omtalte Kuskus, hvor ovenpaa lægges endeel smaae Stykker meget fedt Faarekiød, eller og en Fierding af et Faaer, hvorved gemeenlig følger den feede Rumpe, som bestaaer af lutter Fedt, og er at see til paa Faaret, naar det er levende, som et lidet Skuffel-Blad. Samme feede Rumpe bruges til at knøes ind i Grøden eller Kuskusen, /95/ som de gemeenlig indknøer hver for sin Bredd med deres eene Finger. Udi Tallerknerne er enten Riisengrød, kogt i Melk, eller og Puddinger, Supper, steegt og kogt Fisk, adskillig Slags Vildt, saaog alle Slags friske Frugter, som ere modnede eller den Tid spiiselig. Rætterne ere delicate, dog er der kun lidet af hver Sort; men altid er der dog saa meget af hver Sort, at de Christne Tienere tilligemed hans Pagier eller Renegarder spiiser sig mætte, og endnu kand een og anden af de Christne Tienere tage en Tallerken med sig til sin Landsmand som gaaer i Arbeyd og kand være for Haanden naar Maaltidet er ende. Giæsterne som spiiser med Herren, eller Beyen og Prindserne, sætter sig paa blotte Gulvet med Fødderne i kryds, som Skræderne giøre, men Herrerne selv sætter sig paa en med Uld udstoppet Pude, hvorover er spred et Silke-Dækken. Saa snart de har sadt sig, siger de det Ord: Bismellæhe! Det skal sige: udi Guds Navn! Og naar de haver spiist, siger de det Ord: Hamdullæ! Det er: GUd være Lov! Naar de saaledes have sagt det Ord til Bords, griber de strax til med Hænderne, hvad de lyster. Kiødmaden river de med Fingrene itu; thi Kniver og Gafler /96/ bruges ikke, som sagt er. De bruger aldrig den venstre Haand til Hielp, for at faae Kiødet itue. Falder det dem for trædsk at faae itue med den enkle høyre Haand, lader de det heller beroe, end at de skulle hielpe til med den venstre Haand; thi den høyre Haands Fingre skal udrette alting. De griber an med de to Fingre, og stopper imod med de tre øvrige. Til Suppemad eller Saad, bruges Skeer af Buxbomtræe, men til Grød eller Pudding den blotte høyre Haand, som de meget behændig med de tre Fingre veed at danne til en Klump, som de kaster udi Munden. Hvad som i saa Fald hænger igien med Fingrene, ryster de igien op i Fadet, hver for sin Bred. Til Maden drikker de koldt Vand, naar de ere tørstige, som langes Herrerne selv i Porcellains Spulskaaler, men de andre Giæster udi en Kaaber fortinnet Skaal. Over Maaltidet tales

gandske lidet, og saa snart de ere mætte, reyser de sig og gaaer uden for Dørren hvor deres Tøfler staaer, der finder de en christen Slave af de ordinaire, som er Gaardskarl, med et stort Kaaber fortinnet Bækken, og en ligesaadan Vandkande med Sæbe og Haandklæde, hvor Giæsterne toer deres Hænder, og spuler Munden /97/ efter Maaltidet. Herren selv bliver ligesaa opvartet af en af sine Christne Hoftienere, som inden i Spiise-Sahlen frembringer ham et Bækken og en Vand-Kande. Saa snart Herren har reyst sig fra Maaltidet, løfter man den heele Bord-Plade med alle sine derpaa staaende Tallerkener og Kummen af Skammelen, og i ondt Veyr sætter dem ned i en Krog af Sahlen, men i godt Veyr tæt uden om Dørren under Hvelvingerne paa Borggaarden, som er inden om Pillerne; der sidder de Christne Hoftienere tilligemed Hof-Renegarderne sig ned paa samme Maade, som Barbarerne, medd Fødderne i kryds, og hvem som ikke er lærd at sidde saa, maa behielpe sig med at ligge paa Knæe, og maa ligesaa behielpe sig med blotte Fingrene, som forrige ommeldte Tyrker eller Barbarer. Hvad som lævnes af disse, tilkommer de ringere Christne Hof-Slaver, saasom Gaardskarle, hvoraf der ere mange; dog, naar de første have nogen Landsmand forhaanden, af de, som gaae i Arbeyde, tage de gemeenlig med sig fra Bordet een eller to Tallerkener, som de hvælver op i sin Landsmands Kurv, som han har dertil indrettet, med Gips indvendig besmurt, og som gemeenlig udenfor Porten /98/ af Borggaarden passer paa Maaltids-Tiden, naar han helst har Arbeyd nær ved Hoffet inden den lille Stads Bardos Muure, og ligesom han kand have adskillige Personer, som bringer ham noget til, saa kand han og i sin Kurv have adskillige Sorter Mad iblandt hinanden i samme. De Christne Hoftienere lader sig ligesaa opvarte af de ringere Christne Tienere, eller Gaadskarle; thi naar samme Hoftienere har spiist, gaaer de ligesaa hen til den som opvarter med Bækkenet, Sæben, Vand-Kanden og Haandklædet, og toer sig. Saadan Function bekom vor Ober-Styrmand hos min Herre; thi han gik i det første i Arbeyd med andre ordinaire Slaver, saavel som de andre vore aldrige Matroser; men blev, efter et Aars Forløb, sadt til Gaardskarl, saa at det tilkom mig, saavel som de andre mine Medtienere, at lade mig opvarte af ham med Haandtoeingen; men da han var en honet aldrig Karl mod mig at regne, og derhos havde opført sig, som Ober-Styrmand ombord, mod mig meer honet end ventendes var, saa kunde jeg ey beqveme mig til at lade mig opvarte af ham, men gik af den Aarsag heller til Vandkunsten, og der toede mig. Derved vandt jeg meere Yndest af ham, end paa min Part kom. /99/

20de Capitel.

Beyen indfinder sig daglig (Fredagen undtagen, som deres Sabbats Dag) om Morgenen Klokken 9 udi Domhuuset, ledsaget af sine Renegarder, sætter sig paa Domstolen, der ligner en Throne. Paa begge Sider af samme nedefter Gulvet sidder hans fornemste Muftis, (som ere de fornemste og lærdeste Præster og Geistlige,) med Skriver og Beyens Seglbevarer; Ved Indgangen staaer Soldatervagt, paa det kuns een af Gangen skal komme frem. Den Klagende, om han er af ringe Stand, kryber paa Knæerne hen imod Thronen, og maa i al Korthed fortælle sin Sag; thi ellers faaer han nogle ufordragelige Slag af dem, som til den Ende staae ved Siden af ham; Befindes hans Klage rigtig ved de Vidner, han fremfører, og som han har udenfor staaende i Bereedskab, og maa have Skiæg paa Hagen, saa bliver, efter at Vidnerne ere afhørte, strax fældet Dom, saaledes som i 12te Cap. er meldt, og strax bliver den Paagieldende hæntet, som uden nogen Undskyldning maa lade sig */100/* afstraffe tæt udenfor Domhuuset, hvor altid findes en Mængde af tykke Pidsker i Bereedskab, samt de, som til saadant Arbeyde ere udtagne. Naar det ikke er Døds Dom, bliver de dømte efter deres Stand, saasom: En riig Mand maa uden Ophold betale Regieringen en Summa Penge, og faaer nogle Hundrede Slag; en ringere bliver straffet allene med Slag under Fødderne. Straffen er gruesom at see paa; thi skal en have 5, 6 til 700 Pidske-Slag, som er almindeligt, seer man Næglerne springe af Tæerne, og bliver saadant Menneske efter Straffen bortslæbet som et Fæe. Er det Døds Straf, saa dømme Mufti eller de Geistlige. Dommen fulbyrdes strax; thi den dømte bliver uden Ophold bragt til Staden, og ophængt udenpaa Stads-Muuren; dog ere deres Døds Domme forskiellige, som indrettes efter Forseelsen. Den mildeste Døds Dom er ved Sværd; den agtværdigste, at stranguleres eller qvæles med en Strikke. For nogle Forseelser blive de levende brændte; Koner, som overbeviises om Hoer med en anden Mand, druknes. Dette maa være nok om deres Rettergang; dog maa følgende Passage fortælles, som jeg har været øyensynlig Vidne til: Vi vare */101/* udi en næst hosliggende Have ude med Herren for 14ten Dages Tid. Det hændede sig imidlertid en Dag, at 2de Hestedrenge kom i Trætte sammen, hvorover den eene spændte den anden saaledes, at han døde paa Stedet. Morderen blev strax greben og ført for Beyen selv. Den døde Drengs Moder fik sin Søns Død strax at viide; Hun indfandt sig strax og forlangte, at Morderen maatte dødes, som og skeede, nemlig: at Morderen skulde ophænges i nærmeste Træe

udenfor Haven; men imidlertid steeg Morderens Huusbond, som var en anseelig Mand i Beyens Tieneste, frem, og bød Moderen til den døde Dreng en anseelig Pengesum for sin Tieneres Liv, hvilket hun afslog med Foragt, hvorfor Morderen blev strax udført for at hænges; Da han var kommen til Stedet, ventede de noget længe paa den, som hænge ham skulde, hvorfor han, som hænges skulde, forlangte en Pibe Tobak at fordrive Tiden med; Han bekom den, og den smøgede han med Smag, som vi alt saae, som stode i Vinduerne (dog Gitterverkene, som tiente for Vinduer) paa Lyst-Slottet udi Haven, for at see hans Endeligt. Endelig angrede det den døde Drengs Moder, at hun ikke havde modtaget Pengene, */102/* meente derhos, at det var for silde;[76] thi hun tænkte, at Morderen var allerede hængt. Dette spurgtes strax, hvorfor Morderens Huusbond tilbød hende atter de forhen budne Penge, hvilke hun gladelig modtog. Huusbonden lod strax en udløbe til Stedet med Ordre, ey at exiqvere Dommen, saasom den var forandret. Saasnart den Dødes Moder havde bekommet Pengene, blev Morderen sadt paa frie Fod, uden mindste Straf, og saaledes undgik Strikken. Den heele Sag passerede paa en Formiddag, saa at man seer heraf, at disse Barbarer expiderer deres Rettergangs Sager i største Hast, og ey qvæler en Misdæder med langvarig Fængsel. Udi Staden Tunis residerer en Bassa eller Statholder; Han maa hver Dag afhøre Klager og fælde Domme, og strax ligesaa lader afstraffe; men hvis Sagen er betydelig, henviser han dem til Beyens Domstoel i Bardo. Paa Torvene gaaer det meget snilt til; thi enten Kiøberen er Christen Jøde, Moer eller Tyrk, kand han kun udvælge af Sælgeren hvad han behøver, hvad enten det er Kiød, Smør, Olje, Oliven eller andre Madvahrer, gaaer derpaa hen med Sælgeren til Veyer-Boden, som er tæt hos */103/* paa Torvet, der sidder Veyeren, som uopholdelig maa veye Tingen og sige Taxten, hvorved baade Sælgeren og Kiøberen maa være fornøyet. Sælgeren selv veed ikke Priisen, uden saa er, han den Dag tilforn har været til Veyer-Boden, saa at der paa de Torver ingen kand blive bedragen, om end han er fremmed, hverken med Vigt, Maal eller Prisen. Hvorfor en Mand eller Brudgom kand skille sig ved sin Kone eller Brud, kand ligesaa regnes at henhøre til deres Love; thi, hvis Bruden ikke har sin Jomfruedom, hvorom en gammel Kone, som var nærværende da den kom paa Prøve, giver sit Santiment, maa hun taale, at Brudgommen forskyder hende igien; Ligesaa og for, naar hun ikke bliver frugtsommelig og føder Børn; saaog for, hvis hun haver en ond Aande, og endelig for, hvis hun befindes eller overbevises at have haft Omgang med en anden Mandsperson.

21de Capitel.

Hvorledes Beyen eller hans Prindser giver Audience til fremmede Personer eller andre Christne Potentaters Ambassadeurer, skeer gandske simpelt saaledes: */104/* Herren eller Beyen forføyer sig til Audience-Sahlen; Den, som skal have Audience, maa lade sine Skoe staae efter sig udenfor Dørren eller Indgangen, som enhver maa giøre, ihvem han end er. Naar de indkommer, bliver de buden at sætte sig ned paa de paa Tyrkisk Maade brugelige udstoppede Puder, hvorover er Silke Dækkener. De bliver derpaa præsenteret en Koppe Kaffe, og saaledes er Audiencen til Ende; Dog traf det ind medens jeg var der, at en fransk Ambassadeur med sit Følge skulde have Audience. Denne kunde ikke lade sig overtale til at trække Skoene af, hvorfor Beyen lod ham til Audience tæt udenfor Dørren paa Borggaarden, hvor der blev sadt to med rødt Fløyel betrukne Lehnestoler for Beyen og ham; De andre af hans Følge maatte staae. Den største Stats var i slige Tilfælde, at alle hans Renegarder og Christne Tienere vare iførdte deres pynteligste Dragt, og stode som i Parade paa begge Sider nedefter fra Herren. Men naar en Ambassadeur kom fra Storsultanen, eller som vi kalder Porten, som skeede hvert 3die Aar, (Dette indfaldt 2de Gange i min Tid) saa skeede dertil store Præparationer; Sahlen kunde ikke romme de, */105/* som paa saadan Tid skulle være tilstæde, hvorfor Audiencen skeed paa Borggaarden. Der blev sat to med rødt Fløyel betrukne Lehnestole, hvorom var store eller brede Guldtræsser; udi disse to Stole sad Ambassadeuren paa høyre Haand, og Beyen i den paa venstre. Til denne Fest blev inviteret fra den fornemste til den ringeste af Beyens Raad, tilligemed alle Officiers indtil Soldater, saa at Borggaarden var fuld af Mennesker, og ikke kunde romme de inviterede. Denne Ambassadeur bragte med sig fra Stor-Sultanen til Beyen en Kaftan, det er, en meget siid og viid Yder-Kiole, med meget lange Ermer; dog er denne Kaftan af meget ringe Stof, men i Steden for at Beyen skulde iføre sig samme, iførte han sig en Guld Brocades af samme Skab og Størrelse. Ambassadeuren medbragte ligesaa et meget stort Brev, som blev for den gandske Forsamling høyt oplæst. Da nu disse Fyrster i Barbariet skal dependere af Stor-Sultanen, det heder og, at han indsætter dem til disse Værdigheder, saa frygter Beyen sig, og er i største Angest førend han har hørt Brevets Indhold. Naar Brevet skal af den dertil ordinerte oplæses, reyser baade Beyen og Ambassadeuren sig af sine */106/* Stole, derpaa skriger

Siausen (det er en Herold) af fuld Hals, at enhver skal tie, hvorpaa Brevet bliver høyt oplæst, saa at enhver kan høre Indholdet. Skulle nu derudi staae: at værende Bey har i en eller anden Maade forseet sig mod Sultanen, eller handlet og dømt uredelig, saa staaer og derhos, at han skal tages af Dage, og den eller den sættes i hans Sted. Hvis saa skulde være, skeer Executionen straxens paa Stedet af en eller flere dertil bestemte Mænd, hvorfor Beyens Prindser ere samme Tid paa et meget beleylig Sted nær ved den Port, som udgaaer paa hin Side af denne liden Stad Bardo, hvor de har deres bedste Heste sadlede, og ere selv i alle Maader tilrustet og bereed til at flygte, om det skulde falde galt ud med deres Fader, Beyen; Men saa snart Brevet er læst, og Indholden har været god, gaaer en hemmelig Raport til Prindserne, som meget glade indfinder sig igien, saaog, naar Brevet er læst, bliver af de Christne Tienere ombaaren til den gandske Mængde Kaffe og Sieurbet. Af Kaffekoppene kommer neppe den halve Deel tilbage; thi mange af de gemeene Soldatere putter Koppen hos sig, men med Sieurbetten gaaer det anderledes til; thi den bliver */107/* dem tilbragt i Sølv Skaaler, hvor de Christne have Øyene paa dem. Denne Drank, Sieurbit, er bereed af kogt Vand, Lemon-Saft og Sukker. Til denne Fæst bekommer de Christne Tienere et Par nye Skoe, foruden de, som de helst bekom aarlig. Saavel de Christne Tienere som Renegarderne, maatte til denne Fæst være iførte sin smukkeste eller bedste Klædning.

22de Capitel.

Da Beyens og Prindsernes Klædedragt tildeels er baade kostbar og commod, saa vil jeg beskrive den, saavidt jeg kand erindre: Vinterdragten bestaaer udi: først at iføre sig Skiorten, som er af Linnen og Silke; Dette Lærret er kun ¾ Alen bredt, hvorfor mellem hver Bred indsættes en meget smal Kniplings Kant; Ermene ere meget vide, uden Linninger og Krave, en fiin Hollandsklærrets Buxe, som rækker ned til Anklerne, og er 5 a 6 Alne viid, der udenpaa en fiin Klædes Buxe, ligesaa lang, men kun 3 Alne viid, en Klædes Brøstdug, som er til baade fremme og bag, saa den maa trækkes paa over Hovedet, der udenpaa en */108/* anden Brøstdug, aaben fremme, med Guld Snorer nedefter og Guldtraad Knapper, udenpaa igien en Kiole, som rækker ned til Anklene, Ermene ere tilknæppet og rækker til Polsen, paa samme er ligesaa Guld Snorer til Knæbet, paa denne samme kiole ombindes et

Silke Skierf, 6 Alne langt, som udi begge Ender er indvævet med Guldtraad, videre udenpaa denne side Kiole paatrækkes en Trøye, som rækker et Spand nedenfor Skierfet eller Knæbet; Ermene rækker kun til Albuen. Denne Trøye har om Ermene og nedefter fremme Hermelins Skind, hvorudi er indsadt sorte Hermelins Rumper; men ofte bruges i Steden for denne sidstommeldte en meget siid Kiole, som om Ermene og fremme nedefter er besadt med meget kostbare Skind af en meget stor Verdie. Udenpaa alt dette bruges gemeenlig en hvid fiin Bayes Kappe, hvorpaa er en Hætte, som kastes over Hovedet for Kulde eller Uveyr. Paa Hovedet bruges en Linnen rød Hue, hvoromkring er bunden et Turban af hvid Nætteldug eller Kammerdug. Udi samme indsættes, lige over Panden, et Stykke Nætteldug med Guldtraad indvævet, sammenlagt saa stort som et Kortblad, som staaer lige op i Veyret som en bred Fiær. */109/* Udi Haanden bærer de altid et Perle-Baand af rød Coral, som i Størrelse ligner et Catolsk Bede-Baand, og bruges af Tyrkerne ligesom af de Catolske, at læse et vist Tal Bønner efter; De discuterer, spiller Skakspil og andet saadant, og imidlertid læser nogle smaae Bønner. Sommerdragten er ligesaaledes dannet, som Vinterdragten, men er af lættere Stof, saasom: Buxen af fiint Linnet, og de andre Klæder af Atlask, Damask eller Taft, eller andet læt og fiint Tøy. Paa Fødderne bruges ikke andet, end først et Par guule Saffians Saakker, som bedække kun Fodebladet og Hælen op til Ankelen, og er saavel under som over et Slags Læder; udenpaa disse, guule Saffians Tøfler med smaae Jern Hæler, dannet som en halv Maane; men naar de riider, eller er til Hest, for nogle Dage besynderlig, da iører de sig en langt anden Dragt; thi da er Buxerne af Klæde, paa Beenene guule Støvle; men for en længere Tid at være ude, et Par Støvler af fiint bruunt Læder med Guld broderet, som er lagt i mangfoldige smaae Rønker rundt om Beenene; Udenpaa disse trækkes et Par Ruslæders, som er ovenfra kløven ned til Anklerne, og staaer saaledes disse */110/* tvende Tunger, en frem og den anden bagover. Udenpaa disse Støvler spændes Sporene, som ere af Jern og i Ilden forgyldte. Disse Sporer ere ikke som de Europæiske; thi i Steden for den bevægelige smaae Stierne, staaer en Pig, som er 6 a 7 Tommer lang. En uerfaren Rytter kand lættelig jage denne Pig ind i Hestebugen; men de, som ere vandte der i Landet at bruge dem, river meget behændig op og ned i Hestebugen, saa det giver fiine Rifter i Bugen. Paa den inderste side Kiole iføres han en sort Fløyels Trøye, lidet længere end til Skierfet, som med Guld rigelig er besadt. Udi et meget

kostbart Bælte, som er spændt om Livet, sættes hans 2de Guld-beslagne Pistoler, som og med Juveler er rigelig indfattet, og over Axelen hænger et med Juveler besadt Gehæng, hvorudi hænger en overmaade smuk og kostbar Sabel. Paa Hovedet har han da et couleuret Turban af Silke, med meget Guld indvævet, og endelig har han udenpaa alt andet en rød Klædes Kappe med Guld Træsser rundt om; dog kaster han gemeenlig Kappen over den eene Skulder, saa at hans heele Stats kand sees. Han bruger denne Dragt kuns een eller to Gange; thi den er meget ucommod; helst */111/* maa jeg sige: at en saadan Prinds i slig Dragt og Stats er visselig baade smuk og kostbar at ansee; Han bliver og af Landets egne Folk, som sielden seer ham i slig Dragt, meget beundret. Siaus og Siaterne ere talte om tilforn: Siausen er gemeenlig en meget høi, smuk og anseelig Person, har en besynderlig smuk og kostbar Dragt: Hans meget side Buxe er af Brocade, hans korte Trøye af Fløyel med Guld Træsser besadt, om Livet et Bælte, hvorpaa er fæstet smukke udarbeydede Figurer i Sølv, hvorudi er indfattet adskillige rare Steene eller Juveler; Hans Sabel, som han bærer i et Gehæng over Skulderne, er ligesaa meget courieux; Hans Hoved-Bune er en høy rød Hue med noget hvid Kammerdug ombunden; bag i samme hænger ligesom en Grede eller Haarkam af Skikkelse, med tykke Guldtraad Frøndser; Udi Haanden bærer han en meget høy Stav eller Stok, som har en meget stor Sølv Knap. Denne Person raaber, som en Herold, til Folket, naar Beyen vil gaae i Domhuuset, og ligesaa, naar Beyen vil stige paa sin Hest, for at ride ud. Beyen holder to Siatere, som hielper ham at sige paa Hesten, og gaaer fremmenfor ham, naar han gaaer i Domhuuset */112/* eller Moscheen (Kirken.) Deres Dragt er ikke meget af Verdie, dog forskiellig af Skabning mod andre hans Betientere, eller andre Musselmænd; thi saa længe Sommeren varer, bruger de en meget siid Yder-Kiole af hvidt Linnen, hvoraf Fremparterne ere ophæftede under Liv-Bæltet; Buxerne ere af fiint rødt Stof, som ligner Nankin; dog ligesaa store, som andre Tyrkiske Buxer; De bruger altid guule Saffianske Støvler, som ere meget høyt optrækte, saa at Buxerne synes kun allene dybt ned mellem Beenene. I Haanden bærer de en høy Stav, hvor oven i er ligesom en Biele eller Øxe; Paa Hovedet bærer de en Hue, som forommeldte Siaus.

23de Capitel.

Staden Tunis ligger tæt ved en liden Søe. Staden har rundt om sig høye Muure og Taarne. Gaderne ere meget uordentlige lagde; thi de ere baade meget smale, og løber i krumme og adskillige Slags Vinkler; de ere og meget skidne. Huusene kand ansees som Arest-Huuse; thi Vinduer bruges ikke, men i dets Sted fuldkomne store firkantede Huller med Jern Gitterverk udi. Alt hvad man seer i */113/* Staden, ere uanseelige lave Bygninger eller Huuse med deres Indgange og omtalte Vinduer, samt Haandværks Folkes Kramboder eller Verkstæder; thi andre Slags Kramboder sees ikke, uden gandske faa, og Muurene ere ikke i nogen Maade ziirede; Hvad Bygninger man seer af nogen Betydenhed, er Muscheerne og de fremmede Consulers Huuse, samt de Christnes Hospital, (hvor der om Søndagene holdes Prædiken,) med Bassens eller Statholderens Residence, som er et lidet gammelt Slot. Disse ere da lidet meer betydelige, formedelst deres Høyde og Facong. Staden Tunis ligger, som sagt er, tæt ved en Søe; dog er samme ikke farendes for dybgaaende Fahrtøyer, men kun allene for fladgaaende Barker. Denne Søe strækker sig ned til Søe-Castellet Guletta, hvor den løber sammen og bliver en Canal af 15 Favners Bredde. Ved Castellet over denne Canal er en Bom, som sluttes og aabnes for ind- og udgaaende Fahrtøyer. Ved samme Bom ere Betientere, som efterseer de Reysendes Passer. I førommeldte Søe, et Stykke fra Landet, er en Holme, hvorpaa er bygget et Lysthuus med nogle andre smaae Værelser. Der holdes Qvarantin, om saa indfalder, at Reysende vil til Tunis, som kommer */114/* fra et ureent Sted. Paa samme Holme underholdes endeel Strudsfugle. Der har og en Christen Familie, som ere Slaver, sine ringe Værelser; De har Lysthuuset at holde reent, samt Strudsfuglene at oppasse. Deres Bygningsmaade der i Landet er særdeles; De opfører Muurene saaledes: Jorden graves op til 2 Alnes Dybde, og saa bred, som de agter at giøre Muuren tyk. Denne Grav fyldes med Gruus af smaae Steene, grov Sand og deslige, men nu og da slaaes jevnrørt Kalk derpaa. Denne Kalk bestaaer af Gips, som i stor Hast haardner, og binder Gruuset haardt sammen. Naar Graven er fyldt, gaaer 10 til 12 Personer derpaa og tramper denne Materie tilsammen med Fødderne og en i begge Hænder holdende Stang med en Træe Klubbe paa Enden. Denne Tilpakning skeer alt med Sang og en accurat Tact af de Arbeydende, saa at naar en fremmed Person anseer disse arbeydende Personer, maa

han tænke, at alle disse Arbeydere dandse; thi Hænder og Fødder gaae begge tillige efter Sang og Tacten; Samme er tildeels baade artig og lystig at see. Saadanne Arbeyderes Løn er ikke meere end 6 Skilling for Dagen. Naar nu denne */115/* Grav er vel tilpakket eller stampet, opsættes, saavel uden som indenfor Muuren, 6 sammenhæftede Bord eller Planker. 5 a 6 saadanne Tavler sættes hos hinanden. For at holde samme opsadte Tavler sammen, lægges tverts over fiirhugne glatte Stokker eller Bielker, som med Kitler eller Laas bliver hæftet, paa det ikke Pladerne eller Tavlerne skal falde fra hinanden. Derpaa fyldes disse Kasser med forommeldte Jord-Gruus og Gips, som atter stampes sammen saaledes, som før er sagt. Saaledes holdes ved rundt om; Naar denne Omgang er færdig, tages Tavlerne bort, løftes i Høyden og sættes indenfor Kiilerne paa de i Muuren tværliggende forhugne Bielker, derpaa lægges atter Tverbielker, for at holde Kasserne eller Tavlerne sammen. Kasserne fyldes og tilstampes, som før er sagt, runden om. Naar nu den anden Omgang er færdig, drives de underste fiirhugne Stokker eller Bielker ud af Muuren, og bruges paa nye oven over igien, da de øverste bliver de underste igien. Hullerne, som de uddrevne Bielker levner i Muuren, bliver uden og inden fyldte med Steen og Gips. Merkeligt er det, at dette Muurarbeyde inden faa Dage er saa haardt, som en */116/* fast Muursteen. Alle Værelser ere gemeenlig hvælvede. Naar Muuren har sin Høyde, gaar Hvelvingen for sig i saadan Hast, som maa beundres, og det formedelst Gipsets besynderlige og hastige Haardnelse; thi saa smart som man sætter en Muursteen paa den anden, hvor noget Gips smørges imellem, staaer Steenen uryggelig. Naar nu saaledes Hvelvingen er færdig, fyldes ovenpaa en Mængde Gruus og Gips om hinanden, som jævnes eller planeres med lutter Gips. Saaledes er da Bygningen færdig udvendig; Taget er gandske fladt og jevnt som et Gulv; dog rundt om en liden Forhøynng i Hiørnerne ere Udhugninger, hvor Vandet kand løbe af; Saaledes kand man spadsere ovenpaa Tagene med større Fornøyelse, end paa Gaderne, som ere meget skidne; Da nu Huusene ere tildeels ikkun een Etage Høye, og fraskiller kun lidet paa Høyden, saa kand paa sine Steder ofte Naboer med hinanden divertere sig paa tilfælles Tager med Spadseregang i frisk Luft. Huusene ere kun indvendig glat overstrøgne med Gips; dog ere samme i Hoffet og i endeel riige Mænds Værelser udarbeydet og ziiret med Blomsterverk i Gipsen, dog uden Mahling eller anden Stafering. */117/*

24de Capitel.

Disse Barbare have iblandt andre af deres Skikke meget efter det jødiske Folk; thi naar et Kammer, en Stue, eller noget andet Værelse bliver fra nyt af opbygget, slagtes et af de bedste Faar saa tæt ved Indgangen, at Blodet besprænger Dørtærskelen, og bliver ikke igien aftoet, men maa staae, indtil det afslides ved Tiden. Ligesaa, naar deres Paaske indfalder, slagtes og nogle Faar. Det gaaer da saaledes til: Nogle Uger førend Paaske udleder Herren selv nogle Faar, uden Lyde, som straxen mærkes paa Bagdeelen af Ryggen med et rødt Kors, og bliver da skildt fra de andre Faar, indtil Tiden, da de skal ofres. Paaskedags Morgen gaaer Herren, som vil ofre dem, paa der dertil udseede Sted, hvor han skiærer selv Halsen over paa dem, og derpaa toer sig; Om en slig Toeing skal nærmere fortælles. Disse Faar bliver da Skindet aftagen paa, og i tu hugget, og uddeelte til Fattige; dog kommer en Fierdendeel af et af disse Faar kogt paa Herrens eget Bord, hvoraf enhver af Giæsterne spiiser lidt. En Maaned førend Mahomedanernes Paaske begynder deres Faste-Maaned, som hos dem kaldes Rammedan; den holdes af en ivrig Mahomedaner */118/* saa strængelig, at den gandske Dag i den heele Maaned, fra Solens Opgang til dens Nedgang, smager eller prøver han ikke det mindste paa sin Tunge, hverken af Spiise eller Drank; ikke en Priis Snuus-Tobak tager han, saalænge Solen er oppe. Da de nu paa dette Sted i Barbariet ikke bruger Klokker, saa er paa deres Muscheer eller Kirke-Tage, saavel som i Hoffet i Bardo, omkring paa Muuren ordineret Vægtere, som ved Raab giver tilkiende, naar Solen gaaer ned og naar den opkommer. Det er artig at see, naar det stunder til Aftenen; thi da seer man mange at staae færdige med Vand-Krukken i Haanden, for at drikke, saa snart som det første Ord lader sig høre af Vægterne. Dagene bliver i denne Maaned meest anvendte til Søvn. Strax Solen er nedgangen, spiises af Maden, som staaer alt tilreede; Ligesaa spiises igien mod Solens Opgang. Hvad Mahomedanernes Gudsfrygt angaaer, ere de fleeste af dem, jeg har seet paa det Stæd, meget andægtige; Naar Bøns Tid er, eller paa */119/* hvad Tid det indfalder dem at beede, udspreder de, som ere uden Huus, (f. Ex. paa Landeveyen,) sin yderste Kappe, eller det Svøb, han har om sig, som gemeenlig bestaaer af hvidt Bay, paa Jorden, og staaer lige op, vendende sit Ansigt mod deres hellige Stad, Mecca kaldet, hvor deres falske Prophet Mahomet er fød, eller mod den Stad Medina, hvor han døde og er begraven, og da disse

Stæder ligger Øster fra Tunis, saa er der dog mange, som ey veed at forklare andet, end at de maa vende sig mod Solens Opgangs Sted. Inden Dørre have de et Dække, eller Straae-Matte, hvorpaa de staar, og ofte i Bønnen falder først i Knæe, derpaa lægger Ansigtet mod Jorden, og i den gandske Tid holder deres Finger i begge deres Øren, for at ikke lade sig forstyrre ved Hørelsen af noget. Naar min Herre forrettede sin Bøn, blev for ham et med Uldgarn og smukt Blomsterverk udarbeydet Dækken udspreed, hvorpaa han stod og nedfaldt, og tilsidst sad med Beenene under sig og læste, hvortil han havde et af rød Coral Perle-Baand, som havde næsten saa mange Perler af Tal, som de Catolske Christnes Bede-Baand have; Men saa brugte og den gamle Bey (min Herres Fader) */120/* samme Baand, naar han lod en afstraffe med Pidske-Slag, for at tælle efter, da han lod en Perle gaae for et vist Tal Slag, saa at den Paagieldende ey bekom hverken fleere eller mindre, end som tildømmet var. Den Mohriske Nation i Tunis har og ved deres Giftermaale denne Skik; det gaaer saaledes til: Naar en Ungkarl vil gifte sig, taler han sin Moder til derom; Men hvis han ingen Moder har, taler han til Moster, Faster, eller en anden gammel Kone, som er bekiendt i Staden. Saadan en Kone forslaaer ham den hun kiender, den eller den Mands Datter, som er saa gammel, er smuk, og kand det eller andet udrette, eller forstaaer at giøre eller arbeyde et eller andet Arbeyde, med saadant videre. Han nævner da, hvilken af disse det maa blive, skiøndt han aldrig har seet hende, men maa allene forlade sig paa Konens Fortælling. Naar han nu er saaledes resolveret, taler han hendes Fader til; Staaer Partiet Faderen an, accorderer de to allene. Brudgommen indgaaer en Contract saaledes: At hvis han skulle forskyde hende, skal han betale hende en Summa Penge, saa eller saa meget, ligesom deres Stand kand være; Ere de */121/* af fornemme Stand, bliver Summen temmelig stor. Denne Contract beholder Brudens Fader; Med Bruden følger intet, hverken Huusgeraad eller Penge, uden de Klæder og den ringe Stads hun kand have. Den berammede Bryllups-Dag forsamler sig saavel hans som hendes Venner i Brude-Huuset, hvor Mands Personerne faaer sit Værelse for sig selv, ligesaa Qvindes Personerne for sig selv, hvor ethvert Partie bliver tracteret. Naar Tiden er, advares Brudgommen at forlade sit Compagnie; Han ledsages da ind i Brudestuen, hvor han seer de forsamlede Fruentimmere, alle bedækkede med et tyndt Slør for Ansigtet. Han har endnu ikke seet sin Brud, ey heller veed han hvilken en af disse forsamlede er ham beskikket. Alle Fruentimmerne gaaer da

Barbareskstaten Tunis. 1500-tallet.

ud af Stuen, og kun allene lader Bruden blive igien tilligemed en gammel Kone af Selskabet. Bruden tager da Sløret fra sit Ansigt, og er dette den første Gang han seer sin Brud. Hans Function er da at afklæde hende. Imidlertid stiller den gamle Kone sig i en Kraae med Ryggen mod dem vendt, hvis intet Dækken eller andet er for Sengen. Naar nu Brudgommen har afklæd Bruden til det inderste, anmoder /122/ han hende at gaae til Sengs med sig, som hun ligesom foragter; dog lader hun tilsidst, efter hans Anmodninger, sig overtale. Naa de da er samlet, gaaer da en Kierligheds Strid for sig. Naar saadant er over, gaaer Brudgommen fra Sengen, og den gamle Kone dertil igien, som af Bruden forlanger Beviis paa hendes Jomfruedom. Hvis nu Bruden har været som hun burde, bringer den gamle Kone den med Purpur besprengte Linnen Dug i Fruentimmer-Stuen, hvor de, som der ere, klapper i Hænderne og raaber et Victoria over Brudens Tilstand; og hvis ikke Bruden var, som hun burde, og den gamle Kone er hendes Ven, saa veed hun nok Beskeed, og er betænkt paa Raad, hvorved hun indbilder Brudgommen, saavel som Giæsterne, at alting er, som det burde være. Efter at dette er forbie, gaaer, saavel Bruden som Brudgommen, hver til sit Colegie og diverterer sig med Sang, Dands og Tractementer indtil seent paa Natten; Saaledes er da denne Bryllupsfæst til Ende. I Tunis gifter en Mand sin Datter

bort meget ung; Naar hun er 14 Aar gammel, holdes hun for at være mandvoxen. Hvis Brudgommen */123/* er riig, eller i god Stand, kan han tage fiire saadanne ægte Koner, dog maa han, efter deres Lov, ikke have fleere, om han end kunde underholde 100; men han kand alligevel, som en reputeerlig Mand, holde endeel Jomfruer til sine Koners Opvartning, som gaaer og maae gaae ham tilhaande ligesaa fuldkommen som en Kone, og ansees saadan Mand der, som en reputeerlig Mand; thi Jomfruerne maa han ofte dyrt kiøbe; De ere gemeenlig Renegarder og ere hans Slavinder; Behager han dem ikke længere, sælger han dem til andre. En Slave eller Slavinde kand, saavel den eene som den anden, faae sin Friehed, naar saa skeer, som skeede imedens jeg var der, Beyens Moder (min Herres Farmoder) døde som en meget aldrig Kone; Da hun døde, bleve alle hendes Slavinder frigivne og bekom sit Frieheds-Brev, og da hun blev ført til Gravstedet, som var circa ½ Miil fra Hoffet eller Staden Bardo i et lidet Capel, fulgte alle hendes Slavinder med, og om Liigkisten, hver med sit Friepas, indstukket eller hæftet paa et langt Rør, som de bare i Høyden, saa at enhver kunde see og tælle hvor mange hendes Slavinder havde været, og hvor mange de vare, */124/* som havde ved hendes Død faaet sin Friehed. Denne Ceremonie skeede den Afdøde til Ære. Ved denne Begravelse blev en stor Hob Faar slagtet og uddeelte

til Fattige, saavel som nogle Øxen, tilligemed mangfoldige Brød. Det er og en fastsadt Skik paa det Stæd i Africa, under Navn af Barbariet, at alt Qvindekiøn, indtil Landmandens Koner og Pigebørn, bruger uden Huus et Slør for Ansigtet, igiennemsigtig, eller i det mindste et Tørklæde, knyttet bag i Nakken, som skiuler Munden eller Læberne, saa at om man paa Gaderne møder et Qvindemenneske med saadant Slør, som er gemeenlig sort, kand man ikke viide, hvad enten hun er sort, bruun eller hvid. Af dette Lands Qvindekiøn har jeg kun seet sorte og lysbrune. Af sidste Slag har deres Ansigter alle været tegnet om Hagen med gandske sort i adskillige Figurer, paa samme Maade, som de Italienere giøre paa mange ordinaire Søemænd, hvoraf jeg er selv en. Saadan Tegning kand aldrig borttages igien; Saa er og mig sagt, at de fornemme hvide Damer bruger Guld Fodbaand om Anklerne, ligesom vort Lands Fruentimmere har brugt Guld Armbaand. Af slige Fodbaand har jeg selv haft i Bevaring for */125/* min Herre; Samme vare som en liden Finger tykke, gandske runde og glatte som en trukken Metal Traad.

25de Capitel.

At tale om Landet i eller for sig selv, er noget, som jeg ikke nøyagtig kand beskrive; men saa meget jeg veed og kand beskrive om samme, er dette: Ved Søesiden viser Landet sig noget biergagtigt, da dog inde i Landet, saa langt jeg har været, nemlig til det Stæd, Sierid kaldet, hvor den uforlignelige gode Frugt Daddeler meest voxer, ligesaa og til en gammel Stad, kaldet Bekie, som kand regnes at være 4 a 5 Miile fra Søekanten, der seer man hverken Skov, Agre eller Eng, men kun allene tørt Land med nogle faa hist og her staaende Oliven-Træer med noget smaat Krat, hvorudi de smaae Reensdyr eller Steengeder opholder sig. Landets Folk gider ikke her at pløye og tilsaae Jorden, uden gandske lidet; Derfra kunde helst udføres af Hveede, Korn, Erter og Bønner med andet meer, men af saadant udføres kun et lidet Qvantum. Al deres Brænde bestaaer af gamle Oliven-Træer og opgravede Oliven-Rødder. Landmanden lever */126/* meest af Frugter, Faarekiød, Kameel- og Faare-Melk, hvoraf de giøre gode Oste, som føres til Staden og sælges. Samme Oste smager meget ram, som mueligens kommer af dens Fedme, eller Kameel-Melkens Smag, som ligner i alle Maader Geede-Melk; Den holdes for meget sund at drikke. Af Træl-Dyrene er først Kamelen, 2det

Muul-Æselet, 3die Asenet og 4de Heste, dog bliver de sidste ikke brugt til andet, end at riide paa, og er den Art Creaturer der i Landet meget smukke. Af vilde Dyr er først at regne Løver, som der gives mange af, særdeles paa et Sted, Blye-Bierget kaldet, hvor jeg med de andre, som fulgte Herren det Aar, giorde Holt, og hvor alle medfølgende maatte opslaae deres Telte, der hørte vi deres stærke Brølen ved Natten. Fra samme Bierg fanges de Løver, som fra det Sted i Africa sendes til Europa, som skeede i Aaret 1748, da jeg baade saae og haandsatte en Løve-Unge, som var ey større en en Hunde-Hvalp. Samme Løve-Unge blev, efter Sigelse, sendt til det Danske Hof i Høylovlig Ihukommelse Kong Friderich den 5tes Regierings Aare. At Bierget bliver kaldet Blye-Bierget, har en Doctor, en fød Sardinier, været */127/* Aarsag udi, fordi han foregav, at have befundet ved Forsøg, at samme Bierg bestod af megen Blye-Ertz. 2det: Tigre, Vild-Svine, med Biørne, Ulve og Ræve har jeg ikke seet der, da de dog kandskee ere der, saavel som andre Stæder. Af ædende Dyr maa først nævnes de særdeles gode Øxen og Faar, med de skiønne og lækre Raaedyr eller Steengieder, og Caniner, samt en Mængde Land-Skiællpadder, hvoraf deres Qvinder laver en meget god Fricase; Græshopper falder og i stor Mængde, hvilke fanges med et Næt og kastes levende ind i en Bager-Ovn, og saaledes bliver i en Hast steegt for at spiises; ikke for at mættes paa, men kun til Tidsfordriv. Om de ommeldte Raaedyrs eller Steengieders Fangst, som skeer ved Falke, vil jeg melde Omgangen, hvorudi jeg fandt stor Fornøyelse: Den som fører Falken, er næsten den første Mand til Hest af det heele Selskab; Saa snart han bliver et saadant Dyr vaer, slipper han Falken, som straxens har Øye paa Dyret; Naar nu Dyret løber ind i et lidet Krat, for at skiule sig, giør en Rytter en liden Larm i Krattet, hvorpaa Dyret forlader Krattet, og meget rask tager Flugten. Falke, som aldrig lader dyret komme sig */128/* af Syne, daler imidlertid og forfølger Dyret, indtil den med en stor Force griber Dyret i Hovedet, og hugger sin Næb i Dyrets Skalde, som da staaer gandske stille og lader sig sagtmodig tage af Falkeføreren, som strax udskiærer Dyrets Hierte og giver Falken, som en Løn, det han strax fortærer med Apetit. Blandt de ædende Dyr, kand og regnes Kameeler; thi af sammes Kiød har været sadt paa min Herres Bord til Spiise, det veed jeg, og har selv spiist deraf. Kiødet falder groft, dog ikke usmagelig. Det blev mig sagt samme Tid, at det var af de unge Kamele.

26de Capitel.

Af Frugter er først det største Slag, kaldes Karbuser, kand lignes med Næper, dog ikke af Skabelse. Af samme Jordvext (Karbus kaldet) følger gemeenlig endeel Stykker, tilligemed et Stykke lutter Fedt af et Faar, med, eller paa Cuscus-Fade, som bringes frem med den anden Spiise. De omsiddende Giæster, tilligemed Herren selv, indknoer af begge Deele efter Behag, hver for sin Bred, udi Cuscusen (Grøden) med sine Fingre, hvorom er talt udi 19de Capitel; Dernæst er den */129/* Frugt: Vand- og Brød-Meloner, ligesaa en herlig Frugt; Vand-Melonen lædsker og kiøler om Sommeren; den er saa stor, at den kand veye 6 a 9 Skaalpund; og Brød-Melonen kand lignes med en vassig Pære, og kand veye 3 a 4 Skaalpund. Af Figener ere 3de Slag: En Sort ere runde, og af Coleur lysguul, og af Størrelse som et Æble, og blaae Figener, spidsig som en Pære, 3de Slag, som der kaldes Fige d'Indie, de har udenom sig saa mange skarpe og spidse Tagger, hvorfor man ikke kand plukke dem af med Hænderne af Træerne, men maa dertil bruge et Slags Gafler, eller Jern Forker, hvormed man faaer dem af Greenene eller Bladene; thi disse Figen-Træer kand siges om: de have hverken Greene eller Blade; thi man planter slige Træer saaledes: Man sætter kun et saa kaldet Blad, den halve Deel, i Jorden; Af saadant Blad igien udskyder et andet, eller et til hver Side; Af disse igien atter andre, saavel fra Siderne, som ovenfra, saa at disse Blade staaer paa sine Steder meget tet hos hinanden. Disse saa kaldet Blade er circa af Skab som en ret Oval, ½ Al. lang og 1 til 2 Tommer tyk; Man seer disse Træer uden Stamme og Greene; De */130/* voxer saa tet, at man neppe kand see igiennem dem. Disse Træer bruges paa sine Steder istedenfor Gierder. Rundt om disse Blade voxer Frugten, saa at man kand tage af et Blad 4 a 8 Figener. Disse Figener kastes udi et Karr Vand og skrubbes af med Limer, saa at alle dets spitse Tagger kommer af, eller gaaer bort, og saaledes derefter kand haandfares; Det er en særdeeles lækker og nydelig Frugt. Bricocoli, eller Persico, voxer der ligesaam men ikke i Abendance; men Viindruer, baade blaae og hvide, samt Apelcorser, Pommerantzer, Apelsiner og Citroner, hvoraf er baade søde og suure, voxer der i Overflødighed; Æbler og Pærer ere ikke fast saa mange af; thi jeg erindrer ikke at have seet eller spiist af den Slags Frugt den Stæd i Africa. Mandler voxer der meget af; Kirsebær meget lidet; Valnødder og Hasselnødder har jeg aldrig seet der; men i dets Sted voxer der et Slags Frugt, kaldet Festukker,

smager særdeles god, og bruges som Nødder til Tidsfordriv; Af Skab ere de som en stor og tyk Plomme-Steen, har et meget tyndt Skal, som lader sig lettelig kløve mellem Tænderne. Der findes og en liden Slags Frugt, som jeg ikke veed at give Navn, */131/* ligner næsten smaae Rogn-Bær. Sukker-Rør blev kun som en liden Presang bragt til Hoffet, saa at af samme ikke noget af Betydenhed der maa voxe. Hvad endelig Landmanden eller Bonden fører til Byen for at sælge, er Tobak af en maadelig Bonite, og heller ikke meget; Viindruer, Oliven, Apelsiner, Citroner, Apelcorser og den delicate Frugt Daddeler, som voxer paa Palme-Træer, hvilke, efter Sigelse, maa blive 100 Aar gamle, førend de bærer Frugt, og er af disse Træer baade Hun- og Han-Slægt; thi paa Han-Træer voxer kun allene smaae Qvaster, hvorudi hænger endeel Kierner. Man tager een eller to Kierner af samme Dusk eller Qvast, giør en liden Kløft i Hun-Træet med en spids Kniv, og derudi indsætter den omtalte Kierne, eller Frøe, hvorefter Hun-Træet bærer Frugt. Bonden, eller Landmanden, bringer adskillingt andet til Staden, hvorom jeg ikke ret vist kand melde; Men Fisk, et meget skiønt Slag, vilde Fugle, med Høns og Duer, Raaedyr og Caniner, samt mange Slags grønne Urter og Kaal, føres af dem til Staden. Til dette Capitel, som taler om ædende Sager, vil jeg erindre endnu et Slags levende Søe-Arter, */132/* som er: Søe-Snigle i deres Skal, og et andet Slags smaae flade Musler; begge Deele have en god Smag. Af det Vand, hvorudi disse Søe-Creature ere kogte, laved en velsmagende tynd Grød ved Macron-Gryn. For at udtrække Sniglerne, bruges en lang Naal; men de fornemme Musselmænd, eller Mahometanerne, bruger deres hos sig havende Skielpadde Øre-Skee, som er meget Spids (til Tandpilker) i den eene Ende. Samme giemmes af dem altid i deres Turban, hvor de stikker den ind. Da (de ikke fuldkommen modnede) Hvede-Ax kand og indsluttes under Landets Frugter, kand jeg her melde om samme: Slige Hvede-Ax er circa 6 Tommer høy, og en Tomme tyk nedentil, spids til øverste Ende, som jeg ofte der i Landet har spiist saaledes: Axet stikkes i Lage og sættes ind paa en spids Pind, vender det derpaa om en liden Tid mod Ilden, hvorpaa efterhaanden springer Hull paa hvert Korn, som sidder rundt om fra Ende til Ende, og det saa tet paa hinanden, at kun en tynd Huud skiller dem (Kornene) fra hinanden. Naar saa ethvert Korn er itusprukken, er der i hvert Korn et melkagtigt Væsen, meget nydelig, og en god Spiise.Vilde Fugle ere */133/* der adskillige Slag; fra de største af ere Strudsfugle, som der holdes tamme paa en liden Øe, som ligger i en

lille Søe mellem Søe-Castellet Guletta og Staden Tunis; thi fra Guletta, som er tet ved Indløbet af Søen, passerer man igiennem en Canal forbie Guletta. Denne lille Søe, som rækker sig ret under Staden Tunis. Igiennem Canalen og i denne omtalte Søe kand kun smaae Barker flyde, thi der er meget grundt. Paa den derudi liggende Øe har en liden Familie af Christne Slaver sin Boepæl og Ophold, som den Tid var af de paa Eylandet Tabarca fangne Familier,[77] som har kun der at opvarte disse Strudsfugle med endeel andre tamme Fugle, saasom Giæs, Ænder, Kalkuner og Høns, samt et lidet Lysthuus at holde reent til Prindsernes Tieneste, naar de for Placier lader sig roe hen til Øen, for der at nyde frisk Luft, og tage i Betragtning disse Fugle med deres Unger, naar den Tid er. Næst Strudsfugle af Størrelse, har jeg seet ude i Landet meget høybeenede sneehvide Fugle, hvilke jeg holder for, at det var Svaner. De ere der saa tamme, at de neppe gaae af Veyen for nogle Ryttere. Disse Fugle maa ingenlunde, under Livs Straf, skydes, hvoraf jeg slutter de */134/* ere blevne saa tamme. Disse samme Slags Fugle holdes for af Landets Folk at være hellige Fugle. Et andet Slags Fugle falder der og, som store Rypers Størrelse, som ere sorte og hvide, under Navn af Pernicie, tilligemed Duer, tamme og vilde, og et Slags, som smaae Kramsfugle; og Ænder er der ligesaa; men af disse 2de Slag veed jeg ikke at have været frembragt blandt min Herres anden Spiise.

27de Capitel.

Der udi Landet er et Slags fiirbeenede smukke smaae Creature, 4re a 6 Tommer lang, uden Halen, som er meget lang. Deres Coleur er en Blanding af grøn og guul, giver et Skin fra sig, som Morild, og skal ligne en Crocodil, som jeg aldrig har seet. De holdes levende hos mange til Fornøyelse, formedelst deres Smukhed. Skorpioner er der i stor Mængde, ere meget giftige, og ved deres Stik giør stor Skade, og forvolder ofte Døden. Deres Størrelse er kun 1 a 2 Tommer lang. Paa Enden af Sterten har de en krum Brodd, af en Angels Skab, hvormed de giør Skaden og udskyder Giften; De have ingen Øyne, */135/* de giorde mueligens helst større Skade. Hvad jeg har seet af disse skadelige Creature, er følgende: Da vi engang var om at opslaae min Herres Telt, som laae udhalt paa Jorden, og vi var om at løse de Baand, hvormed den var sammenbunden, blev en af mine Medtienere stukken i Gummen paa den længste Finger, hvorover han gav et høyt Skrig, og da de

nærværende sluttede strax af hans Beretning, at det var et Scorpion-Stik, saa bandt de strax tet ovenfor Albuen hans Hals-Tørklæde meget stramt om, og derpaa hentede en af min Herres fornemste Renegardere. Det var den samme Person, som vilde lade give mig Hug i min Herres Fraværelse, da jeg havde været ude i Haven, for at samle lidet Salat, som for er meldt om i 12te Capitel. Han curerede min Medtiener paa følgende Maade: Han spyttede allene i Hænderne, og dermed strøg Patientens Arm nedefter fra Albuen. Dette holdt han længe ved, nemlig at spytte i Hænderne, og med den Væde at stryge nedefter Armene. Han strøg saa længe, indtil han endelig kun strøg den Finger, han var stukken i. Patienten forsikrede, at det var, ligesom noget løb ud igiennem Gummen, hvor han var stukken. Saaledes */136/* blev han den Gang cureret og befriet fra Døden. Mig er forsikret, at efter et Scorpion-Stik døer man inden 24 Timers Forløb, hvis ikke straxens faaes Hielp. Paa det ingen skal tænke, at dette ringe Middel var et Hexerie, saa vil jeg berette de derom ukyndige, hvorfor det har sig saaledes: Denne Person, og mange til ham lærer fra Ungdommen af at tygge eller spise Scorpion-Græs, i Begyndelsen kun et Blad, men efterhaanden alt meer. De lærer sig saaledes at æde giftige Blade, ligesom andre der i Landet lærer fra Ungdommen af at tygge Opiom, (en sterk Gift,) som virker hos dem det samme, som hos os, en Flaske Viin eller meer; thi de bliver deraf først munter, derefter drukken, og endelig meget søvnig. En fornemme Mohr, eller Tyrk, bærer altid hos sig en liden Daase, hvorudi han haver sine Opioms Kugler, som han baade selv, naar han er i Compagnie, tager i Munden, og byder sine Compagnons ligesaa deraf. Den, som saaledes curerte min Medtiener, saae jeg ofte spise en heel Haand fuld saadant giftig Græs, som han med megen Umage maatte leede efter. Han forsikrede os, at samme Urt smagede ham særdeles god og behagelig; men aldrig lod han os */137/* betragte Bladenes Skab, som vare meget smaae; jeg kand altsaa ikke beskrive deres Skikkelse. Af disse omtalte Skorpioner ere der alt for mange, hvorfore Indbyggernes Drengebørn have i Tunis en meget artig Anstalt til Skorpionernes Aføyelse; Den er saaledes: En vis Maaned udi Aaret forsamler disse Drengebørn sig, hver udi sit Naboelav, og har med sig nogle lætte Stiger, som de opsætter mod Muurene, og inqviterer de derudi værende Huller, hvor de ofte udtager endeel. De ere derfor iførte et Slags Handsker, som Skorpionen ikke kand igiennemstikke. Slanger ere der og i Landet, som sagdes ikke at være giftige; Jeg har heller ikke seet nogen Slange eller Orm. Af Myg

bliver man ofte om Natten saa plaget, at man neppe faaer mindste Roe at sove, hvorfor man gemeenlig bruger, i Steden for et Overdækken, et Lagen, hvormed man skiuler saavel Ansigtet som Kroppen. Sammes Svermen giør idelig en Lyd for Ørene, som er meget ubehagelig, og fraholder et Menneske at sove.

28de Capitel.

En ordinair Slaves Omstændigheder i Tunis er saaledes: Har han intet bierget af det han eyede førend */138/* han blev tagen til Slave, maa han lade sig nøye med det en saadan Slave tilstaaes af Regieringen, som er, hver Eftermiddag en liden Portion Grød, og et Brød af 2 Skillings Verdie; men har han noget i Behold, kand han for 2 Skilling, enten i Figener, Viindruer, Meloner eller anden Frugt, gandske vel mætte sig, med lidt Brød til. Har saadan Slave noget i Behold, eller kand erhverve sig lidt med sine Hænders Gierninger, eller og af reysende Personer tigge sig noget til, kand han i en Hast, om han helst er et sparsommelig Menneske, snart blive regnet som en ordinair Borger, og det saaledes: Han maa først give sin Gverdian (Det er en Mohr, som følger Slaverne frem og tilbage under deres Arbeyde, og gaaer altid med en Pidske i Haanden, for at faae Slaverne at gaae fort, og udrette hurtig det, dem er befalet) en Douceur, hvorfor Gverdianen skaaner ham meget. Slaven maa atter give Gverdian Bacie noget; (Gverdian Bacie er den, som over alle Slaver har det høyeste Opsyn, og som maa staae til Ansvar for disse ordinaire Slaver;) Hos ham forlanger Slaven at være frie fra Arbeyde i en Tid, hvorfor han betaler Gverdian Bacien 2 Carub for */139/* Dagen, det er 6 Skilling Danske. Naar nu denne Slave er frie for Arbeyde, kand han kiøbe et Læs Viindruer for meget faa Penge. Af samme pærser han Viin, og sælger den igien gandske nye, saavel til andre Christne Slaver, som til gemeene Mohrer eller Tyrker, som i smug og i stor Hast udtømmer en Flaske; Paa saadant Arbeyde fortienes 100 Perolerto. Han kiøber en anden Dag dobbelt, og deraf præser han ligesaa Viin, som han altid bliver hastig af med, med god Fordeel. Tilsidst betaler han aarlig for sin Friehed, og slaaer ordentlig Verts- eller Viinhuus an, hvorved han i endeel Aar kand blive i Stand til at løse sig selv af sin Slavestand. Jeg har kiendt den, som ikke kunde vente at blive udløsts, eftersom han var en Neapolitaner, af meget fattige Forældre; men paa saadan Maade udløste sig selv, ved en Consuls Hielp, som foregav, at

have Ordre at accordere om hans Løsning. Hvis de forstaaer at arbeyde noget betydeligt med Hænderne, kand de og derved blive befriet fra Arbeyde, naar de kun daglig betaler 2 Carub til Gverdian Bascien, som derved finder sin Regning.Vore Skibsfolk, som gik i Arbeyde, havde sine gode Dage, saaledes: Hver Fredag, som er */140/* Mahomedanernes Hviledag, da enhver Slave er frie for at gaae i Arbeyde; Den Dag gav vore i Arbeyd værende Landsmænd og Slaver en ringe Penge til Gverdian Bascien, for at have Friehed at gaae hvor de vilde i Staden. De gik da den Dag til den Svendske Consul, (som nærmere skal tales om,) hvor de bekom et godt Maaltid Mad og Viin dertil, tilligemed hver Person 4 Carub, som er 12 Skilling Danske. Dette vedholdt denne brave Svendske Mand i alle de 3 Aar, som disse vore Skibsfolk vare der. Arbeydede de Hoffet, eller inden Bardoes Muure, saa kom de, tilligemed andre Italienske Slaver, til Borgaardens Port, hver med sin Kurv; naar da vi, som Hof-Tienere, havde spiist, tog hver af os med sig en Tallerken Mad, løb hen til Porten og slog hver sit udi deres Kurv. De bekom saaledes baade Kiød, Fisk, Frugt og Grød tilsammen i en Kurv; thi jeg kunde tage en Sort Mad, min Landsmand en anden Sort; Alt dette blev slagen i største Hast i deres Kurv, saa at han, som annammede det, maatte, naar han kom til de andre sine Landsmænd i Banieren, sortere det, førend de med Smag kunde spiise det. Deres Mad-Kurv var indrettet til dette */141/* Brug; thi den var indvendig glat gipset. Den Svendske Consul i Tunis, hvorom lidet er talt, bør jeg give den Ære, ham tilkommer; Han, med sin Kone og Børn, var et gudfrygtigt og meget honet Flok; Vi, som Norske, ventede ikke at nyde saa meget Godt af dem, som vi virkelig nøed: Først antog de vores Capitain til Huus hos sig, saa fuldkommen som deres egen Søn; de klædde ham den gandske Tid smukt efter hans Stand; de spiiste ham med sit eget Bord, og nøed i alle Tilfælde Mad, Drikke og Leye &c. liige med deres egen Søn, som var hans Jevnlige i Alder. Samme var en meget bereyst, fornuftig, gudfrygtig og ærbar Person. De kiøbte alle de Bøger, som de kunde overkomme, som vi havde mist, da vi bleve fangne; de bleve os igien af dem foræret. Jeg for min Part, bekom igien af dem alle de Bøger, hvorudi fandtes mit Navn. Vore Folk, som gikk i Arbeyde, hvad de nøed, er talt om. Naar vi udi Hoffet en eller anden Gang kunde faae Friehed at reyse til Staden, nøed vi hos dem megen god Spiise, med Viin og meere, og altid vare velkomne; de omgik os, som om vi havde været deres egne Børn. Deres Datter var nyeligen død, da */142/* vi kom til

Tunis. De fleeste Slaver, ja Mohrerne selv, kunde ikke noksom berømme hende for sin Godhed; Hun havde, efter manges Sigelse, hver Fredag uddeelt til de Christne Slaver og fattige Mohrer meget betydeligt, saa at mange beklagede hendes Død. Disse ordinaire Christne Slaver bekom til at skiule sig i, ey andet, end groft Vadmel til en liden Buxe og Trøye, uden mindste Linnet.

29de Capitel.

Beyen af Tunis, ved Navn Ale, havde 3de Sønner, Junis, Mehammet og Selemang. Junis var meget barbarisk og af et groft Gemyt, ubetænksom og meget upoleret. Mehammet, den anden Broder, eller den yngre, var af et lystigt Temperament, vilde gierne efterabe i nogle europæiske Videnskaber, men ey kom til nogen Fuldkommenhed i noget betydeligt. Den 3die eller yngste Prinds, Selemang, som var Autors Herre, var af Alder circa 35 a 40 Aar, vel voxen, føer af Lemmer, blank (hvid) og skiær af Huud, som den smukkeste Nordmand, smukt Ansigt, med et sortbruunt Skiæg, af Gemyt betænksom, mild, eftergivende og goddædig; Han anvendte sin Fornuft til alt Nyttigt, og til hvad han kunde fornøye baade sig selv og andre med. Han havde af en Uhrmager fuldkommen practiseret at istandsætte uduelige Lomme Uhrer, hvorfor han ofte tilkiøbte sig bedervede og ubrugbare Lomme-Uhre, satte dem i fuldkommen */143/* Stand, og saaledes forærede sine Yndlinger af sine Hof-Pagier eller Renegarder dem. Han destilerede mange Slags vellugtende Vande og Spirituser, som han selv forbrugte meget af til Laqvering, det han forstod i Grunden, og laborerte meget udi. Han forstod smukt at dreye i Elphenbeen, Barlsteen og Coral; Ved saadant Arbeyde sad han paa en lav udstoppet Uld-Pude, hvorover var lagt et smukt Silke Dækken; Ved sligt Haandarbeyde, hvorved han fornøyede sig, maatte altid en Christen Hoftiener være hos, enten for at kiøle ham med en smuk Fiær-Vifte, eller for at gaae han tilhaande, hvorfor jeg altid, naar dertil kunde gives Leylighed, indfandt mig med Fornøyelse, og i slige Tilfælde befandt jeg, at han meget gierne saae mig staae hos; thi som jeg selv forstod noget lidet smaat Dreye-Arbeyde, observerede jeg, hvilket Dreye-Jern han behøvede, og saae efter, hvorfor jeg ofte rakte ham Dreye-Jernet, førend han selv pegede paa det, eller forlangte det, og havde jeg kundet tænket ret, havde jeg vist foreslaget ham, at indrette en saadan (hos os brugelig) Kunst-Dreyebænk, og lært ham,

saavel med Skruve-Dreying, som anden Dreying, og derfor vist havde nødt en raisonabel Douceur, tilligemed hans Gunst og Yndest, den jeg alligevel havde; Kort sagt: Han var meget hændig, og vilde gierne lære alting, hvorfor han raadslog gemeenlig med en Uhrmager og en Apoteqver, som begge havde deres frie Logie og Værelser udi Hoffet til Bardo. De vare begge Genuesere af Fødsel. Efter Sigelse havde han (min Herre) 5 ægte Koner, foruden endeel Medhustruer, som var Slavinder. /144/ Han drak gierne Viin, dog deboucerte han ikke derudi; men naar saa var, han vilde drikke Viin, giorde han det i smug, under en smuk Musik af Citar og Sang, udi et Kammer, hvor ingen, uden han selv og hans Fortroeligste, maatte være tilstæde. Viinen blev gemeenlig ham af en troe Christen Slave, som var en af hans egne Tienere, tilbragt; Samme Tiener havde og Leqver-Flasker i Bevaring, det Herren og fandt Smag udi, skiønt saadanne Dranker og Spirituser er forbuden af deres falske Prophet Mahomet. Havde han taget noget formeget til sig udi saadant sit Compagnie, blev jeg paaraabt, som var Gverda Golfo, (Klædekammer-Vogter,) at Herren vilde gaae i Badet, hvorved jeg ofte forhvervede mig en fierdendeel Ducat, som sagt er tilforn udi 13de Capitel. Dette følgende viser og en Fortroelighed han havde til mig: Han kiøbte en liden Slave, circa 10 Aar gammel, en Gregorianer af Fødsel. Denne blev omskaaren, og kaldet Ale. Denne Dreng blev given mig i Opsyn, og ligesom i Bevaring. Han maatte ikke (efter min Herres Befaling) omgaaes med nogen anden, hverken Christen eller Renegard, (skiønt samme var hans Ligemænd, saavel Slave, Livegn, som Pagie,) uden min Nærværelse. Herrens Godhed, Sagtmodighed, og den Yndest, han havde for mig, giør, at jeg ved hans Erindring kand ey andet, en velsigne ham endnu.

NOTER

[1] Dvs. korsarer el. kapere.
[2] Folkelig betegnelse på de nordafrikanske Barbareskstatene (Algier, Marokko, Tunis og Tripolis).
[3] Jacob Frich (1739-1828); kancelliråd, rådmann og borgermester i Bergen.
[4] I originaltekst: "Her J Staden". Majusklene HJS er forkortelser for forfatterens navn, Hans Jochum Schram.
[5] I originaltekst: "Her J Staden" – for andre gang forfatterens navn gjengitt som en forkortelse skjult i teksten.
[6] Dvs. tilfeldige.
[7] Til dels flatbunnet og rundgattet handelsfartøy med tre master *(NHL, s. 91)*.
[8] Skipets størrelse *(NHL, s. 210)*. Mulig en upresis angivelse. "Fru Alida" målte i 1747 98,5 kommerselester. (Se: upublisert manuskript av Tore L. Nilsen, direktør ved Bergens Sjøfartsmuseum: *"Blant slaver og sjørøvere. Om 1700-talls skipperen Jacob Andersen Dischingthuns forunderlige skjebne"*.)
[9] Proviant *(NHL, s. 367)*.
[10] Mest sannsynelig tørrfisk.
[11] Barcelona.
[12] Usikker betydning. Ballast eller returlast *(NHL, s. 29)*.
[13] Cagliari.
[14] Bestikk hadde blitt gjort opp, dvs. en omtrentlig stedsangivelse basert på kurs og fart, ikke på observasjoner.
[15] Dvs. å brase (vende) rærne på et råseil rundt slik at de tar motvind. Skipet legges bi, framdriften stopper, og skipet legges så på været.
[16] Holland hadde signert en fredsavtale med Tunis, og hollandske skip kunne derfor ikke kapres av tunisiske kaperfartøy.
[17] Fordi Danmark-Norge ikke hadde signert noen fredsavtale med Tunis.
[18] Dvs. låret eller foten.
[19] Usikker betydning. Kan være porten for pumperøret.
[20] Vanligvis er "rud" voks el. talg som kanonproppen ble satt inn med for å gjøre løpet vanntett. En mulig forklaring her kan være fokkemastens nederste del over dekk.
[21] Mannskapslisten – sendt fra Bergen via slavekasssen i København til handelshuset *Mad. Dreyer & Oortman* i Amsterdam, viser at besetningen, ved avseilingen fra Bergen, bestod av følgende: skipper Jens Lax, overstyrmann Anders Olsen, understyrmann Ole Knudsen, tømmermann Jakob Olsen, kokk Niels Nielsen, matros Hans Jochum Schram, matros Michel Gram, matros Elling Olsen, matros Søren Pedersen, matros Augustinus Hansen, matros Jacob Schink Olsen, matros Bernt Hartman, matros Jan Desington Berle, matros Ole Jonsen, matros Jacob Böll Möller, matros Niels Nielsen, dreng Jesper Giewers og dreng Rasmus Lampe (*Landsarkivet for Sjælland, Lolland-Falster og Bornholm: Sjællands stifts bispearkiv: Tillæg, Slavekassen: Kopibog for udgåede breve, 1746-1758, nr. H. 6. 34, fol. 35-37, brev av 3. februar til Mad. Dreyer & Oortman*). Matros Elling Olsen var mest sannsynelig den sjømannen som døde under seilasen sydover (se Schrams tekst, s. 2, etter den originale paginering). En annen matros ble akterutseilt i Livorno (fol. 42-43). Da stemmer det, som Schram skriver, at av18 opprinnelig påmønstrede, var det 16 som ble ført inn til Tunis.
[22] En vanlig praksis til sjøs tidligere var å lodde ut (dvs. å fordele) kjøttstykker, som ble merket for eksempel med tråd, før koking.
[23] Dvs. maurerne (en samlebetegnelse ofte brukt om alle nordafrikanere, uavhengig av om de var av arabisk eller berbisk opprinnelse).
[24] Dvs. muslim el. muhammedaner. Uttrykket "tyrker" ble på 1700-tallet like mye brukt for å betegne en persons religiøse tilhørighet som nasjonalitet (jf. uttrykket *å tørne tyrk*, dvs. å konvertere og bli muslim).
[25] Goletta.

[26] 1 tysk mil var i underkant av 7,5 kilometer (se: *http://no.wikipedia.org/wiki/Mil*).
[27] Dvs. restene av byen, el. ruinene (fra latin).
[28] Prise (av det franske ordet prendre, som betyr «å ta») ble brukt som begrep for erobring av fiendtlig skip eller last, mao. et kapret fartøy (se: *http://no.wikipedia.org/wiki/Prise*).
[29] I dag er slottet i Bardo nasjonalmuseum i Tunisia.
[30] Dvs. palé, et mindre palass.
[31] Skriveferdighetene til de norske slavene (her i uthevet skrift) ble blant annet bemerket av den svenske konsulen som i et brev til myndighetene i Sverige den 31. mars 1748, angående et kanonsalg til Tunis, mente at beyen av Tunis kunne få hjelp til oversettelse av nordmennene: "(…) at skepparen som hitförer canonerna, ställa ock penningarna i guld härifrån före, och bad at skriffwa mig till i sådana Termer, at jag kunde wisa det up till Beyen, hälst som här äro nu norska slafwar i Beyens och dess söners tiänst, som kunna läsa och förstå Swenska skrifwelser (…)" *(Riksarkivet i Sverige, Arninge; konsulatarkivet, Tunis, 1737-44, vol. 7.)*
[32] Olof Rönling, Sveriges konsul i Tunis fra 1738 til 1759.
[33] Dvs. en slavekaserne. Banjer (av italiensk *bagno*, bad) er opprinnelig et lavtliggende skipsdekk, ofte brukt som oppholdsrom for mannskapet (se: *http://no.wikipedia.org/wiki/Banjer*), men ble av kristenslavene i Nord-Afrika benyttet som betegnelse på slavenes fengsel.
[34] Dvs. den populære nordafrikanske matretten couscous.
[35] Kunstig fellesspråk (med basiselementer fra fransk, italiensk, spansk og portugisisk) i middelhavsområdene, spesielt mye brukt av europeiske slaver i Nord-Afrika fra 1500-tallet og framover.
[36] Bånd med innvevde gulltråder.
[37] Schlesisk lerret av varierende kvalitet, med glatt og glinsende overflate (se: *http://lokalhistoriewiki.no/index.php/Leksikon:Sleslerret*).
[38] Et slags stoff.
[39] Dvs. blandet. I tekstilsammenheng brukt om vevet tøy med ulike garnfarger, slik at det ikke dannes noe egentlig framtredende fargemønster.
[40] Dvs. ullsko.
[41] Dvs. en stor lav kopp uten tallerken.
[42] Dvs. haremet.
[43] Et blankt, skinnende stoff.
[44] Usikker betydning. En mulig ordforlaring er at flasken var formet eller skapt som en florentinerflaske.
[45] Dvs. gullsmedarbeid i tynn gull- eller sølvtråd.
[46] Dvs. oppassere el. hofftjenere.
[47] Dvs. okser.
[48] Myntenhet.
[49] Velluktende harpiks.
[50] Myntenhet.
[51] Schrams egne noter.
[52] Handelsfirmaet Mouritz Dreyer & Oortmanns kontor i Nederland, slavekassens samarbeidspartner.
[53] En tomastet skipstype *(NHL, s. 309)*.
[54] Sælør i Vest-Agder.
[55] Dvs. rikdsaler, mark og skilling. Én riksdaler utgjorde verdien av seks mark, og seks mark – altså én riksdaler – tilsvarte verdien av 96 skilling.
[56] Dvs. busse. Et mindre, rundgattet fartøy, som oftest med to master (*NHL, s. 56*).
[57] Dvs. løst rykte el. sladder.
[58] Dvs. akterstevn.
[59] Dvs. et brennevinsglass.
[60] Dvs. notert el. registrert.
[61] Dvs. frikjøp.

[62] Dvs. utspre et rykte.
[63] Nordafrikansk skipstype.
[64] Tropp med soldater om bord i et fartøy, vanligst på orlogsskip.
[65] Bakdel. Den legemsdel man sitter på.
[66] Dvs. kasbah; en liten arabisk by eller festning omgitt av høye murer.
[67] Pyntet, utsmykket.
[68] Usikker betydning.
[69] Noe som kan adskilles fra noe annet, dvs. anderledes.
[70] Dvs. lumske.
[71] Dvs. feil el. mangel. Sammenhengen her tyder på at det kan være det manglende rommet mellom de to flaskene, som det henvises til.
[72] Pynt.
[73] Fordi.
[74] Dvs. pigghai.
[75] Rødgarvet lær av kalveskinn innsatt med velluktende oljer. Tidligere en importvare fra Russland.
[76] Dvs. for sent.
[77] Øya Tabarka, like utenfor Tunis, hadde fra 1400-tallet vært befolket av frie italienske fiskere og deres familier. I 1741 ble ble tabarkinerne overmannet av tunisierne og gjort til slaver.

ILLUSTRASJONER

Bergens Sjøfartsmuseum: s. 17
Bibliothèque nationale de France, Paris: s. 87, 103
Det Kongelige Bibliotek, København: s. 11, 27
(s. 43, 75, 95 og omslaget fra Dan, Pieter: Historie van Barbaryen, en des zelfs zee-roovers, behelzende een beschrijving van den koningrijken en steden Algiers, Tunis, Salé, en Tripoli. Amsterdam, 1684.)
Institut Cartogràfic de Catalunya, Barcelona: s. 14
Marinens Bibliotek, København: s. 63
Nasjonalbiblioteket, Oslo: s. 120-121
Rigsarkivet, København: s. 22
Riksarkivet, Stockholm: s. 34-35
Staats- und Universitätsbibliothek Hamburg: s. 51

AV SAMME FORFATTER:

Den spanske armada og Norge (1997)

Alonso de Olmos´ etterlatte dokumenter (2001)

Hvalfangere (2002)